

ZMIANA STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA I GMINY ŁASIN

UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

ZAŁACZNIK NR 1 DO UCHWAŁY
NR XXX/197/2013 RADY MIEJSKIEJ ŁASIN
Z DNIA 4 GRUDNIA 2013 r.

SPIS TREŚCI

INFORMACJE WPROWADZAJĄCE	4
PODSTAWY FORMALNO-PRAWNE	4
ZESPÓŁ AUTORSKI	4
CEL, ZAKRES I METODY OPRACOWANIA	5
1. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z DOTYCHCZASOWEGO PRZEZNACZENIA, ZAGOSPODAROWANIA I UZBROJENIA TERENU	7
1.1. Ogólna charakterystyka gminy	7
1.2. Analiza porównawcza gminy, powiatu i województwa na podstawie wybranych cech	9
1.3. Struktura użytkowania gruntów i przeznaczenie terenów	11
1.4. Podział administracyjny gminy Łasin	13
2. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŁADU PRZESTRZENNEGO I WYMOGÓW JEGO OCHRONY	15
2.1. Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	15
2.2. Decyzje o warunkach zabudowy	16
2.3. Decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego	16
3. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŚRODOWISKA, W TYM STANU ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ, WIELKOŚCI I JAKOŚCI ZASOBÓW WODNYCH ORAZ WYMOGÓW OCHRONY ŚRODOWISKA, PRZYRODY I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	17
3.1. Położenie fizyczno-geograficzne	17
3.2. Rzeźba terenu	18
3.3. Budowa geologiczna	19
3.4. Hydrografia	20
3.4.1. Wody powierzchniowe	20
3.4.2. Wody podziemne	22
3.5. Złoże i tereny górnicze	22
3.6. Klimat	24
3.7. Gleby	24
3.8. Fauna i flora	26
3.9. Rolnicza i leśna przestrzeń produkcyjna	27
3.9.1. Rolnictwo	27
3.9.2. Leśnictwo	33
3.10. Uwarunkowania rozwoju turystyki	35
4. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ	37
4.1. Ochrona zabytków	37
4.2. Rys historyczny	38
4.2.1. Łasin	39
4.2.2. Goczałki	40
4.2.3. Huta Strzelce	40
4.2.4. Jakubkowo	41
4.2.5. Jankowice	41
4.2.6. Kozłowo	41
4.2.7. Nogat	42
4.2.8. Nowe Błonowo	42
4.2.9. Nowe Jankowice	42
4.2.10. Nowe Mosty	43
4.2.11. Plesewo	43
4.2.12. Przesławice	44

4.2.13	Stare Błonowo.....	44
4.2.14	Szczepanki.....	45
4.2.15	Szonowo Szlacheckie.....	46
4.2.16	Szynwałd.....	46
4.2.17	Święte.....	47
4.2.18	Wybudowanie Łasińskie.....	48
4.2.19	Wydrzno.....	48
4.2.20	Zawda.....	49
4.2.21	Zawdzka Wola.....	49
4.3	Obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych i ruchomych.....	49
4.4	Obiekty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków.....	51
4.5	Zespoły dworsko – parkowe.....	54
4.6	Nieruchome zabytki archeologiczne.....	59
4.7	Obiekty sakralne.....	78
4.7.1	Kościóły.....	79
4.7.2	Cmentarze.....	83
4.8	Charakterystyka historycznych układów przestrzennych wsi.....	84
5.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WARUNKÓW I JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW, W TYM OCHRONY ICH ZDROWIA.....	85
5.1	Potencjał demograficzny.....	85
5.2	Ruch migracyjny.....	89
5.3	Struktura wieku i płci.....	89
5.4	Rynek pracy.....	91
5.5	Gospodarka mieszkaniowa.....	93
5.6	Infrastruktura społeczna.....	95
5.6.1	Oświata.....	95
5.6.2	Ochrona zdrowia.....	97
5.6.3	Opieka społeczna.....	98
5.6.4	Stan bezpieczeństwa.....	99
5.6.5	Kultura.....	99
5.7	Działalność gospodarcza.....	100
6.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA LUDNOŚCI I JEJ MIENIA.....	104
7.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POTRZEB I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY.....	106
7.1	Mocne strony.....	106
7.2	Słabe strony.....	107
7.3	Szanse.....	107
7.4	Zagrożenia.....	107
8.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU PRAWNEGO GRUNTÓW.....	108
9.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA OBIEKTÓW I TERENÓW CHRONIONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH.....	110
9.1	Obszary i obiekty chronione prawem.....	110
9.1.1.	Rezerwat Przyrody „Dolina Osy”.....	110
9.1.2.	Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Osy i Gardęgi.....	113
9.1.3.	Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Natura 2000 Dolina Osy.....	115
9.1.4.	Pomniki przyrody.....	117
9.1.5.	Użytki ekologiczne.....	120
9.1.6.	Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.....	122
9.2.	Gleby pochodzenia organicznego.....	122
9.3.	Strefy ochronne ujęć wody.....	122
9.4.	Strefa ochronna wód powierzchniowych.....	123

9.5.	Strefy ochrony sanitarnej cmentarzy czynnych	123
9.6.	Pasy technologiczne linii elektroenergetycznych.....	123
10.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA OBSZARÓW NATURALNYCH ZAGROZEŃ GEOLOGICZNYCH	124
11.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA UDOKUMENTOWANYCH ZŁOŻ KOPALIN ORAZ ZASOBÓW WÓD PODZIEMNYCH	124
11.1.	Złoża kopalin	124
11.2.	Zasoby wód podziemnych.....	126
12.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA TERENÓW GÓRNICZYCH WYZNACZONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODREBNYCH	127
13.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, W TYM STOPNIA UPORZĄDKOWANIA GOSPODARKI WODNO ŚCIEKOWEJ, ENERGETYCZNEJ ORAZ GOSPODARKI ODPADAMI	127
13.1.	Komunikacja i transport.....	127
13.1.1.	Drogi kołowe.....	127
13.1.2.	Komunikacja kolejowa	133
13.1.3.	Transport publiczny	133
13.1.4.	Urządzenia komunikacyjne.....	133
13.2.	Gospodarka wodno – ściekowa.....	134
13.2.1.	Zaopatrzenie w wodę	134
13.2.2.	Odprowadzania ścieków.....	134
13.3.	Elektroenergetyka	134
13.4.	Odnawialne źródła energii.....	135
13.5.	Uwarunkowania rozwoju energetyki wiatrowej	135
13.6.	Gazownictwo	137
13.7.	Ciepłownictwo	137
13.8.	Telekomunikacja	138
13.9.	Gospodarka odpadami	139
13.10.	Urządzenia melioracji wodnych.....	140
14.	UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZADAŃ SŁUŻĄCYCH REALIZACJI PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH	141
14.1.1.	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju.....	141
14.1.2.	Krajowy Program Zwiększania Lesistości	143
14.1.3.	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego	144
14.1.4.	Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego.....	150
14.1.5.	Strategia Rozwoju Transportu do roku 2015 w Województwie Kujawsko – Pomorskim	151
14.1.6.	Strategia Rozwoju Powiatu Grudziądzkiego na lata 2003 – 2012	152
14.1.7.	Wieloletni Plan Inwestycyjny Powiatu Grudziądzkiego.....	152
	SPIS TABEL	153
	SPIS WYKRESÓW.....	154
	SPIS RYSUNKÓW	154
	SPIS FOTOGRAFII	155

INFORMACJE WPROWADZAJĄCE

Pierwsze Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łasin przyjęto uchwałą Nr XVI/109/99 Rady Gminy Łasin z dnia 30 grudnia 1999 r.

W zmieniającej się sytuacji społecznej i gospodarczej gminy zaistniała potrzeba aktualizacji treści zawartych w studium oraz wyznaczenia nowych kierunków rozwoju gminy. W tym celu Rada Miejska Łasin podjęła uchwałę nr XXIII/186/2009 z dnia 26 czerwca 2009 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Łasin.

Przy sporządzeniu zmiany studium wykorzystano informacje z obowiązującego dotychczas dokumentu, jednakże w wyniku zmiany uwarunkowań przyrodniczych, społecznych i gospodarczych, zdecydowana większość danych została zaktualizowana. Wprowadzono nowe dane, jednocześnie wykorzystując informacje i statystyki z lat ubiegłych. Dostosowano również zapisy zmiany studium do obowiązujących przepisów prawa, co pozwoliło na trafne dokonanie oceny zmian badanych zjawisk we wskazanych przedziałach czasowych.

PODSTAWY FORMALNO-PRAWNE

Zmiana studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łasin zostało opracowane na podstawie:

- art. 18 ust. 2 pkt 5 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.);
- art. 9 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 647);
- uchwała nr XXIII/186/2009 z dnia 26 czerwca 2009 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Łasin.

ZESPÓŁ AUTORSKI

Studium opracowane przez:

PROJ – PLAN

Projektowo – Doradcze Biuro Architektoniczno – Urbanistyczne

Ul. Chełmińska 103, 86-300 Grudziądz

Zmiana studium opracowana przez:

EKUS Joanna Klimek

ul. Wygon 1, 87-220 Radzyń Chełmiński

www.ekus.info.pl

Zespół w składzie:

- główny projektant mgr Rafał Łucki wpis nr G-271/2010 na listę Północnej Okręgowej Izby Urbanistów z siedzibą w Gdańsku;
- asystenci głównego projektanta:
  - mgr Łukasz Piskurewicz,
  - mgr inż. Paweł Góra;
- specjaliści ds. spraw ochrony środowiska:
  - mgr Hanna Ollik,
  - mgr inż. Joanna Klimek;
- współpraca:
  - mgr inż. Agnieszka Maliszewska,
  - mgr inż. Anna Tydryszewska.

CEL, ZAKRES I METODY OPRACOWANIA

Głównym celem opracowania Studium jest aktualizacja uwarunkowań i wyznaczenie aktualnych kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łasin. Pierwsze „Studium” uchwalono 1999 roku. Od tego czasu zmieniła się zarówno sytuacja społeczna i gospodarcza gminy, jak i struktura przestrzenna tej jednostki administracyjnej. Aktualizacja i określenie kierunków zagospodarowania przestrzennego polega na ustaleniu lokalnych zasad organizacji struktury przestrzennej gminy przy równoczesnym uwzględnieniu wymagań dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego, rozmieszczenia infrastruktury technicznej i społecznej oraz uwzględnieniu podstawowych elementów sieci osadniczej.

Ustalenia studium winny być rozumiane jako świadome działanie władz gminy Łasin, zmierzające do optymalnego wykorzystania uwarunkowań przestrzennych gminy w celu osiągnięcia wyznaczonych kierunków rozwoju. Generalną zasadą kształtowania i zagospodarowania przestrzeni gminy winny być reguły określające rozwój zrównoważony. Pojęcie to określa rozwój przestrzenny, gospodarczy, społeczny i kulturowy, który harmonizuje z uwarunkowaniami przyrodniczymi,

ograniczając jednocześnie degradację przyrody i nie naruszając możliwości zaspokajania potrzeb przyszłych pokoleń.

Zakres przestrzenny zmiany studium obejmuje cały obszar gminy Łasin w jej granicach administracyjnych.

Pierwszym etapem opracowania była inwentaryzacja oraz aktualizacja uwarunkowań w zakresie środowiska przyrodniczego, kulturowego, stanu zagospodarowania przestrzennego gminy, sytuacji społeczno – demograficznej oraz infrastruktury technicznej.

Następnym etapem było uwzględnienie ustaleń Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, uchwalonego uchwałą Nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 czerwca 2003 r. oraz rozpatrzenie wniosków do zmiany studium.

Ostatnim etapem było wyznaczenie aktualnych kierunków rozwoju przestrzennego gminy Łasin.

Na Studium składa się:

- tekst zmiany studium:
  - Załącznik Nr 1. Uwarunkowania Zagospodarowania Przestrzennego.
  - Załącznik Nr 2. Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego;
- rysunek studium:
  - Załącznik nr 1A. Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego miasta Łasin,
  - Załącznik nr 1B. Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego obszaru wiejskiego gminy Łasin,
  - Załącznik nr 2A. Kierunki zagospodarowania przestrzennego miasta Łasin,
  - Załącznik nr 2B. Kierunki zagospodarowania przestrzennego obszaru wiejskiego gminy Łasin;
- uzasadnienie zawierające objaśnienia przyjętych rozwiązań oraz syntezę ustaleń projektu studium, stanowiące załącznik nr 3;
- rozstrzygnięcie o sposobie rozpatrzenia uwag do projektu zmiany studium, stanowiące załącznik nr 4;

Uchwaleniu nie podlegają:

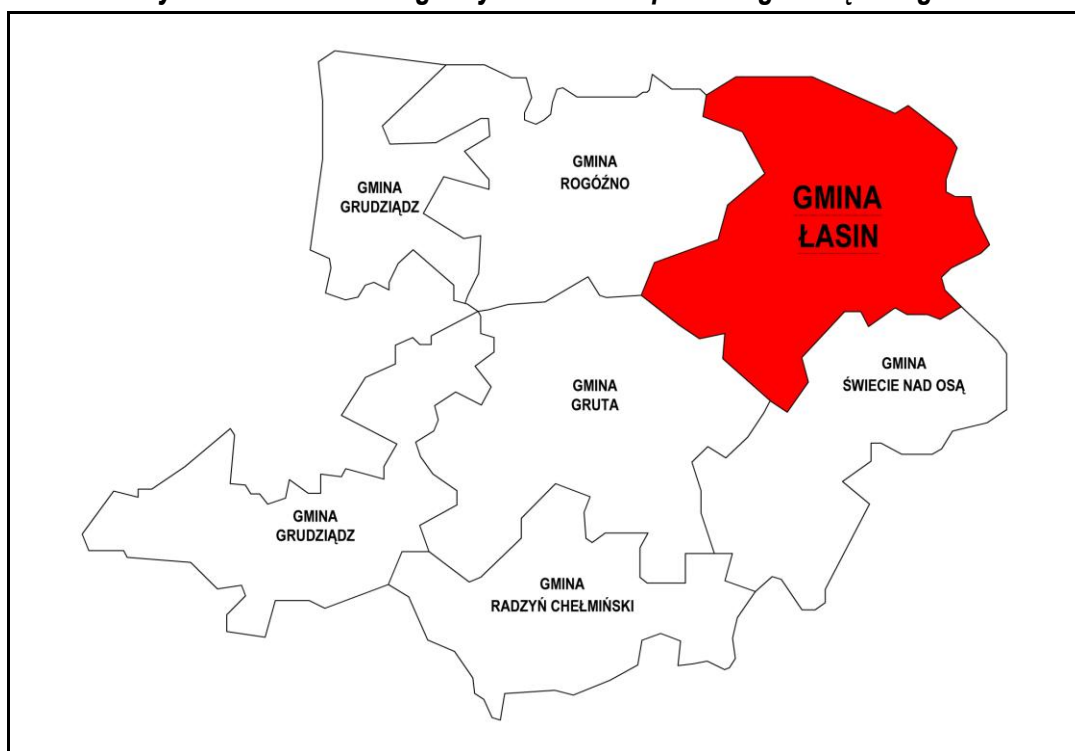
- opracowanie ekofizjograficzne do projektu zmiany studium;
- prognoza oddziaływania na środowisko do projektu zmiany studium;
- część formalno-prawna, dokumentująca tryb sporządzenia i uchwalenia zmiany studium, określona w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

1. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z DOTYCHCZASOWEGO PRZEZNACZENIA, ZAGOSPODAROWANIA I UZBROJENIA TERENU

1.1. Ogólna charakterystyka gminy

Gmina miejsko – wiejska Łasin położona jest w północno – wschodniej części województwa kujawsko – pomorskiego i stanowi jedną z sześciu gmin powiatu grudziądzkiego, w tym jedną z dwóch gmin miejsko – wiejskich. Gmina Łasin sąsiaduje z następującymi jednostkami administracyjnymi: od północy z gminą Gardeja (województwo pomorskie, powiat kwidzyński), od zachodu z gminą Rogóźno (województwo kujawsko – pomorskie, powiat grudziądzki), od południowego zachodu z gminą Gruta (województwo kujawsko – pomorskie, powiat grudziądzki), od południa z gminą Świecie nad Osą (województwo kujawsko – pomorskie, powiat grudziądzki), od południowego wschodu z gminą Biskupiec (województwo warmińsko – mazurskie, powiat nowomiejski), zaś od wschodu z gminą Kisielice (województwo warmińsko – mazurskie, powiat iławski).

Rysunek 1. Położenie gminy Łasin na tle powiatu grudziądzkiego.

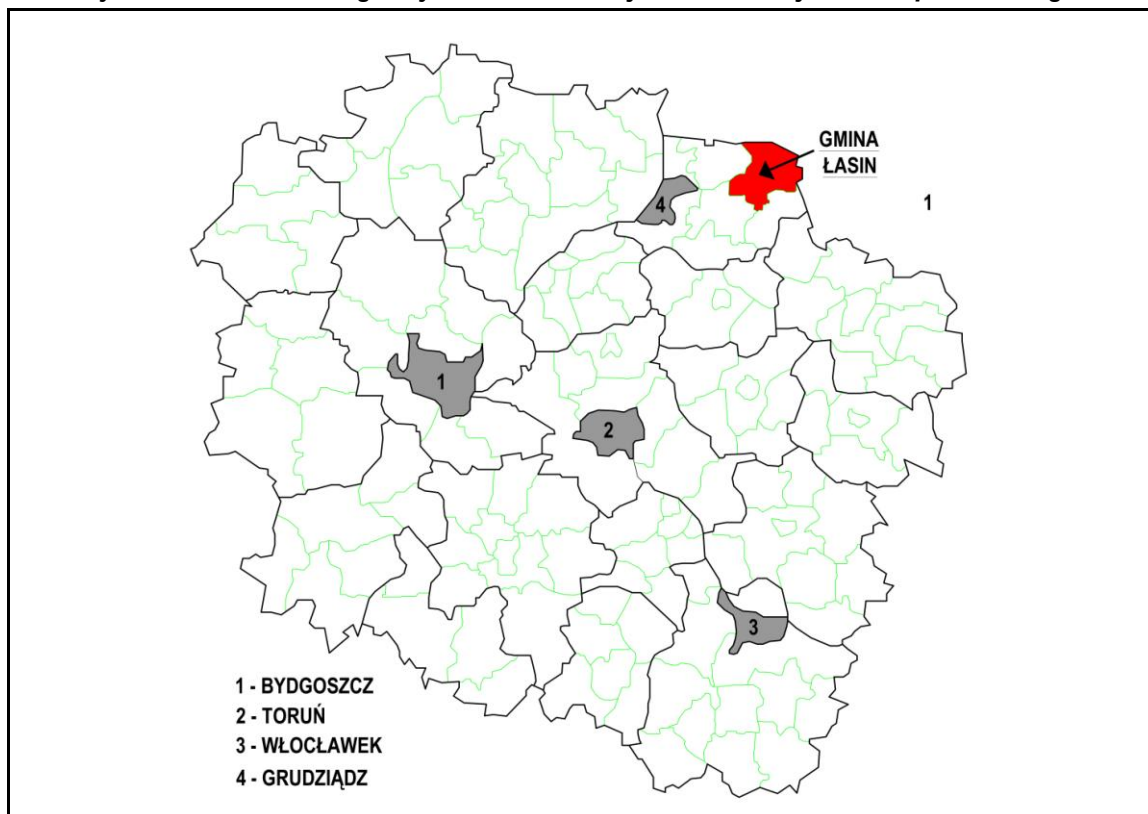
Źródło: Opracowanie własne.

Gmina Łasin położona jest przy drodze kolejowej nr 16 prowadzącej z Dolnej Grupy do przejścia granicznego z Litwą w Ogrodnikach. W układzie administracyjnym województwa gmina

ma peryferyjne położenie. Potwierdzeniem tej tezy jest zamieszczona poniżej mapa przedstawiająca podział administracyjny województwa kujawsko – pomorskiego. Gminę zamieszkuje 8 348 osób na obszarze 136,58 km².

Rysunek 2. Położenie gminy Łasin na tle województwa kujawsko – pomorskiego.

Źródło: Opracowanie własne.

1.2. Analiza porównawcza gminy, powiatu i województwa na podstawie wybranych cech.

W niniejszym podrozdziale przeprowadzono analizę porównawczą gminy Łasin z powiatem grudziądzkim i województwem kujawsko – pomorskim. W celu porównania wykorzystano dane z Głównego Urzędu Statystycznego, takie jak:

- gęstość zaludnienia wyrażoną w liczbie osób przypadających na dany kilometr kwadratowy powierzchni;
- procentowy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym;
- odsetek osób korzystających z sieci wodociągowej, kanalizacyjnej i gazowej;
- zużycie wody w przeliczeniu na 1 mieszkańca;
- średnią powierzchnię użytkową mieszkania.

Tabela 1. Gmina Łasin na tle powiatu i województwa.

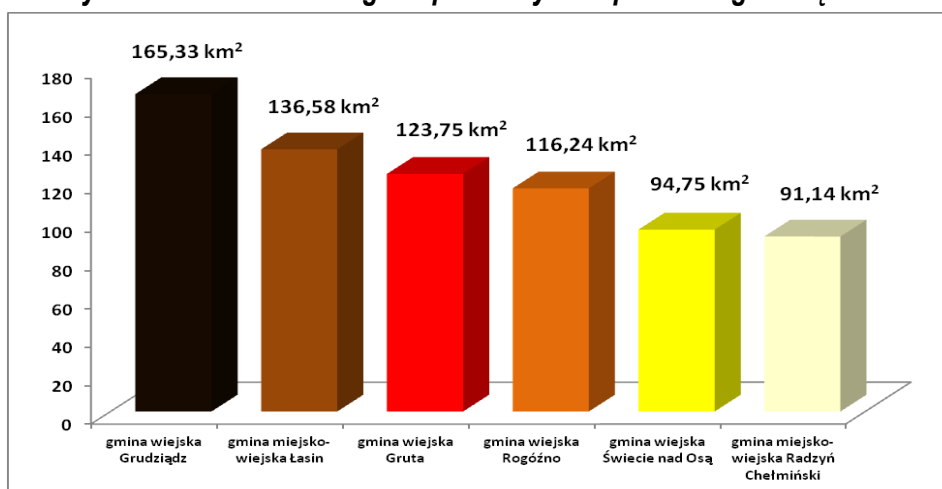
L.p.	Główne wskaźniki	województwo kujawsko-pomorskie	powiat grudziądzki	gmina Łasin
1	Powierzchnia ogółem w km ²	18 000	726,76	136,55
2	Ludność	2 069 575	38 807	8 348
3	Gęstość zaludnienia (osoby/km ²)	115	53	61
4	Ludność w wieku przedprodukcyjnym w %	19,60	22,40	21,10
5	Ludność w wieku produkcyjnym w %	64,70	64,30	64,50
6	Ludność w wieku poprodukcyjnym w %	15,70	13,30	14,40
7	Korzystający z instalacji wodociągowej w % ogółu ludności	90,6	80,20	86,90
8	Korzystający z kanalizacji w % ogółu ludności	63,9	32,30	45,10
9	Korzystający z gazu w % ogółu ludności	44,8	10,10	41,40
10	Zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych na 1 mieszkańca w m ³	33,0	31,90	32,0
11	Średnia powierzchnia użytkowa mieszkania w m ²	66,7	132,00	70,70

Źródło: Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. Stan na 31.12.2011 r.

Gmina Łasin z powierzchnią wynoszącą 136, 58 km² stanowi 0,76% powierzchni województwa kujawsko – pomorskiego. Ludność gminy wynosi 8 348 osób. Pod względem liczby ludności gmina zajmuje 79 miejsce w województwie kujawsko – pomorskim. Reasumując gmina Łasin prezentuje się:

- korzystnie pod względem gęstości zaludnienia na tle powiatu grudziądzkiego i niekorzystnie na tle województwa;
- korzystnie pod względem udziału procentowego osób w wieku produkcyjnym na tle powiatu grudziądzkiego i niekorzystnie na tle województwa;
- korzystnie pod względem udziału procentowego osób korzystających z instalacji wodociągowej na tle powiatu grudziądzkiego i niekorzystnie na tle województwa;
- korzystnie pod względem udziału procentowego osób korzystających z instalacji kanalizacji sanitarnej na tle powiatu grudziądzkiego i niekorzystnie na tle województwa;
- korzystnie pod względem udziału procentowego osób korzystających z gazu na tle powiatu grudziądzkiego i niekorzystnie na tle województwa;
- korzystnie pod względem średniej powierzchni użytkowej mieszkania na tle województwa i niekorzystnie na tle powiatu;
- ponadto zużycie wody w przeliczeniu na 1 mieszkańca było niewiele wyższe od średniej powiatowej i niewiele wyższe od średniej wojewódzkiej.

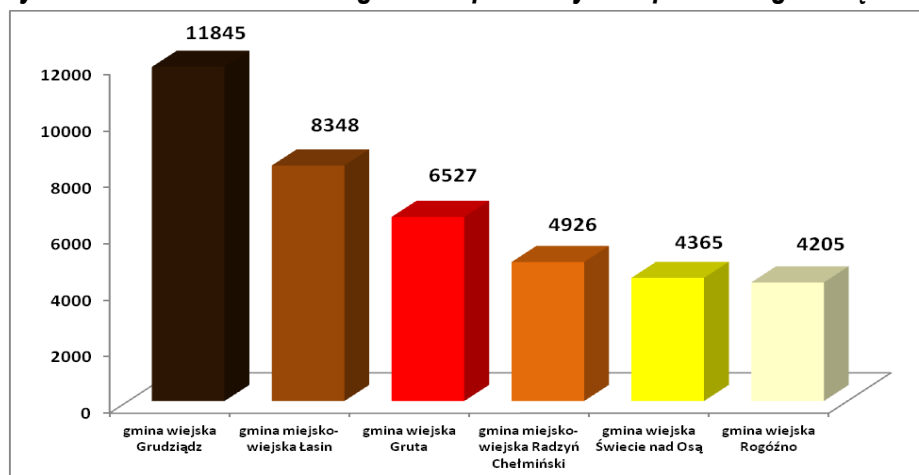
Wykres 1. Powierzchnia gmin położonych w powiecie grudziądzkim.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego.
Stan na 31.12.2011 r.

Gmina Łasin zajmuje obszar 136,58 km², co lokuje ją na drugim miejscu wśród gmin powiatu grudziądzkiego. Pod względem zajmowanej powierzchni największą jednostką administracyjną jest gmina wiejska Grudziądz, zaś najmniejszą gmina miejsko – wiejska Radzyń Chełmiński.

Wykres 2. Liczba ludności w gminach położonych w powiecie grudziądzkim.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. Stan na 31.12.2011 r.

Według danych z Głównego Urzędu Statystycznego gminę Łasin zamieszkuje jest 8348 osób. Gęstość zaludnienia oscyluje na poziomie 61 osób na km². Pod względem liczby ludności gmina Łasin zajmuje drugie miejsce w powiecie grudziądzkim. Najwięcej osób mieszka w gminie Grudziądz, zaś najmniejsza populacja dotyczy gminy Rogóźno.

1.3. Struktura użytkowania gruntów i przeznaczenie terenów.

W poniższych tabelach i na wykresach przedstawiono strukturę użytkowania gruntów w gminie Łasin. Wyodrębniono podział na obszar miejski i wiejski.

Tabela 2. Ogólne struktura użytkowania gruntów w gminie Łasin.

Rodzaj użytkowania	Powierzchnia geodezyjna w ha	
	Obszar wiejski	Obszar miejski
użytki rolne	11413	163
lasy i grunty leśne	773	7
pozostałe grunty	990	309
RAZEM	13175	479

Źródło: Opracowano na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Grudziądz. Stan na 2011 rok.

W strukturze użytkowania gruntów na obszarze wiejskim największą grupą są użytki rolne, stanowiące 62,62% ogółu. Najmniej jest lasów i gruntów leśnych, których łączna powierzchnia stanowi 5,86% ogółu.

Większość obszaru miasta Łasin zajmują tereny sklasyfikowane jako pozostałe grunty, w skład których wchodzi tereny zabudowane i zurbanizowane, wody powierzchniowe, nieużytki czy tereny różne. Stanowią one 64,51% powierzchni miasta. Najmniejszy udział – zaledwie 1,40% mają lasy i grunty leśne.

Tabela 3. Szczegółowa struktura użytkowania gruntów w gminie Łasin.

Rodzaj użytkowania	Obszar wiejski	Obszar miejski
	Powierzchnia geodezyjna w ha	Powierzchnia geodezyjna w ha
Użytki rolne, w tym:	11 413	163
- grunty orne	10 330	144
- sady	117	0
- łąki i pastwiska	688	9
- grunty rolne zabudowane	227	9
- grunty pod rowami	50	1
- grunty pod stawami	1	0
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione, w tym:	773	7
- lasy	679	0
- grunty zadrzewione i zakrzewione	94	7
Grunty zabudowane i zurbanizowane, w tym:	388	78
- tereny mieszkaniowe	19	23
- tereny przemysłowe	17	9
- inne tereny zabudowane	28	21
- zurbanizowane tereny niezabudowane	0	1
- tereny rekreacji i wypoczynku	7	7
- drogi	288	17
- tereny kolejowe	29	0
Grunty pod wodami, w tym:	305	213
- wody powierzchniowe płynące	287	131
- wody powierzchniowe stojące	18	82
Nieużytki	262	18
Tereny różne	3	0
Razem	13 175	479

Źródło: Opracowano na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Grudziądzu. Stan na 2011 rok.

W obszarze wiejskim, w strukturze użytków rolnych najwięcej jest gruntów ornych – 90,51%, najmniej zaś gruntów pod stawami – zaledwie 0,008%, lasy stanowią większość gruntów leśnych oraz

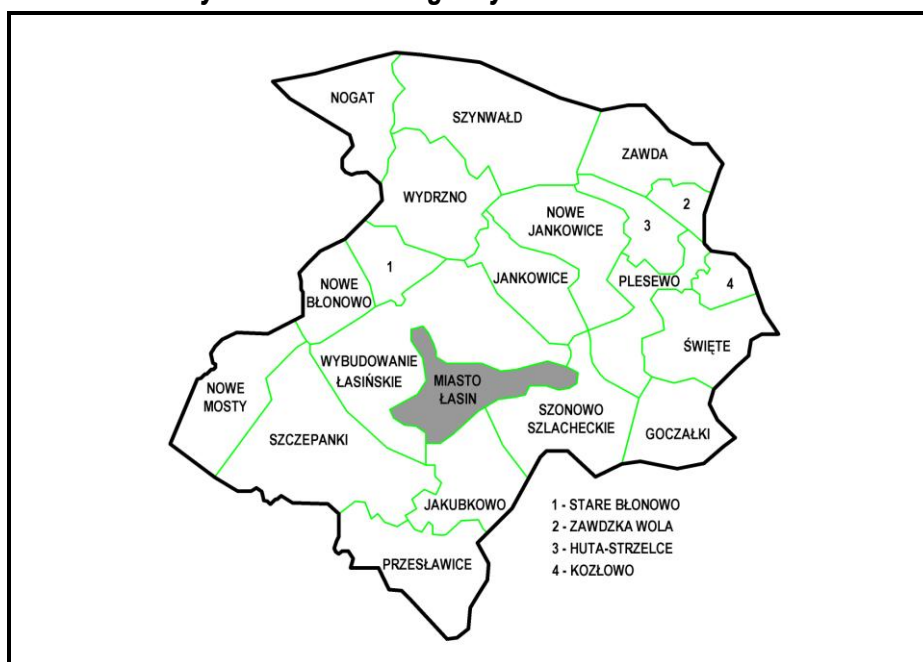
zadrzewionych i zakrzewionych – 87,84%, zaś w grupie gruntów zabudowanych i zurbanizowanych najwięcej jest dróg – 74,23%.

W obszarze miejskim, w strukturze użytków rolnych najwięcej jest gruntów ornych – 88,34%, najmniej zaś gruntów pod rowami – zaledwie 0,61%, grunty zadrzewione i zakrzewione stanowią 100 % gruntów leśnych oraz zadrzewionych i zakrzewionych, zaś w grupie gruntów zabudowanych i zurbanizowanych najwięcej jest terenów mieszkaniowych – 29,49%.

1.4. Podział administracyjny gminy Łasin.

W skład układu administracyjnego gminy wchodzi: miasto Łasin i 18 sołectw. Do miejscowości, pełniących rolę wsi sołeckich zaliczono: Goczalki, Hutę Strzelce, Jakubkowo, Jankowice, Kozłowo, Wybudowanie Łasińskie, Nowe Błonowo, Nowe Mosty, Nogat, Plesewo, Przesławice, Stare Błonowo, Szczepanki, Szonowo Szlacheckie, Szynwałd, Wydrzno, Zawdę i Zawdzką Wolę.

Rysunek 3. Podział gminy Łasin na sołectwa.

Źródło: Opracowanie własne.

Tabela 4. Liczba ludności w poszczególnych miejscowościach gminy Łasin.

Lp.	Miejscowość	Liczba mieszkańców
1	miasto Łasin	3 486
2	Goczalki	121
3	Huta-Strzelce	161
4	Jakubkowo	265
5	Jankowice	158
6	Kozłowo	59
7	Nogat	151
8	Nowe Błonowo	134
9	Nowe Jankowice	397
10	Nowe Mosty	397
11	Plesewo	303
12	Przesławice	218
13	Stare Błonowo	198
14	Szczepanki	427
15	Szonowo Szlacheckie	348
16	Szynwałd	383
17	Święte	232
18	Wybudowanie Łasińskie	571
19	Wydrzno	275
20	Zawda	316
21	Zawdzka Wola	149

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego. Stan na 2009 rok.

W 2009 roku najliczniejszą miejscowością były Wybudowania Łasińskie, których populacja stanowiła około 10% ludności obszaru wiejskiego w gminie. Najmniej osób zamieszkiwało wieś Kozłowo. Populacja tej miejscowości stanowiła około 1% ludności obszaru wiejskiego w gminie.

2. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŁADU PRZESTRZENNEGO I WYMOGÓW JEGO OCHRONY

2.1 Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Na terenie gminy Łasin obowiązują następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

- Uchwała Nr XXXIII/219/2001 Rady Miasta i Gminy Łasin z dnia 28 grudnia 2001 roku w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Łasin dla terenów położonych w Nogacie nad Jeziorem Kuchnia (działki nr 2/2, 2/3, 2/4, 2/5, 2/6, 6/1 – obręb Nogat); w niniejszym planie wyznaczono tereny: zabudowy mieszkaniowej o charakterze letniskowym i mieszkaniowej jednorodzinnej, usługowo – handlowe, komunikacyjne, rekreacyjno – wypoczynkowe i zieleni urządzonej;
- Uchwała Nr XXXVII/232/2002 Rady Miasta i Gminy Łasin z dnia 30 sierpnia 2002 roku w sprawie zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Łasin dla terenu sołectwa Łasin Wybudowanie (działki nr 27/1 i 75/3, obręb Wybudowanie Łasińskie); w niniejszym planie wyznaczono tereny zabudowy produkcyjnej i usługowej oraz tereny komunikacyjne;
- Uchwała Nr XXXVIII/302/2010 Rady Miejskiej Łasin z dnia 28 października 2010 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego teren nad Jeziorem Nogat w sołectwie Nogat; w niniejszym planie wyznaczono: tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i wielorodzinnej, rekreacji indywidualnej, zagrodowej, tereny zieleni leśnej i parkowej, tereny komunikacyjne (drogi zbiorcze, lokalne, dojazdowe i wewnętrzne).

2.2 Decyzje o warunkach zabudowy.

Decyzje o warunkach zabudowy mają wpływ na kształtowanie ładu przestrzennego. W poniższej tabeli przedstawiono rozkład wydawanych decyzji w latach 2004 – 2011.

Tabela 5. Decyzje o warunkach zabudowy w latach 2004 – 2011.

Rodzaj zabudowy	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Zabudowa mieszkaniowa	5	8	5	11	20	13	11	20
Zabudowa zagrodowa	2	9	121	13	16	13	19	7
Zabudowa usługowa	7	8	7	3	1	7	3	6
Zabudowa produkcyjna, magazynowa	3	4	6	7	6	7	2	3
Zabudowa rekreacyjna	0	0	0	0	3	1	1	2
Infrastruktura	3	6	0	16	12	11	12	10
Inne	3	6	13	10	13	6	13	35
Razem	23	41	152	60	71	58	61	83

Źródło: Materiały własne gminy.

W okresie 2004 – 2011 w gminie Łasin wydano 549 decyzji o warunkach zabudowy. Przeciętnie w skali roku wydawano 68 decyzji o warunkach zabudowy. Największy wzrost liczby wydanych decyzji w stosunku do roku poprzedniego nastąpił w 2006 roku – o 111 decyzji. Największy spadek zanotowano w 2007 roku. Wówczas wydano o 92 decyzje mniej niż w 2006 roku.

W 2011 roku najwięcej decyzji dotyczyło zabudowy innej (m.in. garaży), które stanowiły 42,17% wszystkich decyzji. Na drugim miejscu uplasowały się decyzje dotyczące zabudowy mieszkaniowej, stanowiące około 24%. Najmniej było decyzji odnoszących się do zabudowy rekreacyjnej, które stanowiło zaledwie 2,40% ogółu.

2.3 Decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.

W poniższej tabeli zestawiono decyzje lokalizacji inwestycji celu publicznego wydane w latach 2008 – 2011.

Tabela 6. Decyzje lokalizacji inwestycji celu publicznego wydane w latach 2008 – 2011.

L.p.	Rok	Liczba wydanych decyzji ogółem
1.	2007	1
2.	2008	8
3.	2009	6
4.	2010	5
5.	2011	5

Źródło: Dane z Urzędu Miasta i Gminy Łasin.

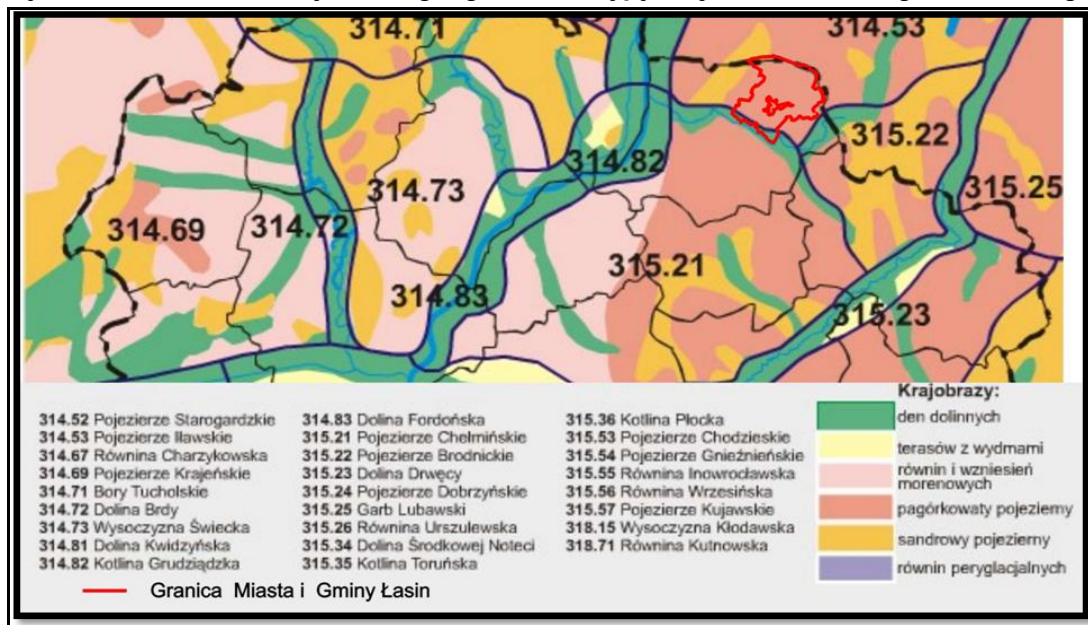
W latach 2007 – 2011 na terenie gminy Łasin wydano 25 decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Przeciętnie wydawano 5 decyzji rocznie. Najwięcej decyzji wydano w 2008 roku, najmniej zaś w 2007 roku. Największy wzrost liczby wydanych decyzji w stosunku do roku poprzedniego nastąpił w 2008 roku – o 7 decyzji. W analizowanym okresie największy spadek liczby wydanych decyzji odnotowano w 2009 roku. Wówczas wydano o 2 decyzje mniej niż w 2008 roku.

3. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU ŚRODOWISKA, W TYM STANU ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ, WIELKOŚCI I JAKOŚCI ZASOBÓW WODNYCH ORAZ WYMOGÓW OCHRONY ŚRODOWISKA, PRZYRODY I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

3.1. Położenie fizyczno-geograficzne.

Gmina Łasin położona jest we wschodniej części województwa kujawsko – pomorskiego, oraz północno-wschodniej części powiatu grudziądzkiego. Pod względem fizyczno – geograficznego podziału Polski (Kondracki, 2009) przeważający obszar gminy Łasin należy do obrębu makroregionu Pojezierze ławskie (314.53). Południowa część gminy należy do Pojezierza Chełmińskiego (315.21).

Rysunek 4. Jednostki fizyczno – geograficzne i typy krajobrazów według Kondrackiego.

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Bydgoszczy.

3.2. Rzeźba terenu.

Rzeźba terenu gminy Łasin związana jest z działalnością lądolodu zlodowacenia bałtyckiego, stadium poznańskiego, fazy krajeńsko-wąbrzeskiej. Cechuje się bardzo dużym zróżnicowaniem hipsometrycznym i genetycznym form terenu.

Maksymalne deniwelacje terenu osiągają tu ponad 85 m. Wyznaczają je dno doliny Osy (44,8 m n.p.m.) i kulminacja pogórza morenowego położone w kierunku wschodnim od wsi Zawdy (130,0 m n.p.m.). Teren gminy Łasin to wysoczyzna morenowa falista. W nieznacznej części jest płaska. Morena denna płaska zajmuje niewielkie obszary w rejonie miejscowości: Wybudowania Łasińskie, Szonowo i Stare Błonowo. Zalega z reguły na wysokości 100,0 m n.p.m. Morena denna falista występuje na wysokości 100-120 m n.p.m. Wysoczyzna morenowa zbudowana jest z miększej warstwy gliny zwałowej z niewielkimi wkładkami piasków. Wśród moreny dennej falistej występują liczne pagórki morenowe. Są głównie chaotycznie rozrzucone na obszarze całej gminy. Jedynie w rejonie wsi Zawda, Huta Strzelce oraz Święte występują większe skupiska pagórków. Znajdują one przedłużenie w kierunku wschodnim, wyznaczając na linii tzw. „moren łasińskich” ostatni na terenie woj. toruńskiego postój lądolodu. Pagórki osiągają maksymalne wysokości bezwzględne rzędu 120-130 m n.p.m. oraz wysokości względne wynoszące około 10 m. Nachylenia zboczy pagórków są znaczne i osiągają ponad 6°. Pagórki wyróżniają się zróżnicowaną budową geologiczną. Na powierzchni występuje najczęściej glina zwałowa różnej miąższości. Pod nią znajdują się piaski, żwiry i mułki. Na skutek zdenudowania

gliny zwałowej budują utwory piaszczyste. Obszar wysoczyzny urozmaicają bardzo liczne tutaj formy wklęsłe wytopiska, rynny subglacjalne i doliny rzeczne. Wytopiska, najczęściej drobne i płytkie rozrzucone są gęsto po obszarze całej gminy. Największą tego typu formę zajmuje płytke i zarastające jezioro Szywałd. Dna większych wytopisk zajmują utwory organiczne. Dość licznie reprezentowane są rynny subglacjalne, występujące w zachodniej i południowej części gminy. Największa z nich to rynna jeziora Nogat. Odsłonięte krawędzie wysoczyzny dochodzą tu do 20 m wysokości. Lustro wody jeziora Nogat zalega na wysokości 76,8 m n.p.m. Przyległa wysoczyzna morenowa znajduje się na poziomie około 95 m n.p.m.

3.3. Budowa geologiczna.

Pod względem podziału na jednostki geologiczno-tektoniczne, obszar gminy znajduje się w granicach syneklizy perybałtyckiej, która jest częścią większej jednostki – platformy wschodnioeuropejskiej. Jak podaje literatura osady platformy prekambryjskiej przykryte są kompleksem skał paleozoicznych, na który składają się serie osadów: kambru, ordowiku, syluru i permu. Utwory mezozoiczne reprezentowane są przez osady triasu, jury kredy. Podłoże kompleksu osadów czwartorzędowych stanowią utwory paleogenu oraz neogenu. Osady czwartorzędu pokrywają w całości starsze wymienione wcześniej utwory składające się z gliny zwałowej, ich zwietrzliny oraz piasków i żwirów lodowcowych. Na terenie gminy wykonano wiele badań, podczas których nawiercono poziom gliny zwałowej o miąższości 4,4 m, tzw. poziom lodowcowy odpowiadający zlodowaceniowi Liwca. Zlodowacenia środkowopolskie reprezentowane są przez osady kompleksów zlodowaceń: Odry (31,5 m) oraz Warty (31,6 m).

Osady zlodowacenia Wisły (zlodowacenia północnopolskie) występują powszechnie na powierzchni obszaru lub miejscami przykryte są miejscami osadami holocenu.

Zasadnicze elementy rzeźby tworzącej dzisiejszą powierzchnię terenu zostały ukształtowane w czasie recesji ostatniego lądolodu, kiedy powstał wtedy charakterystyczny krajobraz młodo glacjalny z licznymi pagórkowatymi wysoczyznami, równinami sandrowymi, zagłębieniami bezodpływowymi, torfowiskami oraz jeziorami (J. Kondracki, 2002). Na Pojezierzu ławskim wyróżniają się rynny lodowcowe, które zostały wykorzystane przez liczne jeziora, będące charakterystycznym elementem krajobrazu.

3.4. Hydrografia.

3.4.1. Wody powierzchniowe.

Obszar gminy Łasin położony jest w dorzeczu Wisły, w zlewni rzeki Osy i jej prawego dopływu - Gardęgi. Największą rzeką na terenie gminy jest przepływająca na granicy z gminą Świecie nad Osą - rzeka Osa. Powierzchnia dorzecza Osy wynosi 1605,03 km². Całkowita długość rzeki wynosi 109,8 km¹, w tym na odcinku 51 km przepływa na terenie województwa kujawsko – pomorskiego. Jej prawym dopływem przepływającym przez północno zachodnią część gminy jest rzeka Gardęga (powierzchnia zlewni 309,6km²).

W celu przedstawienia charakterystycznych przepływów (SSQ i SNQ) i stany wody (SSW i SNW) wykorzystano dane z posterunku wodowskazowego zlokalizowanego w gminie Rogóźno na 18,1 kilometrze rzeki Osy. Określono następujące wielkości:

- stany charakterystyczne SSW – 78cm, rzędna wody SSW – 32,12m n.p.m. i SNW – 41cm, rzędna wody SNW – 31,75m n.p.m.;
- przepływy charakterystyczne w latach 1966-2003 SSQ – 4,68 m³/s i SNQ – 1,35m³/s;
- stany charakterystyczne SSW, SNW o prawdopodobieństwie przewyższenia 1% i 10%:
  - rzędna zera wodowskazu Kr86 – 31,34 m n.p.m., stan p=1% - 312cm, rzędna wody p=1% - 34,46, stan p=10% - 251cm, zaś rzędna wody p=10% - 33,85m n.p.m.,
  - przepływy maksymalne roczne o prawdopodobieństwie przewyższenia Qp = 1% - 34,81 m³/s i Qp =10% - 25,54 m³/s.

Na 39,5 kilometrze rzeki w Lisnowie (gmina Świecie nad Osą) na wodowskazie wszystkie opisane wyżej wartości są wyższe.

Gardęga przepływa przez północno – zachodnią część gminy, dalej podmokłymi łąkami płynie w rejonie Pawłowa, skąd wpływa do jeziora Nogat. Ciek posiada długość 52,7 km, zaś powierzchnia zlewni wynosi 323,2km². Wypływa z niego w południowo – wschodniej części gminy w kierunku miejscowości Szembruk i płynie w głębokiej dolinie, która jest użytkowana rolniczo. Na rzece Gardędze – prawym dopływie Osy występują przepływy o 1% i 10% prawdopodobieństwie występowania (przewyższenia) i przepływy charakterystyczne SSQ i SNQ obliczone dla przekrojów poprzecznych dla rzeki Osy.

Przez teren gminy przepływają mniejsze ciek wodne np. Struga Łasińska biorąca swój początek z olsowego torfowiska niskiego w okolicy miejscowości Czajki, skąd przepływa przez podmokłe łąki, grunty rolne i odchodzące od niej rowy melioracyjne, które odwaniają je. Następnie

---

¹ WIOŚ Bydgoszcz <http://www.wios.bydgoszcz.pl>

wpływa do Jeziora Łasińskiego i wypływa z niego w okolicy Szonowa, gdzie ponownie płynie w otoczeniu gruntów rolnych. W okolicy Jakubkowa płynie leśnym parowem oraz zlokalizowana jest w obszarze chronionego krajobrazu.

Obszar gminy Łasin położony jest w zasięgu ostatniego zlodowacenia i otacza się typową rzeźbą polodowcową. Na terenie gminy występuje 10 jezior o powierzchni większej lub równej 2,5 ha. Największym z nich jest jezioro Łasińskie Zamkowe o powierzchni 155,2 ha, najmniejsze zaś jezioro Małe Szczepanki II o powierzchni 2,5 ha. Uszczegółowione dane dotyczące pozostałych jezior przedstawia zamieszczona poniżej tabela.

Tabela 7. Charakterystyka jezior gminy Łasin.

Nazwa jeziora	Powierzchnia w ha	Objętość tys. m ³	Głębokość max w metrach
Łasińskie Małe	18,4	206,6	3,0
Łasińskie Zamkowe	155,2	2325,1	5,2
Nogat	117,7	8578,1	23
Święte	60,9	1241,1	3,2
Kuchnia	56,9	1299,6	5,1
Szynwałd	35,5	399,2	2,2
Nowe Błonowo	6,5	-	-
Zawada	4,7	-	-
Małe Szczepanki II	2,5	-	-
Małe Szczepanki I	7,5	-	-

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Bydgoszczy.

Jezioro Szynwałd zostało zarybione szczupakami, karasiami oraz sandaczem.

W jeziorze Świętym przeważają mało cenne ryby karpowate: leszcz i płoć. Można spotkać mniej licznie gatunki, takie jak karp, węgorz, okoń, lina, suma i szczupaka. Linia brzegowa ma długość 5500 m. Jezioro zasilane jest wodami rzeki Gardęgi.

Jezioro Nogat jest jeziorem przepływowym. Zasilane jest przez wody Gardęgi, spływy powierzchniowe oraz dopływ z jeziora Szynwałd. Na podstawie danych połowów wędkarzy w 2007 roku. W wodach jeziora stwierdzono wzrost połowu drobnej płoci, leszcza okonia węgorza i lina. Zanotowano spadek połowów szczupaka i sandacza oraz tylko jeden połów bolenia.

Jezioro Zamkowe i jezioro Małe połączone są ze sobą przez dopływ stanowiąc zestaw akwenów. Oba jeziora wykorzystywane są na cele wędkarskie. W Jeziorze Małym dominuje karaś srebrzysty, którego populacja stanowi 88% wszystkich gatunków. Jezioro Zamkowe zarybiane jest szczupakiem, płocią. Na tym terenie silnie szerzy się kłusownictwo.

W latach 2007-2009 przeprowadzono na terenie województwa kujawsko – pomorskiego badania dotyczące określenia stopnia eutrofizacji. Badaniom poddano 2 jeziora: Zamkowe oraz Nogat. Wykryto w nich „wzbogacanie wody biogenami, w szczególności związkami azotu lub fosforu, powodującymi przyspieszony wzrost glonów oraz wyższych form życia roślinnego, w wyniku którego następują niepożądane zakłócenia biologicznych stosunków w środowisku wodnym oraz pogorszenie jakości tych wód” - ustawa Prawo Wodne (Dz.U. z 2005 r. Nr 239 poz. 2019 z późn.zm.) eutrofizację.

Stopień zanieczyszczenia wód Osy określono w badaniach przeprowadzonych w punkcie pomiarowych w Płowężu. Ocenę biologiczną określono jako bardzo dobra, ocenę fizyko-chemiczną jako umiarkowaną, stan ekologiczny jako umiarkowany, zaś stan chemiczny jako nieosiągający dobrego. W 2009 r. wydano ocenę fizykochemiczną oznaczono jako poniżej dobrej. Stan ekologiczny określono jako klasa III.

3.4.2. Wody podziemne.

Gmina Łasin pod względem hydrogeologicznym należy do Regionu Mazurskiego. Obszar ten charakteryzuje się mało skomplikowaną budową geologiczną. Podstawowe poziomy wodonośne występują w osadach czwartorzędu i trzeciorzędu. W obrębie osadów czwartorzędowych występują dwie warstwy wodonośne. Pierwsza zalega na głębokości 30-50 m, druga poniżej 100 m. Zwierciadło wody z czwartorzędowego poziomu wodonośnego stabilizuje się na głębokości 20-30 m, zaś druga poniżej 100 m. Zgodnie z mapą hydrogeologiczną, teren gminy posiada przewidywaną wodonośność podłoża dla studni normalnej wynoszącą od 5 - 60 m³/h. Wody czwartorzędowe i trzeciorzędowe na obszarze gminy Łasin nie stanowią strategicznego zbiornika wód podziemnych, który podlegał by wysokiej ochronie.

3.5. Złóża i tereny górnicze.

Na terenie gminy Łasin zlokalizowano 2 złoża kopaliny: Nowe Mosty I i Szczepanki I.

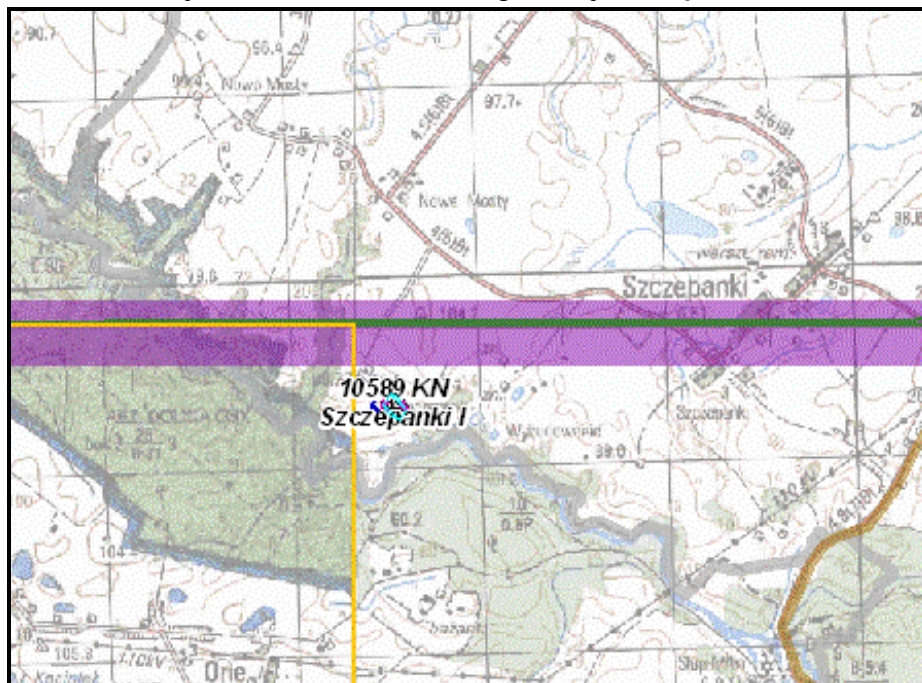
Złoże „Nowe Mosty I” zlokalizowane jest na działce nr 191 w otoczeniu kompleksu leśnego. Jest to złożo mieszanki żwirowo-piaskowych (pospolitych). Dokonano rozpoznania szczegółowego złoża. Złoże zajmuje obszar 1,01ha. Wydobywane odbywa się sposobem odkrywkowym. Maksymalna grubość nakładu wynosi 1,20m, zaś średnia 0,76m. Miąższość złoża sięga maksymalnie 16m, średnio 9,74m. Głębokość spągu wynosi 16 m. Zagrożeniem ze strony eksploatacji tego obszaru górniczego jest hałas. Obszar ten położony pobliżu jest rezerwatu przyrody Dolina Osy, obszaru Natura 2000

ważnego dla wspólnoty oraz w obszarze chronionego krajobrazu. Po zakończeniu eksploatacji proponuje się rekultywację leśną.

Złoże „Szczepanki I” zlokalizowane jest na działce nr 328 w otoczeniu kompleksu leśnego na obszarze gospodarki rolnej. Jest to złoże mieszanek żwirowo-piaskowych (pospolitych). Złoże eksploatowane jest okresowo. Złoże zajmuje obszar 1,12ha. Wydobywanie odbywa się sposobem odkrywkowym. Grubość maksymalna nakładu wynosi 0,40 m, zaś średnia 0,32 m. Miąższość złoża sięga maksymalnie 10,10 m, zaś średnio 7,30 m. Głębokość spągu wynosi 10,50m. Granice złoża zostały poszerzone o teren z zasobami glin piaszczystych i piasków gliniastych przeznaczonych do wykorzystania przy budowie dróg. Podobnie jak w przypadku wcześniej opisywanego złoża zagrożeniem oddziałującym na otoczenie jest tu hałas, jako iż jest to teren położony w pobliżu rezerwatu przyrody Dolina Osy, obszaru Natura 2000 ważnego dla wspólnoty oraz w obszarze chronionego krajobrazu. Po zakończeniu eksploatacji przewidziana jest rekultywacja rolniczo-wodna.

Obszar górniczy Szczepanki I oznaczono numerem w rejestrze 10-2/3/158. Eksploatację rozpoczęto w 2005 roku. Przewidywana data zakończenia eksploatacji to 2020 rok. Powierzchnia obszaru górniczego wynosi 8600m², zaś terenu górniczego 18 400 m². Teren posiada koncesję wydaną przez Starostę Powiatu Grudziądzkiego.

Rysunek 5. Teren i obszar górniczy Szczepanki I.

Źródło: Opracowanie własne.

3.6. Klimat.

Charakterystyczną cechą klimatu obszaru opracowania jest jego przejściowość i zmienność. Wyrażone jest to zmiennymi warunkami temperatury, ciśnienia, opadów, wiatrem oraz stopniem zachmurzenia. Gmina położona jest pomiędzy chłodniejszym i bardziej wilgotnym obszarem północy kraju (dzielnicą pomorską), a cieplejszym i bardziej suchym regionem środkowej Polski (dzielnicą środkową). Zgodnie z przyjętą klasyfikacją termiczną opadową, rok hydrologiczny 2009 w stacji meteorologicznej Koniczynka sklasyfikowano jako normalny pod względem warunków termicznych ($7,2^{\circ}\text{C}$) i pod względem opadów atmosferycznych (500,2 mm). W wyniku analizy rozkładu temperatury w skali całego roku hydrologicznego, najcieplejszymi miesiącami okazały się lipiec i sierpień z miesięcznymi temperaturami wynoszącymi powyżej 16°C . Najniższe temperatury miesięczne odnotowano w styczniu. Średnia roczna temperatura powietrza wyniosła $8,7^{\circ}$. Temperatura maksymalna oscylowała na poziomie $31,4^{\circ}$, zaś temperatura minimalna wynosiła $-18,2^{\circ}$. Cechą charakterystyczną pojezierzy jest przesunięcie pór roku w stosunku do Polski środkowej i skrócenie okresu wegetacji. Wiosna i lato są opóźnione i krótsze, okres przedzimowy, zima i przedwiośnie są natomiast znacznie dłuższe.

Gmina, podobnie jak całe województwo, posiada dogodne warunki agroklimatyczne w okresie wegetacyjnym. Na podstawie pomiarów opadów, wykonanych w latach 1861-2006 w Bydgoszczy, w latach średnich ($p = 50\%$) suma opadów wynosiła 305 mm. W latach suchych uzyskano wyniki odpowiednio na poziomie: dla $p = 20\%$ - 249 mm, $p = 10\%$ - 220 mm, $p = 5\%$ - 198 mm, $p = 1\%$ - 161 mm. Dla przykładu tak suchy jak w 1989 r. okres wegetacyjny (105 mm) pojawia się z częstotliwością mniejszą niż 1 raz na 100 lat. Średnia suma roczna opadów na terenie gminy Łasin oscyluje w granicach 550 mm, zaś w okresie wegetacyjnym 440 mm, co jest jedną z najwyższych w województwie kujawsko – pomorskim.

3.7. Gleby.

Rozmieszczenie kompleksów rolniczej przydatności gleb jest odzwierciedleniem rzeźby terenu na obszarze całej gminy.

Gmina Łasin ma bardzo korzystne uwarunkowania dla rozwoju rolnictwa. Wyróżnia się wysokim udziałem powierzchni użytków rolnych. Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest korzystniejszy od średniej krajowej wynoszącej 66,6 pkt. oraz wojewódzkiej oscylującej na poziomie 69,1 pkt. Wskaźnik dla gminy wynosi 80,9 pkt.

Tabela 8 Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

Obszar gminy	Wskaźnik bonitacji				Ogólny wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej
	Jakości i przydatności rolniczej gleb	Agroklimatu	Rzeźby terenu	Warunków wodnych	
Obszar miejski	64,9	8,8	3,1	4,1	80,9
Obszar wiejski	64,9	8,8	3,1	4,1	80,9

Źródło: Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa (IUNG). Stan na 2012 rok.

Na podstawie mapy glebowo-rolniczej wykonanej przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, stwierdzić można, iż gmina posiada bardzo korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa. W gminie przeważają grunty najwyższych kompleksów gleb ornych: 2-pszennego dobrego oraz 3-pszennego wadliwego tworzonego przez gleby brunatne właściwe. Występują one na glinach, glinach średnich, glinach lekkich oraz piaskach gliniastych lekkich. W okolicach Szembruku, Bukowca, Szczepanek, Szonowie i Plesewie występują gleby należące do kompleksu żytniego bardzo dobrego tworzonego przez gleby bielcowe i pseudobielcowe, które zostały wytworzone z piasków gliniastych lekkich. Gleby te są strukturalne i mają dobrze wykształcony poziom próchniczny. Przy odpowiednim nawożeniu i umiejętnej uprawie osiągają wyższy stopień kultury przez co często dają możliwość uprawy tych samych roślin co na kompleksach wyższych (pszennych). Gleby kompleksu 5 żytniego dobrego znajdują się w okolicy Jakubkowa i Małych Szczepanek. Tworzą je gleby brunatne właściwe wylugowane i kwaśne wytworzone z piasków gliniastych lekkich zalegających na zwięźlejszym podłożu. Gleby te są wrażliwsze na warunki atmosferyczne (susze) i wymagają odpowiednich zabiegów agrotechnicznych w celu poprawy uprawy typowych na tych glebach upraw żyta oraz ziemniaków. Marginalnie występuje tu kompleks 6-żytni słaby oraz 7-żytni bardzo słaby. W okolicach miejscowości Nowe Mosty, Wybudowanie Łasińskie i Nowych Jankowic występuje najslabszy spośród występujących w gminie kompleks gleb ornych 8-zbożowo-pastewny słaby. Na podstawie kryteriów bonitacyjnych spośród kompleksów trwałych użytków zielonych wyznaczono kompleksy: 2z-użytków zielonych średnich (zaliczane do III i IV klasy bonitacyjnej) oraz 3z-użytki słabe i bardzo słabe (zaliczane do V i VI klasy bonitacyjnej). Kompleksy 2z znajdują się w obniżeniach terenów rowów melioracyjnych drobnych cieków uchodzących do jeziora Łasińskiego oraz jeziora Święte. Kompleks ten tworzą gleby mułowo-torfowe i torfowo-mułowe. Kompleks 3z zlokalizowany jest w dolinach rzek Łasinki i Gardęgi oraz zmeliorowanych podmokłych łąkach, które zlokalizowane są w południowej części gminy.

3.8. Fauna i flora.

Znaczna ilość obszarów i obiektów chronionych na terenie gminy sprawia, że obszar gminy jest różnorodny pod względem występowania zwierząt, jak i również zbiorowisk roślinnych. Fauna i flora tych terenów została szerzej opisana w podrozdziałach poświęconych poszczególnym obszarom chronionym. Ziemia Chełmińska jest miejscem zasiedlenia i potencjalnego zasiedlenia wielu gatunków zwierząt zagrożonych wyginięciem. Zaliczono do nich:

- ssaki:
  - Borowiaczek *Nyctalus leisleri*,
  - Popielica *Glis glis*;
- ptaki:
  - Bąk *Botaurus stellaris*,
  - Bączek *Ixobrychus minutus*,
  - Kania czarna *Milvus migrans*,
  - Kania ruda *Milvus milvus*,
  - Bielik *Haliaeetus albicilla*,
  - Orlik krzykliwy *Aquila pomarina*,
  - Rybołów *Pandion haliaetus*,
  - Sokół wędrowny *Falco peregrines*,
  - Zielonka *Porzana parva*,
  - Kulik wielki *Numenius arquata*,
  - Rybitwa biało czelna *Sterna albifrons*,
  - Puchacz *Bubo bubo*,
  - Włochatka *Aegolius funereus*,
  - Podróżniczek *Luscinia svecica*,
  - Wąsatka *Panurus biarmicus*;
- gady:
  - Żółw błotny *Emys orbicularis*,
  - Gniewosz plamisty *Coronella austriaca*;
- płazy:
  - Traszka grzebieniasta *Triturus cristatus*;
- ryby:
  - Łosoś atlantycki *Salmo salar*,

- Rożanka *Rhodeus sericeus*,
- Piekielnica *Alburnoides bipunctus*,
- Strzebla błotna *Eupallasella percnurus*,
- Piskorz *Misgurnus fossilis*,
- Głowacz pręgopłetwy *Cottus poecilopus*;
- kragłouste:
  - Minog rzeczny *Lampetra fluviatilis*,
  - Minog strumieniowy *Lampetra planeri*.

3.9. Rolnicza i leśna przestrzeń produkcyjna.

3.9.1. Rolnictwo.

Na terenie miasta i gminy nie występują gospodarstwa specjalistyczne. Wyjątek stanowi gospodarstwo sadownicze o powierzchni około 3 ha położone w Zawdzie.

Rynek zbytu produktów rolnych kreuje rolnictwo w zakresie lokalnym. Ma wpływ na opłacalność działalności rolniczej. Do liczących się na nim odbiorców zbiorów i zwierząt hodowlanych należą:

- Młyny Produkcyjno-Handlowe Tadeusz Michalczyk w Młynach-Szczepankach – odbiór pszenicy i żyta;
- lokalne masarnie w gminie Łasin – odbiór trzody chlewnej;
- Grudziądzka Spółdzielnia Mleczarska – odbiór mleka.

Gmina Łasin posiada Spółkę Wodną, która zrzesza indywidualnych rolników. Jej zadaniem jest utrzymanie sprawności technicznej urządzeń melioracyjnych – rowów, drenów, przepustów, wylotów oraz studzienek na terenie całej gminy. Wyjątkiem są: grunty byłych Państwowych Gospodarstw Rolnych, Państwowej Stadniny Koni oraz Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej „Hermanowo”.

O rolniczej przydatności gleb decyduje przynależność typologiczna i skład granulometryczny. Zasadniczymi cechami przy ocenie rolniczej przydatności gleb są : zasobność w składniki pokarmowe i potrzeby wapnowania. Cechy są wykładnikiem kultury rolniczej analizowanego obszaru.

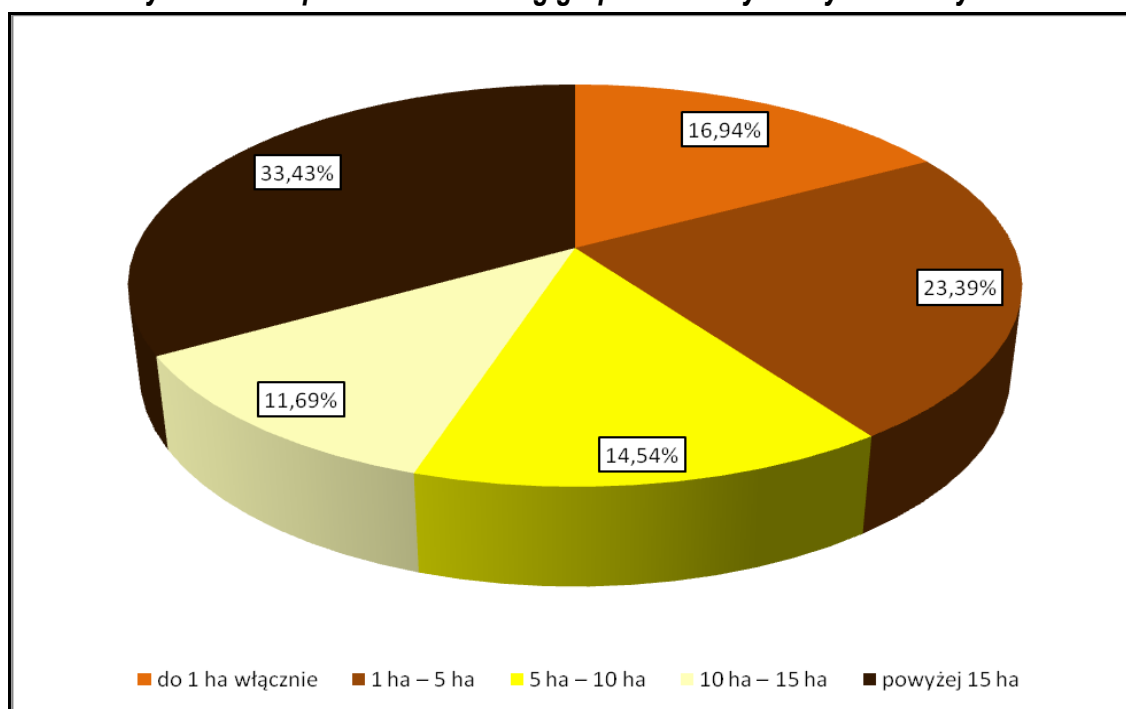
Tabela 9. Gospodarstwa rolne według grup obszarowych użytków rolnych.

Wielkość gospodarstw	Liczba gospodarstw
do 1 ha włącznie	113
1 ha – 5 ha	156
5 ha – 10 ha	97
10 ha – 15 ha	78
powyżej 15 ha	223

Źródło: Powszechny Spis Rolny z 2010 r.

Na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku, w gminie Łasin było ogółem 667 gospodarstw rolnych. Najwięcej było gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 15 ha – 33,43% wszystkich gospodarstw. Spory odsetek stanowiły gospodarstwa o areale od 1ha do 5ha – 23,39% gospodarstw w gminie. 78 gospodarstw posiadało powierzchnię od 10 ha do 15 ha. Stanowiły najmniejszy odsetek w strukturze wielkościowej. Udział procentowy poszczególnych gospodarstw według klas wielkościowych przedstawiono na poniższym wykresie.

Wykres 3. Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r.

Tabela 10. Powierzchnia gospodarstw według klas wielkościowych.

Wielkość gospodarstw	Powierzchnia gospodarstw w ha
do 1 ha włącznie	257,92
1 ha – 5 ha	428,55
5 ha – 10 ha	799,47
10 ha – 15 ha	1 057,68
powyżej 15 ha	13 673,68

Źródło: Powszechny Spis Rolny z 2010 r.

Największą powierzchnię zajmują gospodarstwa liczące powyżej 15 ha. Znajduje to odzwierciedlenie w ilości gospodarstw tej grupy. Najmniejszą powierzchnię zajmują gospodarstwa do 1 ha włącznie. Jednakże trzeba zaznaczyć, że sytuacja ta jest odwrotnie proporcjonalna do ilości gospodarstw w tej grupie.

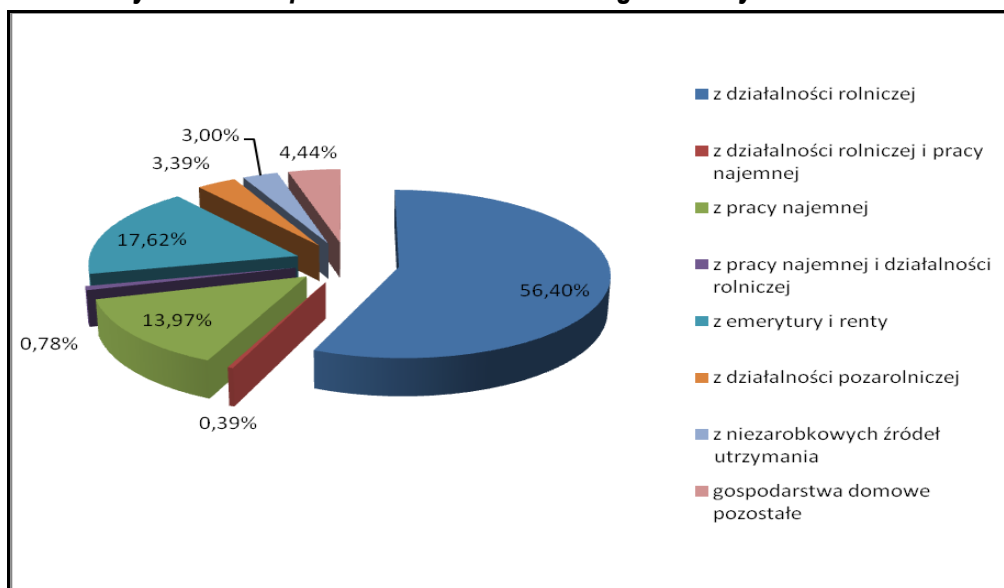
Tabela 11. Gospodarstwa domowe wg struktury dochodów.

Rodzaj dochodów	Liczba gospodarstw
z działalności rolniczej	432
z działalności rolniczej i pracy najemnej	3
z pracy najemnej	107
z pracy najemnej i działalności rolniczej	6
z emerytury i renty	135
z działalności pozarolniczej	26
z niezarobkowych źródeł utrzymania	23
gospodarstwa domowe pozostałe	34

Źródło: Powszechny Spis Rolny z 2002 r.

W wyniku analizy struktury dochodów gospodarstw rolnych stwierdzono, że najwięcej gospodarstw utrzymywało się z działalności rolniczej – 56,40%. Kolejne miejsca zajmują gospodarstwa utrzymujące się z emerytury i renty – 17,62% i gospodarstwa, dla których dochód stanowi praca najemna – 13,97%. Najmniejszy odsetek stanowią gospodarstwa utrzymujące się z działalności rolniczej i pracy najemnej – 0,39%.

Wykres 4. Gospodarstwa domowe według struktury dochodów.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r.

Tabela 12. Kierunki produkcji roślinnej w gminie Łasin.

Kierunki produkcji roślinnej	Powierzchnia zasiewów w ha
zboża razem	8004,38
zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	7889,35
ziemniaki	83,30
uprawy przemysłowe	4830,45
buraki cukrowe	362,88
rzepak i rzepik razem	4273,01
strączkowe jadalne na ziarno razem	28,27
warzywa gruntowe	68,54

Źródło: Powszechny Spis Rolny z 2010 r.

Najpopularniejszą uprawą w gminie są zboża, stanowiące 56,77% powierzchni wszystkich zasiewów. Najmniejsza powierzchnia dotyczy roślin strączkowych jadalnych na ziarno. Stanowią one 0,20% powierzchni wszystkich zasiewów.

Tabela 13. Kierunki produkcji zwierzęcej w gminie.

Kierunki produkcji zwierzęcej	Liczba gospodarstw	Liczba sztuk
Bydło razem	188	3 590
Bydło krowy	142	1 216
Trzoda chlewna razem	278	22 045
Trzoda chlewna lochy	250	2 824
Konie	17	409
Drób ogółem razem	280	17 702
Drób ogółem drób kurzy	276	14 039

Źródło: Powszechny Spis Rolny z 2010 r.

Spośród wszystkich gospodarstw rolnych w gminie, najwięcej zajmowało się hodowlą drobiu – 36,69%. Wynik ten nie znalazł odzwierciedlenia w liczbie sztuk. Najwięcej sztuk dotyczyło trzody chlewnej. Najmniej gospodarstw zajmowało się hodowlą koni – jedynie 17, co stanowiło 2,23% wszystkich gospodarstw w gminie.

Gospodarstwa na terenie gminy są w dosyć dobrym stopniu wyposażone w budynki, maszyny i urządzenia służące prowadzeniu działalności rolniczej. Szczegółowe informacje zawierają zestawienia poniżej.

Tabela 14. Wyposażenie gospodarstw w gminie.

Rodzaj maszyn, urządzeń	Liczba wyposażenia (maszyn, urządzeń - sztuki)
ciągniki	973
kombajny zbożowe	181
kombajny ziemniaczane	6
kombajny buraczane	41
samochody ciężarowe	56

Źródło: Powszechny Spis Rolny z 2002 r.

Według danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 roku w gminie Łasin, najwięcej było ciągników – 973, co stanowiło 77,41% wszystkich maszyn rolniczych w gminie. Najmniej było kombajnów ziemniaczanych. Ich ilość stanowiła jedynie 0,47% wszystkich maszyn rolniczych w gminie.

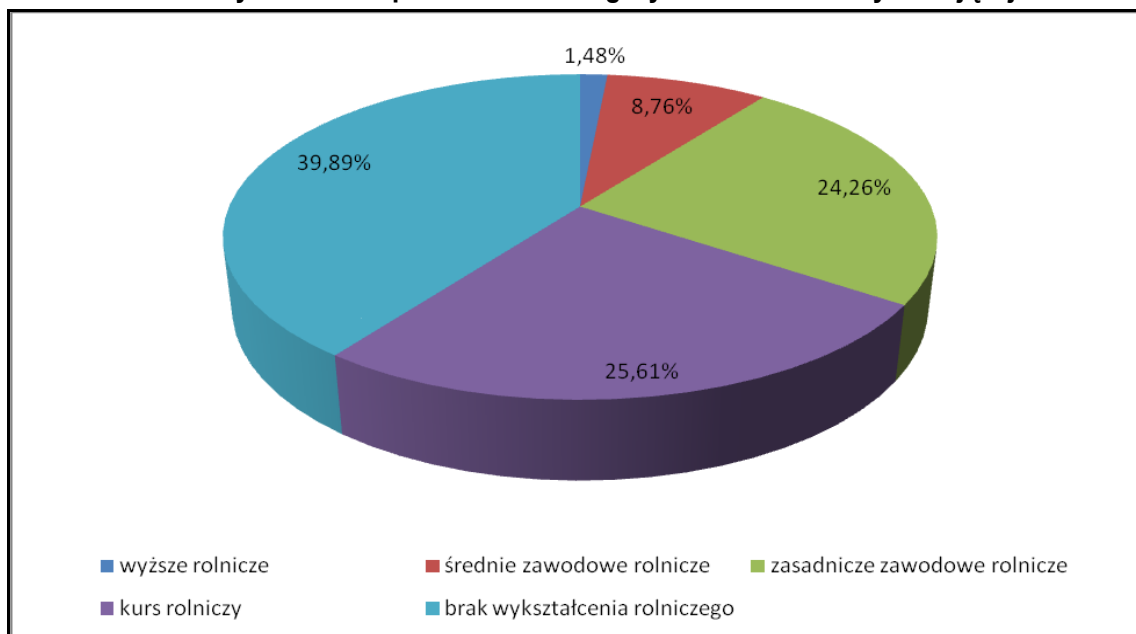
Tabela 15. Powierzchnia budynków i budowli w gospodarstwach rolnych.

Rodzaj maszyn, urządzeń i budynków	Powierzchnia budynków i budowli w m ²
obory	63 883
chlewnie	40 576
kurniki	7 889
stodoły	84 479
wiaty	14 736
garaże	45 031
budynki wielofunkcyjne	47 257
inne pomieszczenia	28 078

Źródło: Powszechny Spis Rolny z 2002 r.

Biorąc pod uwagę powierzchnię poszczególnych rodzajów budynków i budowli, największą zajmowały stodoły. Stanowiły 25,45% powierzchni wszystkich pomieszczeń rolniczych w gminie. Najmniejszy odsetek stanowiły kurniki – 2,38% ogółu.

Wykres 5. Gospodarstwa według wykształcenia osoby kierującej.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych Powszechnego Spisu Rolnego z 2002 r.

Wśród kierujących gospodarstwami rolnymi w gminie Łasin dominują osoby bez wykształcenia rolniczego – 39,89%. Następną grupę stanowią osoby, które ukończyły jedynie kurs rolniczy - 25,61%. Najmniej było z wykształceniem wyższym rolniczym, które stanowiły 1,48% ogółu.

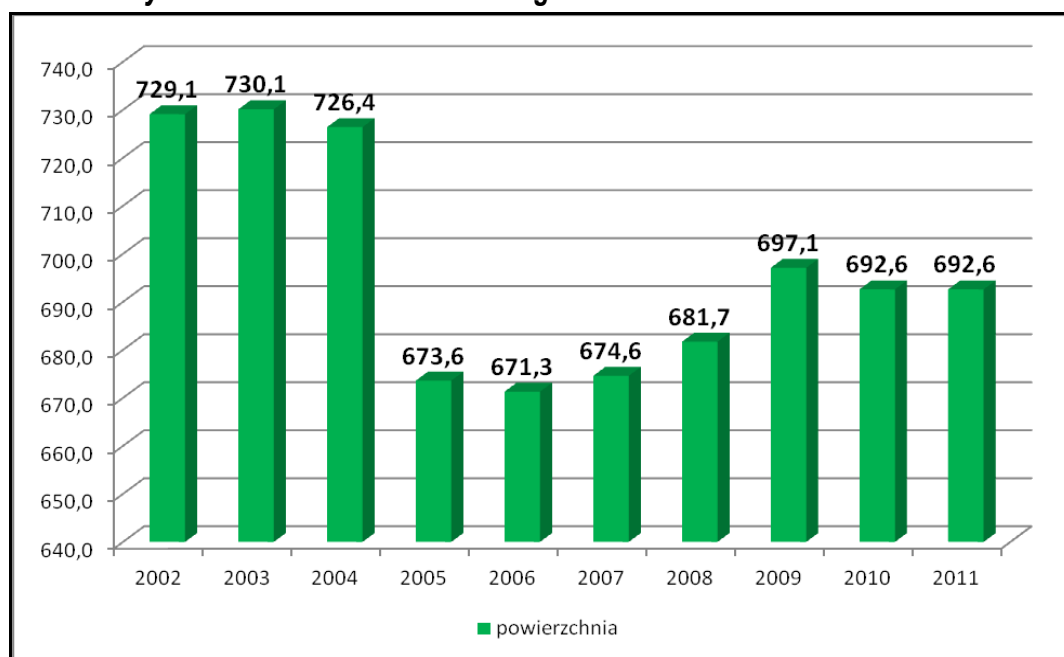
3.9.2. Leśnictwo.

Na terenie gminy lasy zajmują obszar 692,60 ha. Stanowi to 5,20% powierzchni całej gminy. Lasy państwowe zajmują powierzchnię 544,4 ha, w tym:

- lasy Skarbu Państwa 542,9 ha, w tym:
  - lasy publiczne Skarbu Państwa w zarządzie Lasów Państwowych 538,9ha.

Powierzchnia lasów prywatnych wynosi 148,2ha.

Wykres 6. Powierzchnia lasów w gminie Łasin w latach 2002 – 2011.

Źródło: Opracowanie ekofizjograficzne do zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łasin.

Powyższy wykres obrazuje, iż w ostatnich dwóch latach powierzchnia lasów nie uległa zmianie. Jest to zjawisko korzystne. Wpływ na ten stan rzeczy może mieć fakt, iż lasy te w większości zlokalizowane są w południowej części gminy, która objęta jest licznymi formami ochrony przyrody. Wzrost ilości lasów w latach 2006-2008 spowodowany był zalesianiem lasów prywatnych.

Lasy i inne obszary oraz obiekty cenne przyrodniczo w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Jamy pełnią istotną funkcję w krajowej sieci ekologicznej ECONET POLSKA. Sieć ta tworzy spójny przestrzennie system obszarów, których walory przyrodnicze mają najwyższą rangę krajową i międzynarodową. Połączone są one

korytarzami ekologicznymi (Burak 2001). Lasy Nadleśnictwa zaliczono do strefy zagrożenia przemysłowego „0”.

Tabela 16. Udział form ochrony w Nadleśnictwie Jamy.

Lasy ochronne	ha	%
rezerваты przyrody	917,70	4,89
lasy glebochronne	5095,77	29,20
lasy wodochronne	4224,4	24,20
lasy nasienne wyłączone	54,64	0,30
cenne fragmenty przyrody	151,01	0,90
ostoje zwierząt chronionych	167,98	1,00
lasy 10 km wokół miast >50 tys. mieszkańców	4652,83	27,40
lasy inne	238,22	1,40
powierzchnie badawcze	12,63	0,10

Źródło: Nadleśnictwo Jamy.

Zagrożenia dla lasów Nadleśnictwa Jamy, w tym również dla gminy Łasin, zostały szczegółowo przedstawione w „Programie ochrony przyrody” sporządzonym na okres 1997-2006. Z przedstawionych w dokumencie danych oraz danych zebranych w na potrzeby Planu Urządzenia Lasu na nadchodzące 10-lecie wynika, że:

- obecny stan sanitarny drzewostanów jest bardzo dobry, a stan zdrowotny dobry;
- największym zagrożeniem ze strony grzybów w drzewostanach Nadleśnictwa jest huba korzeniowa, zwłaszcza w drzewostanach sosnowych występujących na gruntach porolnych;
- szkody powodowane przez ssaki, a głównie przez zwierzynę płową dotyczą głównie upraw i młodników liściastych;
- spośród zagrożeń powodowanych przez czynniki abiotyczno-klimatyczne najistotniejsze są zagrożenia ze strony wiatrów, okiści i podtopienie;
- zagrożenie przeciwpożarowe określa się jako średnie;
- badania defoliacji i odbarwienia koron drzew stawiają lasy Nadleśnictwa Jamy w grupie nadleśnictw o stosunkowo niskim poziomie uszkodzeń drzewostanów;
- na terenach leśnych, szczególnie wokół większych miast zdarzają się tzw. dzikie wysypiska śmieci;
- do innych zagrożeń na terenie Nadleśnictwa w gminie Łasin należą:
  - hałas komunikacyjny i źródło skażeń powietrza, gleb i roślin spalinami wzdłuż tras komunikacyjnych,
  - eksploatacja linii elektroenergetycznej wysokiego napięcia 440 kV, przebiegającej przez tereny leśne obrębu Jamy,

- erozja wodna w rezerwachach „Dolina Osy” spowodowana odprowadzeniem rurociągów melioracyjnych;
- planowane inwestycje:
  - rozbudowa sieci telekomunikacyjnej.

3.10. Uwarunkowania rozwoju turystyki.

Na terenie gminy Łasin znajduje się wiele miejsc posiadających wyjątkowe walory przyrodnicze. Ze względu na posiadane cechy takie jak: urozmaicona rzeźba terenu, obecność terenów leśnych i jezior, stanowiących o wysokich walorach krajobrazowych, niektóre obszary są predysponowane do rozwoju funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych.

Ze względu na osobliwe walory krajobrazowe, północno-zachodnia oraz południowo-zachodnia część gminy leży w granicach Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Osy i Gardęgi. Cechy szczególne tego obszaru determinuje obecność trzech dużych jezior – jeziora Nogat, jeziora Kuchnia oraz jeziora Szywałd.

Tereny leżące wzdłuż wschodniej linii brzegowej jeziora Kuchnia, położonego częściowo na terenie gminy Łasin, ze względu na atrakcyjną lokalizację oraz bliską obecność terenów leśnych, kwalifikowane są do rozwoju funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych. Łagodny brzeg linii jeziora Kuchnia umożliwia lokalizację publicznych kąpielisk. Niewątpliwie tereny przyległe do Jeziora Kuchnia sprzyjają rozwojowi funkcji letniskowych. Wartościowe z punktu widzenia wypoczynku, wydaje się być także sąsiedztwo znacznych terenów leśnych, umożliwiające organizację wycieczek krajoznawczych oraz wypoczynku na łonie natury.

Na terenie sołectwa Nogat, położone jest jezioro przepływowe pochodzenia rynnowego, o nazwie Nogat. Jezioro to jest największym jeziorem położonym na obszarze wiejskim gminy Łasin. Teren leżący wzdłuż zachodniego brzegu Nogatu objęty jest obowiązującym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego, który w części przeznaczają te obszary pod rozwój funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych. Z uwagi na walory krajobrazowe terenów położonych wzdłuż brzegów Nogatu, również tereny położone po wschodniej części jeziora przeznaczone są do rozwoju funkcji wypoczynkowych.

W południowej części miasta Łasina położone jest Jezioro Łasińskie (Zamkowe), przy którym zlokalizowany jest ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy Casus. W okresie letnim ośrodek skupia wielu turystów, którym oferuje możliwość wypoczynku oraz wiele różnorodnych atrakcji (boiska do gier, plac zabaw, możliwość wypożyczenia sprzętów wodnych). Co roku jezioro jest zarybiane, w związku z czym wzdłuż jego brzegów można spotkać wielu miłośników wędkowania.

Ze względu na postępujący proces eurofizacji wód, większość jezior w gminie charakteryzuje się słabą przydatnością. Przykładowo Jezioro Zamkowe znajduje się w sferze pozaklasowej klasy czystości wód. W celu poprawy istniejącego stanu, w przyszłych latach powinno się dążyć do poprawy jakości wód, co w przypadku realizacji publicznych kąpielisk, mogłoby przyczynić się do wzrostu atrakcyjności turystycznej.

Łączność komunikacyjną miasta z obszarem wiejskim zapewnia most na jeziorze Zamkowym. Tereny zlokalizowane wzdłuż północnej linii brzegowej jeziora Łasińskiego, mogą zatem stanowić potencjalny obszar rozwoju funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych dla mieszkańców miasta.

Na szczególną uwagę zasługują nie przekształcone działalnością ludzką obszary znajdujące się w granicach Rezerwatu Przyrody Dolina Osy oraz Specjalnego obszaru ochrony Natura 2000 Dolina Osy PLH040033, ustanowione w celu ochrony naturalnego koryta rzeki Osy oraz ukształtowania sąsiadujących z nią terenów. Obszary wokół rzeki Osy porośnięte są lasami, w których można spotkać różnorodne gatunki roślin i zwierząt. Z uwagi na restrykcyjne zakazy obowiązujące na terenie Rezerwatu i Obszaru Natura 2000, nie ma możliwości rozwoju funkcji turystycznych na tych obszarach, jednakże trzeba podkreślić ich ogromne walory krajobrazowe. Warto przy tym zaznaczyć, że tereny rolne znajdujące się w sąsiedztwie obszarów objętych formami ochrony przyrody preferowane są do rozwoju funkcji turystycznych, w tym przede wszystkim agroturystyki. W tym względzie istotne dla gminy byłaby promocja i zachęcanie społeczności lokalnej, zwłaszcza wśród gospodarstw małoobszarowych, do zakładania gospodarstw agroturystycznych i promocji zdrowej żywności.

4. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, ZABYTEKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

4.1 Ochrona zabytków.

Ochronie prawnej podlegają zasoby dziedzictwa kulturowego rozumiane jako trwałe elementy zagospodarowania obszaru bądź struktury przestrzennej o walorach historycznych, zabytkowych, estetycznych lub artystycznych. Zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią istotny element tożsamości świadczą o zachowaniu ciągłości działalności i dorobku społeczności lokalnej.

Zabytek - według Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. 2003 nr 162 poz. 1568, z późniejszymi zmianami) to rzecz (nieruchomość, np. budynek, cmentarz lub krajobraz kulturowy albo rzecz ruchoma, np. dzieło sztuki użytkowej, obraz, rzeźba, znalezisko archeologiczne) lub zespół rzeczy, które są dziełem człowieka lub są związane z jego działalnością i stanowią świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, a które powinny być zachowane ze względu na swoją wartość artystyczną, naukową i historyczną.

Zabytkami nieruchomymi są krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki i kultury materialnej, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zieleni zaprojektowanej, także miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji. Zabytkami nieruchomymi są także stanowiska archeologiczne.

Formami ochrony prawnej zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Obecnie obowiązuje podział na:

- zabytki nieruchome – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości;
- zabytki ruchome – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych;

- zabytki archeologiczne - zabytek nieruchomy będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- wszystkie zabytki łącznie (z dziedziny budownictwa, rzemiosła, sztuki, archeologii i zabytkowej zieleni) stanowią zasoby dziedzictwa kulturowego.

4.2 Rys historyczny.

Pierwsze ślady człowieka na ziemiach łasińskich datowane są na lata 2500 – 1700 p.n.e. Potwierdzają ten fakt przeprowadzone na terenie gminy badania archeologiczne.

Pierwsze wzmianki źródłowe o Łasinie pochodzą z ksiąg Jana Długosza. W latach 1228 – 1461 Łasin znajdował się pod panowaniem krzyżackim. W 1298 roku Łasin otrzymał pierwszy przywilej w postaci nadania praw miejskich na prawie magdeburskim, nadany przez Mistrza Krzyżackiego – Meynhard z Kwerfurtu.

Na terenie gminy, począwszy od XV wieku, odbyło się wiele bitew polsko – krzyżackich. Obszar gminy pozostał własnością zakonu do 1461 roku.

Dzięki rozwojowi, miasto otrzymało zezwolenie na urządzenie targów oraz powstawało wiele warsztatów rzemieślniczych.

Po 150 latach zaborów i rządów pruskich, miasto ponownie znalazło się w administracji polskiej. W czasie II wojny światowej miasto i jego okolice stały się miejscem martyrologii wielu mieszkańców.

Teren gminy jest bogaty zarówno w zasoby dziedzictwa kulturowego, jak i w walory krajobrazu przyrodniczego, które pozostają śladami historii, a w szczególności:

- obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych i ruchomych;
- stanowiska archeologiczne eksponowane w terenie (grodziska);
- stanowiska archeologiczne nie posiadające ekspozycji w terenie;
- wsie o zachowanym układzie i zabudowie o wartościach kulturowych;
- zespoły pałacowo-parkowe;
- obiekty sakralne (kościóły i cmentarze);
- obiekty architektury i budownictwa, techniki i kultury materialnej.

Wszystkie wymienione elementy środowiska kulturowego występują na terenie gminy Łasin.

4.2.1 Łasin.

Pierwsza wzmianka źródłowa o Łasinie pochodzi z 1065 roku. W 1228 roku wieś została zdobyta przez Krzyżaków. W 1298 roku Łasinowi został nadany przywilej przez mistrza krzyżackiego Meinharda z Querfurtu na prawie magdeburskim. Około 1300 roku rozpoczęto budowę zamku, murów miejskich i fos. W 1306 roku nastąpiła zmiana prawa lokacyjnego z magdeburskiego na chełmińskie. W 1320 roku rozpoczęto budowę kościoła murowanego p.w. św. Katarzyny na miejsce drewnianego, przy południowej bramie miejskiej. W 1407 roku Mistrz Konrad von Jungingen wydaje przywilej zwalniający miasto z jakichkolwiek świadczeń poza czynszem rocznym na zamek. W 1422 roku wprowadzono przywilej krzyżacki do korzystania z jeziora Łasińskiego. W 1454 roku Łasin bronił się przed najazdem Króla Polskiego Kazimierza Jagiellończyka. W 1461 roku Łasin zostaje zdobyty przez Kazimierza Jagiellończyka. Miasto zostaje doszczętnie zniszczone. Na początku XVII wieku miasto przeżywa rozwój gospodarczy. Powstają nowe zakłady rzemieślnicze. W 1628 roku miasto zostało spalone przez Szwedów. Na początku XVIII w. miasto przeżywało wielką epidemię, wskutek czego nastąpiło jego wyludnienie. W 1772 roku nastąpił pierwszy rozbiór Polski. Łasin został włączony do Prus. W 1818 roku Łasin został przyporządkowany regencji kwidzyńskiej. W 1833 roku Łasinowi zostały odebrane prawa miejskie. W 1860 roku władze pruskie nadają znowu prawa miejskie Łasinowi i ożywiają sytuację gospodarczą miasta. W 1886 roku rozpoczęto budowę linii kolejowej Łasin – Gardeja. W 1883 roku zbudowano wieżę ciśnień i wodociąg. W 1900 roku oddano do użytku gmach urzędu. W 1906 roku zakończono budowę gazowni i wprowadzono oświetlenie gazowe w zamian za dotychczasowe naftowe. W 1909 roku powstaje w Łasinie pierwszy bank. Na przełomie XIX i XX wieku w mieście funkcjonują liczne warsztaty rzemieślnicze i fabryczki oraz wytwórnie m.in. mleczarnie, browar, dwa młyny parowe, cegielnia, zakład budowy maszyn. W 1919 roku założono 7 – klasową szkołę katolicką. W 1920 roku rozpoczęła działalność Ochotnicza Straż Pożarna. W 1930 roku powstał szpital powiatowy w Łasinie. W 1932 roku uruchomiono linię autobusową do Grudziądza oraz powstała placówka pocztowa. W 1938 roku zbudowano most na jeziorze Zamkowym. W 1938 roku rozpoczęto budowę sieci kanalizacyjnej w Łasinie i dokonano wymiany nawierzchni ulic. W 1939 roku wojska niemieckie wkroczyły do Łasina. W tym samym roku dokonano pierwszych represji na mieszkańcach i rozstrzelano ludność polską w „Magdalence”. Po zakończeniu wojny Łasin zamieszkiwało 1 900 osób. Znaczna część Niemców uciekła przed Rosjanami. Pozostałych repatriowano po wojnie. W 1965 roku zburzono kościół ewangelicki i zlikwidowano przykościelny cmentarz. Na jego miejscu wybudowano w 1970 roku dom kultury. W 1986 roku rozebrano linię kolejową Łasin – Gardeja. 1 stycznia 1999 roku Łasin, w związku z nowym podziałem administracyjnym Polski, wszedł w struktury powiatu grudziądzkiego i nowopowstałego województwa kujawsko – pomorskiego.

4.2.2 Goczałki.

Nazwa Goczałki pochodzi od niemieckiego słowa Gottschalk. Wieś założono w średniowieczu. Pierwotnie stanowiła własność rycerską w komturstwie dzierzgońskim i biskupstwie pomezzańskim. W latach 1525 – 1701 wieś znajdowała się w Prusach Książęcych, po czym w 1701 roku włączono ją do Królestwa Pruskiego. Po 1772 roku należała do województwa i powiatu chełmińskiego. W 1818 roku włączono ją do powiatu grudziądzkiego.

Wieś położona jest na urozmaiconym terenie, w kierunku wschodnim od Łasina, przy drodze prowadzącej z Łasina do Biskupca Pomorskiego.

Wieś była osadą folwarczną, złożoną z trzech kompleksów: dworu z przylegającym parkiem, zabudowań gospodarczych i budynków mieszkalnych służby folwarcznej tzw. czworaków. W wyniku parcelacji majątku w latach 30-tych XX w. z kompleksów zachowały się jedynie relikty parku i dworu.

4.2.3 Huta Strzelce.

Niegdyś miejscowość podzielona była na dwie odrębne wsie: Hutę i Strzelce.

Huta

Dawna nazwa wsi pochodząca z języka niemieckiego Hutta. Wieś założono na gruntach dóbr szlacheckich. Pierwsza wzmianka źródłowa pochodzi z 1701 roku. Po 1828 roku była wsią czynszową, należąca do dóbr szlacheckich Święte. Osada powstała XVII wieku przy hucie szkła lub metalu. Początkowo miejscowość położona była w powiecie chełmińskim. Od 1818 roku należy do powiatu grudziądzkiego.

Wieś położona na terenie o urozmaiconej rzeźbie około 7 km w kierunku północno-wschodnim od Łasina.

Wieś odznaczała się układem przydrożnicy z dwoma szeregami skupionych zabudowań, położonych po obu stronach drogi oraz zabudową rozproszoną z przełomu XIX/XX w.

Strzelce

Dawniej wieś nosiła nazwę z języka niemieckiego Heinrichsfelde. Folwark został założony około 1802 roku i początkowo należał do dóbr szynwałdzkich. Po 1842 roku przeszedł na własność czynszowników z Szynwałdu. Początkowo wieś należała do powiatu chełmińskiego. Od 1818 roku znalazła się w powiecie grudziądzkim.

Wieś położona jest około 6,5 km w kierunku północno-wschodnim od Łasina, przy drodze prowadzącej z Łasina do ławy.

Wieś wyróżnia się kilkoma zagrodami skupionymi po obu stronach drogi.

4.2.4 Jakubkowo.

Wieś powstała w okresie średniowiecznym. W czasach krzyżackich należała do własności rycerskiej w wójtostwie rogozińskim. Po 1570 roku stała się własnością szlachecką. Początkowo należała do powiatu chełmińskiego. W 1818 roku znalazła się w powiecie grudziądzkim. Według danych spisowych z 1905 roku występuje jako obszar dworski, zaś w 1921 roku jako gmina wiejska.

Wieś położona jest na urozmaiconym terenie nad rzeką Łasinką. Znajduje się około 2 km w kierunku południowym od Łasina, przy drodze prowadzącej do Szonowa.

Wieś wyróżnia się układem przydrożnicy z dwoma szeregami zabudowań przy drodze prowadzącej do Szonowa i folwarkiem na południowo-zachodnim skraju wsi. Z tego układu zachował się pałac z przylegającym parkiem. Wieś odznacza się zabudową murowaną z przełomu XIX/XX w. i drewnianą z lata 30-tych XX w.

4.2.5 Jankowice.

Wieś założono w średniowieczu. W czasach krzyżackich należała do zakonu w wójtostwie rogozińskim. W 1366 r. został nadany przywilej dla wsi przez Wielkiego Mistrza Winrycha von Kniprode. Początkowo wieś położona była w powiecie chełmińskim. W 1818 roku przeszła w struktury powiatu grudziądzkiego.

Wieś położona jest na urozmaiconym terenie, w odległości około 4 km w kierunku północno-wschodnim od Łasina, przy drodze prowadzącej do Szynwałdu.

Wieś odznacza się układem przydrożnicy z dwoma szeregami skupionych zabudowań, położonych po obu stronach drogi. Ma zabudowę drewnianą z 1 poł. XIX w. (chałupy nr 35 i 36 świadczą o dawnej zabudowie wsi) i murowaną z przełomu XIX/XX wieku oraz zabudowę rozproszoną, murowaną i drewnianą z przełomu XIX/XX w.

4.2.6 Kozłowo.

Dawniej wieś nosiła nazwę z języka niemieckiego Koslowo.

Wieś założona została na obszarze dóbr Święte w XVIII w. przez prawdopodobnie przez ówczesnego właściciela Wacława Kozłowskiego. Pierwsza wzmianka źródłowa pochodzi z 1740 r. W 1828 roku dzierżawcy otrzymali prawo własności. W 1838 przeprowadzono separację gruntów. Początkowo wieś położona była w powiecie chełmińskim, zaś od 1818 roku należała do powiatu grudziądzkiego.

Wieś położona jest około 8,5 km w kierunku wschodnim od Łasina i około 2 km w kierunku północno-wschodnim od wsi Święte.

Wieś wyróżnia się układem rzędówki z zabudowaniami po obu stronach drogi, rozmieszczonymi w pewnej odległości od siebie.

4.2.7 Nogat.

Dawne nazwy wsi to: Nogath, Nogathen, Nogete, Nogoten. Nazwy pochodzą z języka niemieckiego.

Wieś powstała w średniowieczu. W czasach krzyżackich stanowiła własność rycerską i należała do wójtostwa lipienieckiego, a następnie rogozińskiego. W 1526 roku Zygmunt I nadał przywilej na prawie chełmińskim. Od 1570 roku wieś stanowiła własność szlachecką w powiecie chełmińskim, zaś od 1818 roku przeszła w struktury powiatu grudziądzkiego. Wówczas do majątku Nogat należał folwark Boże Pole, składająca się wówczas z rządówki, karczmy i chałupy rybackiej. Według danych spisowych, pochodzących 1905 i 1921 roku, wieś była obszarem dworskim.

Wieś położona jest na zachodnim brzegu jeziora Nogat, w odległości około 7,5 km w kierunku północno – zachodnim od Łasina.

Wieś charakteryzuje się układem osady folwarcznej, złożonej z trzech kompleksów: pałacu z przylegającym parkiem, zabudowań gospodarczych oraz grupy budynków mieszkalnych służby folwarcznej. Na początku XX w. i w latach 30-tych XX w., w wyniku parcelacji majątku, powstała murowana i drewniana zabudowa przy drogach prowadzących do Małego Czarnego i Przeczna.

4.2.8 Nowe Błonowo.

Dawne nazwa wsi to Neu Blumenau i pochodzi z języka niemieckiego.

Wieś założono w 1833 r. w wyniku translokacji włościan z gruntów majątku Wydrzno, położonego w powiecie grudziądzkim.

Wieś położona jest w odległości około 2 km w kierunku północno-zachodnim od Łasina.

Wieś odznacza się układem rzędówki liniowej. Układ ten stanowią zagrody luźno usytuowane wzdłuż drogi. Najstarsza zabudowa pochodzi z przełomu XIX i XX wieku.

4.2.9 Nowe Jankowice.

Dawna nazwa wsi to Korberrode.

Folwark założono na gruntach wsi Jankowice. W 1570 r. wieś była własnością królewską. Liczyła wówczas 72 łany i 14 zagrodników. We wsi znajdował się młyn i karczma. W 1774 r. Król Pruski

Fryderyk II zapisał wieś Jankowice z prawami szlacheckimi na własność generałowi polskiemu Gruszczyńskiemu. W 1839 r. folwark został nabyty przez Franciszka Wilhelma Korbera z Halberstadt. Początkowo miejscowość położona była w powiecie chełmińskim, zaś od 1818 roku należała do powiatu grudziądzkiego. Według danych spisowych, pochodzących 1905 i 1921 roku, wieś była obszarem dworskim. W danych spisowych w 1921 roku wymienia się następujące elementy należące do obszaru dworskiego: folwark Klamowo (1 budynek mieszkalny i 10 mieszkańców) i cegielnię (1 budynek mieszkalny i 5 mieszkańców).

Wieś położona jest około 5 km w kierunku północno-wschodnim od Łasina, przy drodze prowadzącej do Kisielic i Ławy.

Wieś charakteryzuje się układem osady folwarcznej złożonej z trzech kompleksów: pałacu z przylegającym parkiem, zabudowań gospodarczych i zabudowań mieszkalnych służby folwarcznej (czworaków). Pałac i park pochodzą z 1 poł. XIX wieku, zaś pozostałe zabudowania z końca XIX wieku. Budynki mieszkalne wielorodzinne znajdujące się po zachodniej stronie drogi zostały wzniesione współcześnie.

4.2.10 Nowe Mosty.

Wieś założono w średniowieczu. Ulokowana została na prawie chełmińskim. W czasach krzyżackich stanowiła własność zakonu w wójtostwie rogozińskim. Od 1570 roku stanowiła własność królewską w powiecie chełmińskim, starostwie Rogozińskim. Wieś została zniszczona w czasie wojen szwedzkich. Odbudowano ją w 1725 r. W 1774 r. wieś wydano na własność rządowi pruskiemu. Od 1818 roku wieś znalazła się w powiecie grudziądzkim.

Wieś położona jest na prawym brzegu rzeki Osy w odległości ok. 8 km w kierunku zachodnim od Łasina.

Wieś charakteryzuje się układem ulicówki z zagrodami zgrupowanymi zwarcie po obu stronach drogi. Zachowały się nieliczne zabudowania murowane z 2 połowy XIX wieku.

4.2.11 Plesewo.

Dawna nazwa to Plessen, pochodząca z języka niemieckiego.

Osada powstała na gruntach wsi Szonowo pod koniec XIX wieku w wyniku budowy linii kolejowej Jabłonowo – Kisielice – Prabuty. W północnej części osady znajdował się folwark założony w XVII wieku przez administratora rogozińskiego. Według danych spisowych z 1905 roku, Plesewo było obszarem dworskim.

Osada położona jest w odległości około 4,5 km w kierunku wschodnim od Łasina i północnym od wsi Szonowo.

Wieś odznaczała się układem osady o funkcji specjalnej, ukształtowanej w związku z budową stacji kolejowej i cegielni. Z dawnego folwarku zachowały się dwór murowany z poł. XIX w. i park. Na początku XX w. po północnej stronie parku wzniesiona została szkoła. Najstarsza zabudowa wsi pochodzi z przełomu XIX/XX wieku, zaś domy mieszkalne jednorodzinne zostały wybudowane w latach 1912 – 1918.

4.2.12 Przesławice.

Dawne nazwy wsi to: Panczław, Panczilsdorff, Penczławicz i Prenzlawitz.

Wieś założono w średniowieczu. W czasach krzyżackich stanowiła własność rycerską w komturstwie radzyńskim. Po 1570 roku stała się własnością szlachecką w powiecie chełmińskim. Od 1818 roku należy do powiatu grudziądzkiego. Od 1909 roku majątek stanowił własność Skarbu Państwa. Po 2 wojnie światowej został rozparcelowany.

Wieś zlokalizowana jest na prawym brzegu rzeki Osy w odległości około 8 km w kierunku południowym od Łasina, przy drodze prowadzącej z Łasina do Lisnowa.

Układ przestrzenny wsi to przydrożnica z dwoma szeregami skupionych zabudowań. Z trzech kompleksów, z których składał się folwark zachowały się: pałac z przylegającym do niego parkiem z 2 poł. XIX wieku, kuźnia oraz owczarnia z kompleksu zabudowań gospodarczych. Zachowały się nieliczne zabudowania murowane z 2 połowy XIX wieku.

4.2.13 Stare Błonowo.

Dawne nazwy wsi to: Blumenaw, Blumenau, Blunowo, Blumenawa, Alt Blumenau.

Wieś powstała w średniowieczu. Wieś ulokowano na prawie chełmińskim. W czasach krzyżackich stanowiła własność zakonu w wójtostwie rogozińskim. W XVI w. miejscowość stanowiła dobra gracialne, własność królewska, położoną w powiecie chełmińskim. W 1818 roku znalazła się w powiecie grudziądzkim. We wsi znajdował się kościół parafialny, wzniesiony po 1301 r. i następnie zniszczony w czasie wojen polsko-krzyżackich. Kościół odbudowano i ponownie zniszczono w czasie wojen szwedzkich.

Wieś położona jest na urozmaiconym terenie w odległości około 3 km w kierunku północnym od Łasina, przy drodze prowadzącej z Łasina do Szywałdu.

Historyczny układ przestrzenny wsi to owalnica, z placem o owalnym kształcie w miejscu skrzyżowania się czterech dróg. Zabudowania zgrupowane były po zewnętrznej stronie dróg, wokół placu oraz po obu stronach dróg wylotowych. Najstarsza zabudowa pochodzi z przełomu XIX/XX wieku.

4.2.14 Szczepanki.

Dawne nazwy wsi to: Villa Theodorici, Ditterichsdorf, Dieterichsdorff, Szczepankowo, Szczepanki, Szczepanken oraz Rittershausen.

Wieś powstała w średniowieczu. W czasach krzyżackich stanowiła własność zakonu w komturstwie radzyńskim, a następnie wójtostwie rogozińskim. W 1293 r. Meinhard z Qerfurtu potwierdził przywilej swego poprzednika, nadający Teodorykowi 92 łany na lokację na prawie chełmińskim. Od 1485 roku wieś była własnością królewską w powiecie chełmińskim i starostwie Rogozińskim. Do 1527 r. Szczepanki należały do diecezji pomezjańskiej. W 1779 roku folwark w Szczepankach nadano w wieczystą dzierżawę Jerzemu Albrechtowi Sosnowskiemu przez Fryderyka Wielkiego. W 1867 r. wieś stała się dobrem rycerskim i nazwano ją Rittershausen. Według danych spisowych z 1905 r. wieś występuje jako gmina wiejska Szczepanki oraz obszar dworski Ritterhausen. W 1921 roku podzielona została na gminy wiejskie: Wielkie i Małe Szczepanki.

Wieś położona jest na prawym brzegu rzeki Osy, na urozmaiconym terenie, w odległości około 4 km w kierunku południowo-zachodnim od Łasina, przy drodze prowadzącej z Rogóźna do Łasina.

We współczesnym kształcie wsi czytelne są trzy fazy rozwoju przestrzennego, o czym świadczą dobrze zachowany układ dróg i sposób skupienia zagród oraz usytuowanie takich elementów układu, jak kościół i folwark, które są ściśle związane z przeobrażeniami gospodarczymi i własnościowymi odzwierciedlonymi w typie i charakterze osadnictwa.

W pierwszej fazie wieś miała układ owalnicy z kościołem na placu. Zabudowania zgrupowane były po zewnętrznej stronie dróg. Zachowała się zabudowa murowana z przełomu XIX/XX w., kościół murowany z I poł. XIV wieku.

W drugiej fazie został wykształcony folwark składający się z trzech kompleksów: dworu z przylegającym parkiem, zabudowań gospodarczych i zabudowań służby folwarcznej (czworaków). Z zespołu folwarcznego zachowały się dwór murowany z 1827 r., park, obora murowana z k. XIX w. oraz 2 czworaki murowane z k. XIX w.

W trzeciej fazie wykształcił się zespół zagród położonych w północnej części wsi przy drodze prowadzącej do Łasina. Zagrody usytuowały się w regularnych odstępach po obu stronach drogi. Z tego samego okresu pochodzą: zespół zagród przy drodze prowadzącej ze Słupskiego Młyna do Łasina oraz

przy drodze z Rogóżna do Łasina. Ponadto charakteryzują się zabudową murowaną z przełomu XIX/XX w.

4.2.15 Szonowo Szlacheckie.

Dawne nazwy wsi to: Schonaw, Schonau, Sunowo, Sonowo, Szonowo, Adl. Schonau i Kgl. Schonau

Wieś powstała w średniowieczu. W czasach krzyżackich stanowiła własność zakonu w wójtostwie rogozińskim. W 1366 r. Wielki Mistrz Winrych v. Kniprode dał wsi przywilej na 58 łanów czynszowych na prawie chełmińskim. W 1485 r. wieś stanowiła własność królewską w starostwie Rogozińskim. Od 1570 roku wieś nadal była własnością królewską w powiecie chełmińskim, starostwie Rogozińskim. We wsi znajdował się kościół parafialny, który wraz z całą zabudową wsi został całkowicie zniszczony w czasie wojen szwedzkich.

Folwark w Szonowie założony został przez administratora rogozińskiego. W 1777 roku obejmował 27 włók i był wówczas własnością Franciszka Gruszczyńskiego. W 1827 r. po regulacji gruntów i separacji własności dla terenów pierwotnej wsi czynszowej, zaczęto używać nazwy Szonowo Królewskie i Szonowo Szlacheckie.

Wieś położona jest w odległości około 4 km w kierunku wschodnim od Łasina, przy drodze prowadzącej z Lisnowa do Jankowic.

Historyczny układ przestrzenny wsi jest mieszany o przewadze cech ulicówki z folwarkiem położonym na południowo-wschodnim krańcu wsi. Z układu zachował się pałac murowany z XIX w. z przylegającym parkiem oraz murowany magazyn z k. XIX w. Najstarsza zabudowa wsi jest murowana i pochodzi z przełomu XIX i XX w. Układ przestrzenny wsi został częściowo przekształcony wskutek budowy linii kolejowej Jabłonowo-Kisielice-Prabuty, uruchomionej w 1889 r.

4.2.16 Szynwałd.

Dawne nazwy wsi to: Schonewald, Schonewalt, Schimphalth i Gross Schonwalde.

Wieś założono w średniowieczu. Wieś lokowana była na prawie chełmińskim i otrzymała przywilej na 70 łanów, z czego 6 łanów weszło w uposażenie kościoła parafialnego. W czasach krzyżackich stanowiła własność zakonu w wójtostwie Rogozińskim. W 1511, 1520 i 1524 roku własność królewska oddana została w zastaw. Następnie stała się dobrami gracjalnymi, położonymi w powiecie chełmińskim i starostwie Rogozińskim.

We wsi znajduje się murowany kościół parafialny p.w. Narodzenia NMP z pocz. XIV w., nad którym w 1330 r. patronat otrzymał klasztor cysterek z Torunia. Po 1772 r. wieś znajdowała się

w województwie chełmińskim i powiecie chełmińskim. Po 1818 roku należała do powiatu grudziądzkiego.

Od połowy XVI w. folwark dzierżawił Jan Kostka, który był podkomorzym chełmińskim. W 1590 r. majątek dzierżawił Samuel Łaski – sekretarz królewski, zaś następnie w 1762 roku generał Franciszek Gruszczyński, któremu w 1774 roku Fryderyk Wielki nadał go na własność. Wówczas do dóbr szynwałdzkich należało wówczas 27 włók, młyn, wiatrak, karczma, dwa jeziora, murowany dom mieszkalny, zabudowania gospodarcze, browar i gorzelnia.

Wieś położona jest około 7 km w kierunku północnym od Łasina, przy drodze prowadzącej z Łasina do Czarnego, na północnym brzegu jeziora Szynwałd.

Biorąc pod uwagę historyczny układ przestrzenny, pierwotnie wieś miała kształt owalnicy a układ przekształcony w związku z rozwojem folwarku. Zabudowa znajdująca się przy drogach w kierunku Zawdy i Strzelc ma typ rzędówki liniowej. Zabudowa wsi jest zwarta, głównie murowana i pochodzi z przełomu XIX i XX wieku. Folwark złożony jest z trzech kompleksów: pałacu murowanego z 2 poł. z przylegającym parkiem, czworoboku zabudowań gospodarczych, murowanych z 2 połowy XIX w. i współczesnych oraz grupy czworaków przy drodze prowadzącej do Czarnego.

4.2.17 Święte.

Dawne nazwy wsi to: Bona Arnoldi de Waldow, Bona Bertoldi de Waldow, Swenten, Swyathe i Schwenten.

Początkowo wieś znajdowała się w dobrach rycerskich. W latach 1423 – 1424 znajdowała się w komturstwie radzyńskim. W 1570 roku stanowiła własność szlachecką w powiecie chełmińskim. W 1818 roku znalazła się w powiecie grudziądzkim. We wsi znajduje się kościół parafialny p.w. św. Barbary. Wzniesiony został w 1723 r., w zabudowie drewnianej.

Wieś jest położona w odległości około 7 km w kierunku północno - wschodnim od Łasina, na północnym brzegu jeziora Święte.

Historyczny układ przestrzenny wsi to ulicówka z zagrodami zgrupowanymi po obu stronach drogi i folwarkiem zlokalizowanym na południowym skraju wsi. Najstarsza zabudowa pochodzi z przełomu XIX i XX wieku. Folwark złożony jest z trzech kompleksów: pałacu murowanego z przyległym do niego parkiem z 2 poł. XIX w., zabudowań gospodarczych murowanych z przełomu XIX i XX wieku.

4.2.18 Wybudowanie Łasińskie.

Dawne nazwy wsi to: Lessin, Lessinschdorf, Długawyesch, Długa Wieś i Lessen.

Wieś powstała w okresie średniowiecza. W czasach krzyżackich stanowiła własność zakonu i znajdowała się w komturstwie rogozińskim. W 1485 r. miasto Łasin i Wybudowania Łasińskie stały się własnością królewską. W 1565 roku wieś składała się z 89,5 łanów, w tym: 6 łanów kościelnych, 7 łanów wolnych, 7,5 łanów należących do sołtysa i 69,5 łanów chłopskich.

Układ przestrzenny wsi to zabudowa rozproszona. Wybudowanie Łasińskie to tereny otaczające miasto od strony zachodniej, północnej i wschodniej. Zagrody umieszczone w środku pól. Do każdej prowadzi oddzielna droga. Najstarsza zabudowa murowana pochodzi z przełomu XIX i XX w.

4.2.19 Wydrzno.

Dawne nazwy wsi to: Wyderne, Widern, Wydern, Wydra, Wydrzno i Wiedersee.

Wieś z folwarkiem założono w średniowieczu. W czasach krzyżackich stanowiła własność zakonu w wójtostwie rogozińskim. Pierwsza wzmianka źródłowa o wsi pochodzi z 1306 r., zaś o folwarku z 1378 roku. W 1404 r. Wielki Mistrz Konrad Von Jungingen nadaje dobra na prawie chełmińskim Michałowi Hofemanowi i Jakubowi Zimke. Od 1511 roku wieś była własnością królewska w powiecie chełmińskim. Od 1734 roku Wydrzno należało do dóbr szynwałdzkich i razem z nimi przeszło na własność generała Gruszczyńskiego. Po 1772 r. Wydrzno znajdowało się w powiecie chełmińskim, zaś od 1818 roku należy do powiatu grudziądzkiego. W 1908 roku miejscowość stanowiła własność Skarbu Państwa.

W obręb obszaru dworskiego wchodziły: folwark Gordonowo z 5 domami mieszkalnymi i 76 mieszkańcami oraz stacja kolejowa Wydrzno z 1 domem mieszkalnym i 2 mieszkańcami.

Wieś jest położona na wschodnim brzegu jeziora Nogat, przy drodze prowadzącej z Łasina do Szynwałdu. Znajduje się około 5 km w kierunku północnym od Łasina.

Pierwotnie wieś miała układ ulicówki, przekształcony w związku z rozwojem folwarku położonego w obrębie wsi w osadę folwarczną. Osada składała się z trzech kompleksów: pałacu murowanego z parkiem z końca XIX w., zabudowań gospodarczych. Z zabudowań zachowały się budynki murowane oraz grupy czworaków. Rozproszona zabudowa zagrodowa murowana z początku XX wieku w typie rzędówki, usytuowana jest w kierunku wschodnim od osady i pochodzi z okresu parcelacji majątku w dwudziestoleciu międzywojennym.

4.2.20 Zawda.

Dawne nazwy wsi to: Saudin, Sawden i Sawdin.

Wieś założono w średniowieczu. W latach 1423 - 1424 stanowiła własność zakonu w wójtostwie rogozińskim. W 1444 roku Wielki Mistrz Konrad Von Erlichshausen nadał Zawdę Jakubowi Caschowber na prawie magdeburskim. Wcześniejsze wzmianki źródłowe mówią o spalonym dworze „die Kaschubenne” i uszkodzeniach wojennych. Po 1570 roku wieś była własnością szlachecką w powiecie chełmińskim. Po 1818 należała do powiatu grudziądzkiego. Według danych spisowych z 1885, 1905 i 1921 roku, wieś była obszarem dworskim. W 1921 r. w obręb obszaru dworskiego wchodziła też stacja kolejowa z 1 budynkiem mieszkalnym i 3 mieszkańcami.

Wieś położona jest przy drodze prowadzącej z Łasina do Ławy. Znajduje się w odległości około 7,5 km w kierunku północno – wschodnim od Łasina.

Wieś była pierwotnie ulicówką. W związku z rozwojem folwarku wieś przekształcono w osadę folwarczną, złożoną z trzech kompleksów: dworu murowanego z poł. XIX w. z przylegającym parkiem, zabudowań gospodarczych oraz grupy czworaków. Zespół murowanych zagród położonych na południe od folwarku powstał po parcelacji części gruntów po 1908 roku.

4.2.21 Zawdzka Wola.

Dawne nazwy wsi to: Zawda Wolla i Wolla Zawda.

Była wsią czynszową. Powstała prawdopodobnie w końcu XVII wieku na gruntach majątku Zawda w związku z przebudową folwarku. Nazwa wsi pochodzi od osadzania „na woliźnie”, tzn. od zwolnienia osadników o ponoszenie ciężarów feudalnych.

Początkowo wieś należała do powiatu chełmińskiego. Od 1818 roku należała do powiatu grudziądzkiego.

Miejscowość położona jest przy drodze do Zawdy w odległości około 2 km w kierunku południowo – wschodnim od wsi Zawda i około 7,5 km w kierunku północno - wschodnim od Łasina.

Wieś ma układ przydrożnicy o zabudowie skupionej, z zagrodami zlokalizowanymi po obu stronach drogi. Najstarsza zabudowa murowana pochodzi z przełomu XIX i XX wieku.

4.3 Obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych i ruchomych.

Wykaz obiektów uznanych za zabytki można znaleźć w rejestrze zabytków. Wpis do rejestru zabytków jest jedną z form ochrony zabytków w Polsce. Rejestr zabytków dla obiektów z terenu danego województwa prowadzi właściwy Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Wpis do rejestru jest działaniem administracyjnym prowadzonym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek strony – właściciela obiektu, lub z urzędu – bez wniosku strony ani też zadeklarowanej jego zgody. Przed dokonaniem wpisu prowadzone jest postępowanie przygotowawcze polegające na gromadzeniu informacji i materiałów dokumentacyjnych, które potwierdzają wartość danego obiektu m.in. w wyniku oględzin obiektu. Postępowanie to zakończone jest wydaniem przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków decyzji, która – o ile strony nie wnoszą sprzeciwu czy uwag – nabiera mocy prawnej i zabytek otrzymuje numer rejestru zgodny z kolejnym zapisem w księdze rejestru zabytków.

W poniższej tabeli przedstawiono wykaz obiektów wpisanych do rejestru Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Tabela 17. Obiekty wpisane do rejestru zabytków.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Data decyzji	Nr rejestru
1.	Łasin	Kościół parafialny p.w. św. Katarzyny	28.01.1930r.	A/380
2.		Cmentarz parafialny	10.04.1985	A/237
3.		Spichlerz przy ulicy Studziennej 1	30.05.1996r.	A/85
4.		Ratusz przy ul. Radzyńskiej 2	30.05.1996r.	A/84
4.	Nogat	Zespół dworsko-parkowy: • dwór; • park; • kuźnia-remiza; • ekonomówki.	14.12.1989r.	A/1506
		Grodzisko	09.12.1965 r.	C/52
5.	Nowe Jankowice	Zespół pałacowo-parkowy: • pałac; • park; • wieża ciśnień; • gołębnik.	12.05.1987r.	A/325
6.	Przesławice	Park dworski	24.04.1987 r.	A/633
7.	Szczepanki	Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca	13.07.1936 r.	A/358
8.	Szynwałd	Kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny	13.07.1936 r.	A/357
9.		Grodzisko	21.08.1929 r.	C/2
10.		Grodzisko	11.12.1968 r.	Nr rejestru d. woj. toruńskiego C/97/44
11.	Święte	Kościół parafialny p.w. św. Barbary	05.08.1961 r.	A/413
12.		Zespół dworsko – parkowy: • dwór • park	Dwór – 28.03.1990 r. Park – 24.04.1987.	A/1505
14.	Wydrzno	Park pałacowy i część terenu podwórza gospodarczego (działka nr 113/1 i część działki nr 114/1)	15.07.1997 r.	A/56

Źródło: Wojewódzki Konserwator Zabytków w Toruniu. Stan na 2010 r.

4.4 Obiekty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków.

W poniższej tabeli ujęty obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Tabela 18. Obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Lp.	Nr	Obiekt	Nr ewidencyjny działki	Datowanie
Bogdanki				
1.	7	Dwojak (12) w zespole podworskim	-	około 1936 r.
2.	8	Dwojak (13) w zespole podworskim	-	około 1936 r.
3.	9	Dom robotników folwarcznych w zespole podworskim	-	koniec XIX w.
4.	10	Dom robotników folwarcznych w zespole podworskim	-	koniec XIX w.
5.		Dom ogrodnika w zespole podworskim		koniec XIX w.
Jakubkowo				
6.	19	Szkoła	4/1	koniec XIX w.
7.	19	Budynek gospodarczy przy szkole	4/1	koniec XIX w.
8.		Dwór		około połowy XIX w., skrzydło koniec XIX w.
9.		Budynek gospodarczy w zespole podworskim		koniec XIX w.
10.		Wozownia w zespole podworskim		koniec XIX w.
11.		Stodoła w zespole podworskim		początek XX w.
12.	23	Obora w zespole podworskim		koniec XIX w., przebudowa XX w.
Jankowice				
13.	18	Budynek mieszkalny	99/1	koniec XIX w.
14.	20	Mleczarnia	117/1	początek XX w.
15.	36	Budynek mieszkalny	20	koniec XIX w.
16.	1	Budynek mieszkalny	54/3	początek XX w.
17.	6	Budynek mieszkalny	48/3	1906 r.
Łasin				
18.		Młyn		początek XX w.
19.		Mleczarnia		około 1902 r.
20.		Hydrofornia w zespole mleczarni		początek XX w.
21.		Stacja trafo w zespole mleczarni		początek XX w.
22.	5	Plebania przy ulicy Kościelnej		2 połowa XIX w.
23.	5	Dzwonnica przy ulicy Kościelnej		przełom XVIII i XIX w.
24.	6	Klasztor ss. Karmelitanek Bosych p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Józefa przy ulicy Odrodzenia Polski		Lata 20-ste XX w.
Małe Szczepanki				
25.	55	Budynek mieszkalny	67	1910 r.
26.	17-18	Dwór		początek 1927 r.
27.		Budynek gospodarczy w zespole podworskim		początek XX w.
Nogat				
28.	22	Strażnica przygraniczna	52/1	początek XX w.
29.	12	Szkoła	236/1	koniec XX w.
30.	13	Budynek mieszkalny	65	początek XX w.
31.	37	Budynek mieszkalny	83/2	1905-1906 r.
32.	38	Budynek mieszkalny	105/1	początek XX w.
33.	41	Budynek mieszkalny	108, 109	początek XX w.
34.	6	Budynek mieszkalny	152/1	1945 r.
35.	5	Budynek mieszkalny	156/1	początek XX w.
36.	3	Budynek mieszkalno-gospodarczy	158	około 1905 r.
37.	4	Budynek mieszkalno-gospodarczy	253/14	około 1905 r.
38.	21	Spichlerz w zespole podworskim		2 połowa XIX w.
39.		Stodoła w zespole podworskim		2 połowa XIX w.
40.		Piwnica ziemna w zespole podworskim		połowa XIX w.
41.		Spichlerz (3) w zespole folwarcznym	221	2 połowa XIX w.
42.		Stajnia i wozownia w zespole folwarcznym	221	2 połowa XIX w.
Nowe Błonowo				
43.	9	Budynek mieszkalny	55/1	początek XX w.
Nowe Jankowice				
44.	14	Spichlerz (3) w zespole podworskim		1840 – 1945 r.
45.		Obora w zespole podworskim		2 połowa XIX w.
46.	16	Oficyna w zespole pałacowo – folwarcznym		1848 – 1850, po 1909 r., około 1918 r.
47.	15	rządówka (4) w zespole pałacowo – folwarcznym		

48.		Stajnia, spichlerz (6) w zespole pałacowo – folwarcznym		1848 – 1850, 1909 r., około 1918 r.
49.		Obora (8) w zespole pałacowo – folwarcznym		1848 – 1850, 1909 r., około 1918 r.
50.		Budynek wagi z zespole pałacowo – folwarcznym		1848 – 1850, 1909 r., około 1918 r.
51.		Pompownia (15) w zespole pałacowo – folwarcznym		1848 – 1850, 1909 r., około 1918 r.
52.		Garaż maszyn rolniczych w zespole pałacowo – folwarcznym		1848 – 1850, 1909 r., około 1918 r.
53.		Kuźnia warsztat magazyn w zespole pałacowo – folwarcznym		1848 – 1850, 1909 r., około 1918 r.
Klarnów				
54.		Budynek inwentarski w zespole podworskim		1865 r.
55.		Budynek inwentarski w zespole podworskim		2 połowa XIX w.; odbudowany po 1945 r.
56.		Dom mieszkalny w zespole podworskim		po 1945 r.
Pleszewo				
57.	45	Budynek mieszkalny	205	początek XX w.
58.	8	Mleczarnia	46	koniec XIX w.
59.	61	Budynek mieszkalny		1931 r.
60.	10	Budynek mieszkalny PKP	55	koniec XIX w.
61.		Dworzec PKP	55	koniec XIX w.
62.	59	Budynek mieszkalny PKP	216	koniec XIX w.
63.	54	Pocztą	156/5	początek XX w.
64.	15	Budynek mieszkalny	90/2	początek XX w.
65.	36	Szkoła	63	koniec XIX w.
66.	27	Budynek mieszkalny	107	początek XX w.
67.	26	Budynek mieszkalny	106	początek XX w.
68.		Dwór		początek XX w.
Przesławice				
69.	5	Budynek mieszkalny/Poniatówka	126/1	lata 30-te XX w.
70.	6	Budynek mieszkalny/Poniatówka	133	lata 30-te XX w.
71.	4	Budynek mieszkalny/Poniatówka	127/3	lata 30-te XX w.
72.	48	Budynek mieszkalny	15/4	początek XX w.
73.	17	Budynek mieszkalny	102	1872 r.
74.	15	Budynek mieszkalny	104	koniec XIX w.
75.		Dwór	68/3	XIX/XX w.
Stare Blonowo				
76.	15	Budynek mieszkalny	83	początek XX w.
77.	16	Szkoła	86/1	koniec XIX w.
78.	16	Budynek gospodarczy przy szkole	86/1	koniec XIX w.
79.	36	Budynek mieszkalny	13/6	początek XX w.
Stare Jankowice				
80.		Budynek mieszkalny	26/5	początek XX w.
81.		Budynek gospodarczy	26/5	początek XX w.
82.		Szkoła	50	początek XX w.
Strzelce				
83.	33	Budynek mieszkalny	5/4	początek XX w.
84.	31	Budynek mieszkalny	15	koniec XIX w.
85.	32	Budynek mieszkalny	1	przełom XIX/XX w.
86.	36	Budynek mieszkalny	8	początek XX w.
Szczepanki				
87.	19	Szkoła I	97/1	koniec XIX w.
88.	35	Szkoła II	255/2	początek XX w.
89.	29	Plebania	235	koniec XIX w.
Szonowo Szlacheckie				
90.	2	Budynek mieszkalny/ Poniatówka	196/1	Lata 30-te XX w.
91.	3	Budynek mieszkalny/ Poniatówka	175/6	Lata 30-te XX w.
92.	7	Budynek mieszkalny/ Poniatówka	177/1	Lata 30-te XX w.
93.	12	Budynek mieszkalny/ Poniatówka	212/1	Lata 30-te XX w.
94.		Oficyna dworska w zespole podworskim		k. XIX w.
95.		Oficyna w zespole podworskim		k. XIX w.
96.		Spichlerz w zespole podworskim	235/14	2 poł. XIX w.
97.		Czworak w zespole podworskim		2 poł. XIX w.
Szynwałd				
98.	32	Budynek mieszkalny	204/1	Pocz. XX w.
99.	27	Budynek mieszkalny	241	Koniec XIX w.
100.	22	Budynek mieszkalny	230	1911 r.
101.	12	Budynek mieszkalny	103/1	1911 r.
102.	12	Budynek gospodarczy	103/1	Okolo 1911 r.
103.	4	Zagroda/pocztą	151	Okolo 1919 r.
104.	3	Zagroda/ gajówka	148/2	Okolo 1919 r.

105.	1	Szkoła	92/2	Koniec XIX w.
106.	1	Budynek gospodarczy przy szkole i toaleta	92/2	Koniec XIX w.
107.	77	Budynek mieszkalny/ dom pracowników plebanii	91	1909 r.
108.	71	Organistówka	90/2	Koniec XIX w.
109.		Plebania	89/2	Koniec XIX w.
110.		Budynek gospodarczy przy plebanii	89/2	Koniec XIX w.
111.	69	Karczma	80	Koniec XIX w.
112.	69	Budynek gospodarczy przy karczmie	80	Koniec XIX w.
113.	55	Budynek mieszkalny	73/1	Pocz. XX w.
114.	57	Budynek mieszkalny	59/2	Pocz. XX w.
115.	58	Budynek mieszkalny	54	Pocz. XX w.
116.	53	Budynek mieszkalny	125	Pocz. XX w.
117.	41	Budynek mieszkalny	194	Pocz. XX w.
118.	42	Budynek mieszkalny	196	Pocz. XX w.
119.	39	Budynek mieszkalny	190	1910- 1912 r.
120.	38	Budynek mieszkalny	171	Pocz. XX w.
121.	36	Budynek mieszkalny	189	1912 r.
122.		Pałac		II poł. XIX w.
123.		Stajnia w zespole podworskim		2 poł. XIX w.
124.		Stodoła w zespole podworskim		2 poł. XIX w.
Szynwałdzik				
125.	17-18	Dwór	232, 231	Okolo poł XIX w.
Święte				
126.		Dzwonnica przy kościelna		XVIII w.
127.		Spichlerz		XIX- XX w.
Wybudowanie Łasińskie				
128.	11	Budynek mieszkalny	134/3	Pocz. XX w.
129.	7	Budynek mieszkalny	226/4	Pocz. XX w.
130.	62	Budynek mieszkalny	675	1929 r.
131.	30	Budynek mieszkalny	274	1931 r.
132.	33	Budynek mieszkalny	268/2	Koniec XIX w.
Wydrzno				
133.	11	Szkoła	19/3, 20/1	1906 r.
134.		Spichlerz		okolo 1908 r.
Wydrzno/Gordanowo				
135.		Dom mieszkalny w zespole podworskim	170/2, 171/1	2 połowa XIX w.
136.		Budynek inwentarski w zespole podworskim		2 połowa XIX w.
Zawda				
137.	35	Budynek mieszkalny/Poniatówka	117/1	lata 30-te XX w.
138.	37	Budynek mieszkalny/Poniatówka	61/2	lata 30-te XX w.
139.	36	Budynek mieszkalny/Poniatówka	116/2	lata 30-te XX w.
140.	14	Strażnica przygraniczna/szkoła	16	około 1906 r.
141.		Dwór z oficynami	52/6	1 połowa XIX w., oficyny 2 połowa XIX w.
142.		Czworak		1 połowa XIX w.
Zawdzka Wola				
143.	33	Szkoła	78	koniec XIX w.
144.	33	Budynek gospodarczy przy szkole I	78	koniec XIX w.
145.	33	Budynek gospodarczy przy szkole II	78	koniec XIX w.
146.	32	Budynek mieszkalny	68/2	początek XX w.
147.	20	Budynek mieszkalny	35	początek XX w.
148.	37/1	Budynek mieszkalny PKP	112	koniec XIX w.
149.	37	Dworzec PKP	112	koniec XIX w.

Źródło: Wojewódzki Konserwator Zabytków w Toruniu. Stan na 2011 rok.

Tabela 19. Zabytkowe parki ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Lp.	miejsowość	Rodzaj parku	Powierzchnia w ha	Czas powstania
1.	zawda	dworski	1,90	XIX

Źródło: Wojewódzki Konserwator Zabytków. Stan na 2011 rok.

4.5 Zespoły dworsko – parkowe.

W wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w rejestrze zabytków (niektóre) figurują założenia przestrzenne zespołów podworskich obejmujące – poza częścią rezydencjonalną – także zabudowę folwarczną z podwórzem gospodarczym, kolonię mieszkaniową pracowników folwarku oraz dawne sady i ogrody użytkowe. Zespoły podworskie zlokalizowane są w Bogdankach, Jakubkowie, Małych Szczepankach, Nogacie, Nowych Jankowicach, Klarnowie, Plesewie, Przesławicach, Szczepankach, Szonowie Szlacheckim, Szywałdzie, Szywałdziku, Wydrznie/Gordanowie i Zawdzie. W poniższych podrozdziałach opisano wybrane najciekawsze założenia. Ponadto podrozdziały dotyczące rejestru i ewidencji zabytków zawierają informacje o tychże założeniach.

Zespół Pałacowo-Parkowy Bogdanki.

Pałac i folwark położone są na płaskim terenie. Dojazd do zespołu dworsko – parkowego stanowi droga asfaltowa. Pałac został założony na planie prostokąta. Jest obiektem wolnostojącym i częściowo podpiwniczonym. Ma poddasze użytkowe. Składa się z korpusu głównego. Obiekt posiada trzy kondygnacje z ryzalitem na osi głównej i przylegającej do niego w części północno-zachodniej czterokondygnacyjnej wieży oraz skrzydła bocznego od strony wschodniej. Wyposażony jest w instalacje elektryczną, odgromową, wodociagową, kanalizacyjną i centralnego ogrzewania z kotłownią. Spichlerz ma konstrukcję szkieletową. Składa się z dwóch kondygnacji i poddasza użytkowym, bez podpiwniczenia. Obora jest obiektem wolnostojącym z dachem dwuspadowym. Posiada poddasze użytkowe. Stodoła jest częściowo podpiwniczona. Zbudowana została na planie wydłużonego prostokąta z przejazdami poprzecznymi. Fundamenty stodoły są kamienne. Ściany powstały z cegły ceramicznej. Dach jest dwuspadowy i pokryty płaskimi płytami eternitu. Magazyn zbożowy jest budynkiem dwukondygnacyjnym, zbudowanym z czerwonej cegły palonej. Elewacja obiektu jest otynkowana. Dach magazynu jest dwuspadowy i pokryty papą. Magazyn po stajni jest parterowy i posiada poddasze użytkowe. Kuźnia ze stelmachierą jest parterowa. Jest obiektem wolnostojącym. Kołodziejnia z szopą nawozową składa się z dwóch zróżnicowanych członów. Kołodziejnia jest budowlą parterową bez podpiwniczenia. Budynek hydroforni wchodzący w skład zespołu jest obiektem parterowym i wolnostojącym.

Pałac Nowe Jankowice.

Pałac wybudowano w latach 1848 – 1850. Za pałacem znajduje się obszerny dziedziniec otoczony zabudowaniami gospodarczymi z XIX w. Na uwagę zasługuje ciekawa murowana wieża ciśień z zegarem i oryginalnym gołębnikiem, zbudowanym na planie ośmiokąta. Do pałacu, od strony

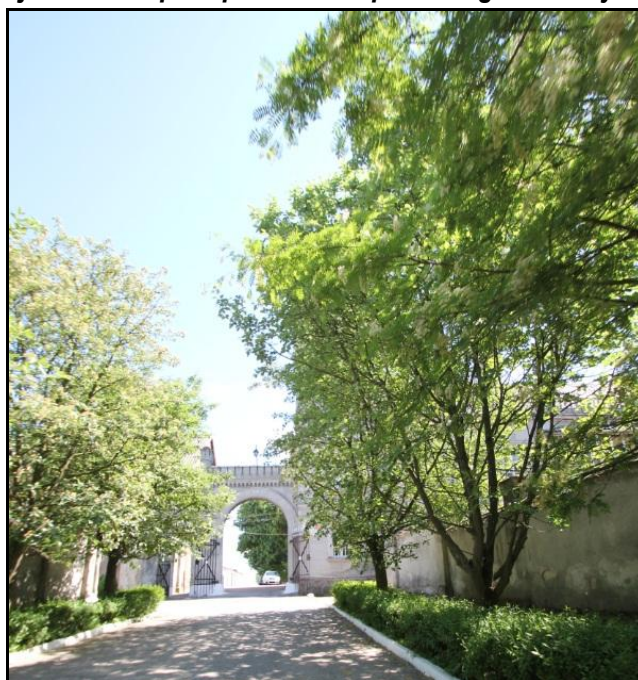
zachodniej i południowej, przylega rozległy park, w którym znajdują się pomnikowe dęby o obwodzie wynoszącym od 210 do 450 cm. Po południowej stronie parku przebiega aleja 71 starych dębów. Po II wojnie światowej w pałacu działała Państwowa Stadnina Koni specjalizująca się w hodowli rasowych koni pociagowych.

Fotografia 1. Wieża przy pałacu w Nowych Jankowicach.

Źródło: Materiały własne.

Fotografia 2. Wjazd do zespołu pałacowo – parkowego w Nowych Jankowicach.

Źródło: Materiały własne.

Fotografia 3. Pałac w Nowych Jankowicach.

Źródło: Strona internetowa <http://www.nasze.kujawsko-pomorskie.pl/>

Dwór w Nogacie.

Klasycystyczny dwór powstał w XIX w. Budynek położony jest nad jeziorem, w spokojnej i malowniczej okolicy. W bezpośrednim sąsiedztwie dworu rośnie pomnikowy dąb „Chrobry” mający obwód 925 cm. Wiek dębu oszacowano na 600 lat. Posiada dużą dziuplę i wiele zniszczonych konarów.

Fotografia 4. Dwór w Nogacie.

Źródło: Materiały własne.

Fotografia 5. Dąb „Chrobry” przy dworze w Nogacie.

Źródło: Strona internetowa <http://www.nasze.kujawsko-pomorskie.pl/>

Pałac w Szynwałdzie.

Pałac w Szynwałdzie został wzniesiony w 2 połowie XIX wieku. Powstał na wcześniejszych fundamentach XVII-wiecznego dworu. Jest to budynek klasycystyczny, wzniesiony na planie prostokąta, murowany z cegły i otynkowany, piętrowy oraz cały podpiwniczony. Pośrodku elewacji frontowej znajduje się ryzalit zwieńczony trójkątnym szczytem. Bardziej bogato prezentuje się elewacja ogrodowa z jońskim portykiem kolumnowym, który dźwiga taras pierwszego piętra. Wszystkie elewacje dworu zdobione są w klasycystycznym detalu architektonicznym. Pałac posiada dach czterospadowy, który pokryty jest eternitem. W dwutraktowych wnętrzach nie zachowało się jego wyposażenie.

W okolicy pałacu znajdują się pozostałości zaniedbanego parku, założonego w okresie budowy rezydencji. Założenie dworsko-parkowe położone jest nad jeziorem Szynwałd, które niegdyś stanowiło część składową całego majątku.

Fotografia 6. Pałac w Szynwałdzie.

Źródło: <http://www.odznaka.kuj-pom.bydgoszcz.pttk.pl>

Pałac Wydrzno.

Pałac w Wydrznie wzniesiono w latach 1861-1862 przez rodzinę von Katzler. Jest budowlą klasycystyczną, murowaną z cegły i otynkowaną, dwupiętrową, w całości wysoko podpiwniczoną na kamiennej podmurówce. Budynek ma jedenastoosiową fasadę frontową z gzymsem pomiędzy kondygnacjami. Fasadę urozmaica trójosiowy ryzalit z głównym wejściem, na który składa się portyk wgłębny otwarty trzema arkadami, poprzedzony szerokimi schodami. Pałac pierwotnie był budynkiem jednopiętrowym. Posiadał dach dwuspadowy, a jego elewacje zdobił bogaty klasycystyczny detal architektoniczny. Niestety na skutek przebudowy, w roku 1880, kosztem dwuspadowego dachu zostało nadbudowane drugie piętro, a płaski dach pokryto papą. Budynek zatracił wówczas całkowicie wcześniejsze cechy. Wnętrza gmachu również są całkowicie przebudowane i w niczym nie przypominają dawnej rezydencji.

Zabudowania gospodarcze dawnego majątku w większości uległy zniszczeniu. W marcu 2000 roku spłonął trójkondygnacyjny murowany spichlerz wzniesiony w połowie XIX wieku. Z budynków mieszkalnych pracowników folwarcznych przetrwały jedynie sześcióraki (było ich 7). Jeden z nich zachował niezmienną do dziś formę zewnętrzną. Obecnie mieści się w nim poczta. Pozostałe uległy rozbiórce. Pałac otacza park o powierzchni 6,12 ha, założony w połowie XIX wieku. Rozplanowano go według projektu dyrektora ogrodu w Oliwie - Schondorfa. Na drzewostan parku składa się 36 gatunków drzew oraz 17 gatunków krzewów. Na szczególną uwagę zasługują 4 dęby w wieku 250 lat, które osiągają 24-27 m wysokości i obwód rzędu 291-366 cm. Skupienie tych 4 dębów zostało

uznane w 1957 roku za pomnik przyrody. Drugim pomnikiem przyrody w parku jest, uznane w 1998 roku, skupienie 26 drzew.

Fotografia 7. Pałac w Wydrznie.

Źródło: Strona internetowa <http://www.odznaka.kuj-pom.bydgoszcz.pttk.pl>

4.6 Nieruchome zabytki archeologiczne.

Stanowisko archeologiczne to ślady materialnej działalności ludzkiej w przeszłości. Terminem tym określa się zwarty, oddzielony od innych, podobnych wycinek przestrzeni, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem. Z uwagi na ogromną ilość stanowisk archeologicznych na terenie gminy pożądane byłoby, aby wszystkie inwestycje na terenie gminy, w skład których wchodziły roboty ziemne, powinny być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Toruniu. W obszarze stanowisk archeologicznych obowiązuje strefa ochrony konserwatorskiej „OW” (tzw. strefa obserwacji archeologicznych). W poniższej tabeli przedstawiono wykaz nieruchomości zabytków archeologicznych gminy Łasin.

Tabela 19. Nieeksponowane stanowiska archeologiczne w gminie Łasin.

L.p.	Numer obszaru AZP	Numer stanowiska na obszarze	Miejscowość	Numer stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Bliższa chronologia
1	24-49	7	GOCZAŁKI	009	PUNKT OSADNICZY		EPOKA
2	24-49	7	GOCZAŁKI	009	PUNKT OSADNICZY		PRADZIEJE
3	24-49	7	GOCZAŁKI	009	OSADA		PŚ
4	24-49	8	GOCZAŁKI	010	PUNKT OSADNICZY		WŚ
5	24-49	8	GOCZAŁKI	010	PUNKT OSADNICZY		PŚ
6	30-49	148	GOCZAŁKI	001	ŚLAD OSADNICZY		CZASY NOW.

7	30-49	149	GOCZAŁKI	002	OSADA		PŚ
8	30-49	156	GOCZAŁKI	003	OSADA		PŚ
9	30-49	157	GOCZAŁKI	004	ŚLAD OSADNICZY	KPL	NEOLIT
10	30-49	157	GOCZAŁKI	004	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
11	30-49	162	GOCZAŁKI	005	ŚLAD OSADNICZY		OR
12	30-49	169	GOCZAŁKI	006	ŚLAD OSADNICZY		NEOLIT
13	30-49	170	GOCZAŁKI	007	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
14	30-49	171	GOCZAŁKI	008	OSADA		CZASY NOW.
15	29-48	54	JAKUBKOWO	023	OSADA		PŚ XII-XIIIW
16	29-48	54	JAKUBKOWO	023	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
17	29-48	54	JAKUBKOWO	023	ŚLAD OSADNICZY		WŚ IXW
18	29-48	55	JAKUBKOWO	001	ŚLAD OSADNICZY		WŚ XII-XIIIW
19	29-48	56	JAKUBKOWO	002	OSADA		PŚ XIVW
20	29-48	56	JAKUBKOWO	002	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
21	29-48	117	JAKUBKOWO	003	ŚLAD OSADNICZY		WŚ-PŚ
22	29-48	118	JAKUBKOWO	042	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
23	30-48	10	JAKUBKOWO	004	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIVW
24	30-48	11	JAKUBKOWO	005	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIVW
25	30-48	22	JAKUBKOWO	006	OSADA		PŚ XIVW
26	30-48	23	JAKUBKOWO	007	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIVW
27	30-48	23	JAKUBKOWO	007	ŚLAD OSADNICZY		WŚ X-XIIIW
28	30-48	24	JAKUBKOWO	008	OSADA		PŚ XIVW
29	30-48	25	JAKUBKOWO	009	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIVW
30	30-48	26	JAKUBKOWO	010	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIV-XVW
31	30-48	27	JAKUBKOWO	011	ŚLAD OSADNICZY		WŚ X-XIIIW
32	30-48	27	JAKUBKOWO	011	OSADA		PŚ XVW
33	30-48	28	JAKUBKOWO	012	OSADA		WŚ X-XIIIW
34	30-48	28	JAKUBKOWO	012	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
35	30-48	29	JAKUBKOWO	013	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
36	30-48	29	JAKUBKOWO	013	OBOZOWISKO	KPL	NEOLIT
37	30-48	29	JAKUBKOWO	013	ŚLAD OSADNICZY	KCWR (?)	NEOLIT
38	30-48	30	JAKUBKOWO	014	ŚLAD OSADNICZY	KCWR	NEOLIT
39	30-48	31	JAKUBKOWO	015	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
40	30-48	32	JAKUBKOWO	016	ŚLAD OSADNICZY	KPL	NEOLIT

41	30-48	32	JAKUBKOWO	016	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
42	30-48	33	JAKUBKOWO	017	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
43	30-48	54	JAKUBKOWO	018	OSADA		OR
44	30-48	55	JAKUBKOWO	019	ŚLAD OSADNICZY		OR
45	30-48	77	JAKUBKOWO	020	OBOZOWISKO		SCHN
46	30-48	77	JAKUBKOWO	020	OSADA		HA-LA
47	30-48	78	JAKUBKOWO	021	OSADA		HA-LA
48	30-48	78	JAKUBKOWO	021	ŚLAD OSADNICZY		NEOLIT
49	30-48	79	JAKUBKOWO	022	ŚLAD OSADNICZY		NEOLIT
50	29-48	145	JANKOWICE	000	ZNAL. LUŻNE		NEOLIT
51	29-48	146	JANKOWICE	000	ZNAL. LUŻNE		NEOLIT
52	29-49	1	KOZŁOWO	001	PUNKT OSADNICZY		NOWOŻYTNOSĆ
53	29-49	5	KOZŁOWO	002	PUNKT OSADNICZY		NOWOŻYTNOSĆ
54	29-49	6	KOZŁOWO	003	PUNKT OSADNICZY		NOWOŻYTNOSĆ
55	29-49	19	KOZŁOWO	004	PUNKT OSADNICZY		EPOKA KAMIENIA
56	29-49	19	KOZŁOWO	004	PUNKT OSADNICZY		PŚ
57	29-48	1	ŁASIN	001	OSADA		WŚ X-XIIIW
58	29-48	1	ŁASIN	001	OSADA	ŁUŻ	HA
59	29-48	1	ŁASIN	001	OSADA		PŚ XIVW
60	29-48	2	ŁASIN	002	OSADA	KPL	NEOLIT
61	29-48	2	ŁASIN	002	OSADA		PŚ
62	29-48	2	ŁASIN	002	OSADA		WŚ
63	29-48	2	ŁASIN	002	OSADA	ŁUŻ.	
64	29-48	2	ŁASIN	002	OSADA	KCSZ	
65	29-482	2	ŁASIN	002	OSADA	KAK	
66	29-48	3	ŁASIN	003	OSADA		
67	29-48	47	ŁASIN	004	ŚLAD OSADNICZY		
68	29-48	47	ŁASIN	004	OSADA		
69	29-48	48	ŁASIN	005	OSADA		
70	29-48	49	ŁASIN	006	ŚLAD OSADNICZY		
71	29-48	50	ŁASIN	007	OSADA		PŚ XIV-XVW
72	29-48	51	ŁASIN	008	ŚLAD OSADNICZY		WŚ
73	29-48	51	ŁASIN	008	OSADA		PŚ XIV-XVW
74	29-48	52	ŁASIN	009	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA

75	29-48	52	ŁASIN	009	ŚLAD OSADNICZY		OR
76	29-48	52	ŁASIN	009	OSADA		PŚ XIV-XVW
77	29-48	53	ŁASIN	010	ŚLAD OSADNICZY		WŚ XIIIW
78	29-48	53	ŁASIN	010	OSADA		PŚ XIV-XVW
79	29-48	57	ŁASIN	011	OSADA		PŚ XIV-XVW
80	29-48	58	ŁASIN	012	OSADA		PŚ XIV-XVW
81	29-48	91	ŁASIN	013	OSADA		PŚ XIV-XVW
82	29-48	92	ŁASIN	014	MIASTO		PŚ XIII-XVW
83	29-48	112	ŁASIN	015	ŚLAD OSADNICZY		WŚ
84	29-48	112	ŁASIN	015	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
85	29-48	113	ŁASIN	016	ŚLAD OSADNICZY		WŚ
86	29-48	113	ŁASIN	016	OSADA		PŚ
87	29-48	129	ŁASIN	017	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
88	29-48	131	ŁASIN	018	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
89	29-48	147	ŁASIN	000	ZNAL. LUŻNE		NEOLIT
90	29-48	148	ŁASIN	000	ZNAL. LUŻNE		NEOLIT
91	29-48	149	ŁASIN	000	ZNAL. LUŻNE		NEOLIT
92	29-48	150	ŁASIN	000	CMENT.	ŁUŻ	HA
93	29-48	151	ŁASIN	000	CMENT.		WŚ
94	29-48	152	ŁASIN	000	ZNAL. LUŻNE		WŚ
95	29-48	153	ŁASIN	000	ZNAL. LUŻNE		NEOLIT
96	29-48	154	ŁASIN	000	ZNAL. LUŻNE		NEOLIT
97	28-47	49	NOGAT	002	OSADA		PŚ
98	28-47	50	NOGAT	003	OSADA		HA-LA
99	28-47	51	NOGAT	004	OSADA		WŚ X-XIIV
100	28-47	52	NOGAT	005	OSADA		PŚ
101	28-48	1	NOGAT	001	OSADA		PŚ – CZASY NOW
102	28-48	4	NOGAT	006	OSADA		PŚ
103	28-48	5	NOGAT	007	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
104	28-48	6	NOGAT	008	OSADA		PŚ
105	28-48	7	NOGAT	009	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
106	28-48	8	NOGAT	010	OSADA		HA-LA
107	28-48	9	NOGAT	011	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
108	28-48	10	NOGAT	012	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA

109	28-48	10	NOGAT	012	OSADA		SCHN
110	28-48	11	NOGAT	013	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
111	28-48	12	NOGAT	014	OSADA		SCHN
112	28-48	12	NOGAT	014	OSADA		HA-LA
113	28-48	12	NOGAT	014	OSADA		OR
114	28-48	13	NOGAT	015	OSADA		HA-LA
115	28-48	13	NOGAT	015	OSADA		OR
116	28-48	13	NOGAT	015	OSADA		SCHN
117	28-48	14	NOGAT	016	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
118	28-48	14	NOGAT	016	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
119	28-48	15	NOGAT	017	OSADA		PŚ
120	28-48	15	NOGAT	017	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
121	28-48	16	NOGAT	018	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
122	28-48	16	NOGAT	018	OSADA		PŚ
123	28-48	16	NOGAT	019	OSADA		PŚ
124	28-48	17	NOGAT	019	OSADA		HA-LA
125	28-48	17	NOGAT	020	OSADA		PŚ
126	28-48	18	NOGAT	021	OSADA		PŚ
127	28-48	19	NOGAT	022	OSADA		PŚ
128	28-48	20	NOGAT	022	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
129	28-48	21	NOGAT	023	ŚLAD OSADNICZY		WŚ
130	28-48	21	NOGAT	023	OSADA		PŚ – CZASY NOW
131	28-48	22	NOGAT	024	OSADA		PŚ – CZASY NOW
132	28-48	23	NOGAT	025	OSADA		PŚ
133	28-48	24	NOGAT	026	ŚLAD OSADNICZY		WŚ
134	28-48	24	NOGAT	026	OSADA		PŚ
135	28-48	25	NOGAT	027	ŚLAD OSADNICZY		PŚ – CZASY NOW
136	28-48	26	NOGAT	028	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
137	28-48	27	NOGAT	029	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
138	28-48	27	NOGAT	029	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
139	28-48	28	NOGAT	030	ŚLAD OSADNICZY		WŚ
140	28-48	28	NOGAT	030	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
141	28-48	29	NOGAT	031	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
142	28-48	30	NOGAT	032	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE

143	28-48	35	NOGAT	033	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
144	28-48	48	NOGAT	035	OBOZOWISKO		SCHN
145	28-48	49	NOGAT	036	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
146	28-48	50	NOGAT	037	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
147	28-48	51	NOGAT	038	OSADA		PŚ – CZASY NOW
148	28-48	133	NOGAT	000	OSADA		WŚ
149	28-48	134	NOGAT	000	ZNAL. LUŻNE		NEOLIT
150	28-48	135	NOGAT	000	ZNAL. LUŻNE		NEOLIT
151	28-48	136	NOGAT	000	CMENT.	ŁUŻ	HA
152	29-47	19	NOWE BŁONOWO	002	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
153	29-47	20	NOWE BŁONOWO	003	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
154	29-47	20	NOWE BŁONOWO	003	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
155	29-47	21	NOWE BŁONOWO	004	ŚLAD OSADNICZY		OR
156	29-47	22	NOWE BŁONOWO	005	OSADA		OR
157	29-47	23	NOWE BŁONOWO	006	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
158	29-47	23	NOWE BŁONOWO	006	OSADA		OR
159	29-47	26	NOWE BŁONOWO	007	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
160	29-47	27	NOWE BŁONOWO	008	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
161	29-47	28	NOWE BŁONOWO	009	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
162	29-47	60	NOWE BŁONOWO	010	OSADA		WŚ VIII-IXW
163	29-47	61	NOWE BŁONOWO	011	OSADA		OR
164	29-47	62	NOWE BŁONOWO	012	OSADA		HA-LA
165	29-47	62	NOWE BŁONOWO	012	OSADA		WEB
166	29-47	63	NOWE BŁONOWO	013	OSADA		PŚ
167	29-47	63	NOWE BŁONOWO	013	OSADA		HA-LA
168	29-47	63	NOWE BŁONOWO	013	OSADA		OR
169	29-47	63	NOWE BŁONOWO	013	OSADA		SCHN
170	29-47	66	NOWE BŁONOWO	014	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
171	29-48	137	NOWE BŁONOWO	001	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
172	29-48	124	NOWE JANKOWICE	011	OSADA		HA-LA
173	29-48	125	NOWE JANKOWICE	012	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
174	29-48	69	NOWE JANKOWICE	001	OSADA		PŚ XIVW
175	29-48	74	NOWE JANKOWICE	002	ŚLAD OSADNICZY		WŚ X-XIIIW
176	29-48	75	NOWE JANKOWICE	003	ŚLAD OSADNICZY		WŚ X-XIIIW

177	29-48	76	NOWE JANKOWICE	004	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIV-XVW
178	29-48	77	NOWE JANKOWICE	005	OSADA		PŚ XIV-XVW
179	29-48	78	NOWE JANKOWICE	006	OSADA		PŚ XIVW
180	29-48	82	NOWE JANKOWICE	007	OSADA		PŚ XIVW
181	29-48	84	NOWE JANKOWICE	008	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIV-XVW
182	29-48	85	NOWE JANKOWICE	009	ŚLAD OSADNICZY		OR(?)
183	29-48	85	NOWE JANKOWICE	009	OSADA		PŚ XIVW
184	29-48	95	NOWE JANKOWICE	010	OSADA		PŚ
185	29-47	3	NOWE MOSTY	002	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
186	29-47	4	NOWE MOSTY	003	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
187	29-47	5	NOWE MOSTY	004	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
188	29-47	5	NOWE MOSTY	004	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
189	29-47	6	NOWE MOSTY	005	OSADA		HA-LA
190	29-47	6	NOWE MOSTY	005	OSADA	KAK	NEOLIT
191	29-47	7	NOWE MOSTY	006	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
192	29-47	8	NOWE MOSTY	007	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
193	29-47	13	NOWE MOSTY	008	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
194	29-47	14	NOWE MOSTY	009	OBOZOWISKO		SCHN
195	29-47	29	NOWE MOSTY	010	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
196	29-47	30	NOWE MOSTY	011	OSADA		NEOLIT
197	29-47	31	NOWE MOSTY	012	OSADA	KAK	NEOLIT
198	29-47	31	NOWE MOSTY	012	OSADA		HA-LA
199	29-47	32	NOWE MOSTY	013	ŚLAD OSADNICZY		OR
200	29-47	33	NOWE MOSTY	014	ŚLAD OSADNICZY		SCHN (?)
201	29-47	33	NOWE MOSTY	014	ŚLAD OSADNICZY		OR
202	29-47	34	NOWE MOSTY	015	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
203	29-47	34	NOWE MOSTY	015	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
204	29-47	35	NOWE MOSTY	016	OBOZOWISKO		SCHN
205	29-47	50	NOWE MOSTY	017	OSADA	KAK	NEOLIT
206	29-47	51	NOWE MOSTY	018	OBOZOWISKO	KAK	NEOLIT
207	29-47	53	NOWE MOSTY	019	ŚLAD OSADNICZY	KCWR (?)	NEOLIT
208	29-47	54	NOWE MOSTY	020	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
209	29-47	90	NOWE MOSTY	021	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
210	29-47	91	NOWE MOSTY	022	OBOZOWISKO		WEB

211	29-47	92	NOWE MOSTY	023	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
212	29-47	93	NOWE MOSTY	024	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
213	29-47	94	NOWE MOSTY	025	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
214	29-47	95	NOWE MOSTY	026	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
215	29-47	96	NOWE MOSTY	027	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
216	29-47	97	NOWE MOSTY	028	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
217	29-47	211	NOWE MOSTY	001	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
218	29-47	93	PLESEWO	001	OSADA		PŚ
219	29-47	94	PLESEWO	002	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
220	29-47	3	PLESEWO	003	PUNKT OSADNICZY		PRADZIEJE
221	29-49	4	PLESEWO	004	PUNKT OSADNICZY		PŚ
222	29-49	10	PLESEWO	005	PUNKT OSADNICZY		NOWOŻYTNOSĆ
223	29-49	20	PLESEWO	006	PUNKT OSADNICZY		NOWOŻYTNOSĆ
224	29-49	20	PLESEWO	006	PUNKT OSADNICZY		HA-LA
225	29-49	21	PLESEWO	007	PUNKT OSADNICZY		PRADZIEJE
226	30-48	69	PRZESŁAWICE	001	OSADA		HA-LA
227	30-48	70	PRZESŁAWICE	002	ŚLAD OSADNICZY	KPL	NEOLIT
228	30-48	71	PRZESŁAWICE	003	OSADA		OR
229	30-48	71	PRZESŁAWICE	003	ŚLAD OSADNICZY	KPL	NEOLIT
230	30-48	72	PRZESŁAWICE	004	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIV-XVW
231	30-48	73	PRZESŁAWICE	005	OSADA		HA-LA
232	30-48	73	PRZESŁAWICE	005	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
233	30-48	74	PRZESŁAWICE	006	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
234	30-48	75	PRZESŁAWICE	007	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
235	30-48	76	PRZESŁAWICE	008	OSADA		OR
236	30-48	76	PRZESŁAWICE	008	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
237	30-48	82	PRZESŁAWICE	009	ŚLAD OSADNICZY		NEOLIT
238	30-48	83	PRZESŁAWICE	010	OSADA	KCWR	NEOLIT
239	30-48	83	PRZESŁAWICE	010	OBOZOWISKO	KPL	NEOLIT
240	30-48	83	PRZESŁAWICE	010	ŚLAD OSADNICZY		WŚ
241	30-48	83	PRZESŁAWICE	010	OSADA		OR
242	30-48	84	PRZESŁAWICE	011	OSADA		OR
243	30-48	85	PRZESŁAWICE	012	ŚLAD OSADNICZY		OR
244	30-48	85	PRZESŁAWICE	012	OSADA		HA-LA

245	30-48	85	PRZESŁAWICE	012	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
246	30-48	86	PRZESŁAWICE	013	ŚLAD OSADNICZY		OR
247	30-48	87	PRZESŁAWICE	014	ŚLAD OSADNICZY		WŚ
248	30-48	88	PRZESŁAWICE	015	OSADA		OR
249	30-48	92	PRZESŁAWICE	016	ŚLAD OSADNICZY		OR
250	30-48	93	PRZESŁAWICE	017	OSADA		OR
251	30-48	94	PRZESŁAWICE	018	OSADA		SCHN
252	30-48	94	PRZESŁAWICE	018	OSADA		HA-LA
253	30-48	95	PRZESŁAWICE	019	OSADA		OR
254	30-48	95	PRZESŁAWICE	019	OSADA	KPL	NEOLIT
255	30-48	110	PRZESŁAWICE	020	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
256	30-48	111	PRZESŁAWICE	021	OSADA		PŚ XIVW
257	30-48	111	PRZESŁAWICE	021	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
258	30-48	112	PRZESŁAWICE	022	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
259	30-48	113	PRZESŁAWICE	023	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
260	30-48	113	PRZESŁAWICE	023	OSADA		OR
261	30-48	114	PRZESŁAWICE	024	ŚLAD OSADNICZY		OR
262	30-48	115	PRZESŁAWICE	025	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
263	30-48	115	PRZESŁAWICE	025	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
264	30-48	115	PRZESŁAWICE	025	OSADA		OR
265	28-48	36	STARE BŁONOWO	009	OSADA		PŚ
266	28-48	37	STARE BŁONOWO	010	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
267	28-48	38	STARE BŁONOWO	011	OSADA		PŚ
268	28-48	38	STARE BŁONOWO	011	OSADA		WŚ
269	28-48	41	STARE BŁONOWO	012	OSADA		PŚ
270	29-48	105	STARE BŁONOWO	001	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
271	29-48	106	STARE BŁONOWO	002	ŚLAD OSADNICZY		OR
272	29-48	107	STARE BŁONOWO	003	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
273	29-48	108	STARE BŁONOWO	004	OSADA		PŚ
274	29-48	108	STARE BŁONOWO	004	ŚLAD OSADNICZY		WŚ
275	29-48	109	STARE BŁONOWO	005	ŚLAD OSADNICZY		WŚ
276	29-48	110	STARE BŁONOWO	006	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
277	29-48	135	STARE BŁONOWO	007	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
278	29-48	136	STARE BŁONOWO	008	ŚLAD OSADNICZY		PŚ

279	29-48	30	STARE JANKOWICE	001	OSADA		HA-LA
280	29-48	30	STARE JANKOWICE	001	ŚLAD OSADNICZY		OR
281	29-48	59	STARE JANKOWICE	002	ŚLAD OSADNICZY		OR
282	29-48	59	STARE JANKOWICE	002	ŚLAD OSADNICZY		WŚ XII-XIIIW
283	29-48	59	STARE JANKOWICE	002	OSADA		PŚ XIVW
284	29-48	60	STARE JANKOWICE	003	OSADA		PŚ XIVW
285	29-48	61	STARE JANKOWICE	004	OSADA		PŚ XIVW
286	29-48	63	STARE JANKOWICE	005	OSADA		PŚ XIVW
287	29-48	64	STARE JANKOWICE	006	OSADA		WŚ X-XIIIW
288	29-48	64	STARE JANKOWICE	006	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
289	29-48	64	STARE JANKOWICE	006	OSADA		OR
290	29-48	65	STARE JANKOWICE	007	ŚLAD OSADNICZY	KAK	NEOLIT
291	29-48	66	STARE JANKOWICE	008	OSADA		PŚ XIVW
292	29-48	67	STARE JANKOWICE	009	OSADA		WŚ XII-XIIIW
293	29-48	67	STARE JANKOWICE	009	OSADA		PŚ XIVW
294	29-48	68	STARE JANKOWICE	010	OSADA		PŚ XIVW
295	29-48	70	STARE JANKOWICE	011	OSADA		PŚ XIVW
296	29-48	71	STARE JANKOWICE	012	OSADA		PŚ XIV-XVW
297	29-48	72	STARE JANKOWICE	013	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
298	29-48	73	STARE JANKOWICE	014	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA (?)
299	29-48	79	STARE JANKOWICE	015	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIV-XVW
300	29-48	80	STARE JANKOWICE	016	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIV-XVW
301	29-48	81	STARE JANKOWICE	017	OSADA		PŚ XIVW
302	29-48	83	STARE JANKOWICE	018	OSADA		PŚ XIV-XVW
303	29-48	86	STARE JANKOWICE	019	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIVW
304	29-48	87	STARE JANKOWICE	020	OSADA		PŚ XIVW
305	29-47	15	SZCZEPANKI	005	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
306	29-47	15	SZCZEPANKI	005	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
307	29-47	36	SZCZEPANKI	006	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIV-XVW
308	29-47	37	SZCZEPANKI	007	OBOZOWISKO	KAK	NEOLIT
309	29-47	38	SZCZEPANKI	008	OSADA		PŚ XIV-XVW
310	29-47	38	SZCZEPANKI	008	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
311	29-47	40	SZCZEPANKI	009	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIV-XVW
312	29-47	41	SZCZEPANKI	010	OSADA		PŚ XIV-XVW

313	29-47	42	SZCZEPANKI	011	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
314	29-47	43	SZCZEPANKI	012	OBOZOWISKO		EP. KAMIENIA
315	29-47	44	SZCZEPANKI	013	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIVW
316	29-47	45	SZCZEPANKI	014	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
317	29-47	46	SZCZEPANKI	015	ŚLAD OSADNICZY	KPL	NEOLIT
318	29-47	47	SZCZEPANKI	016	OSADA		PŚ XIV-XVW
319	29-47	48	SZCZEPANKI	017	ŚLAD OSADNICZY		WŚ
320	29-47	49	SZCZEPANKI	018	OSADA	KAK	NEOLIT
321	29-47	49	SZCZEPANKI	018	OSADA		PŚ
322	29-47	52	SZCZEPANKI	019	ŚLAD OSADNICZY	KAK	NEOLIT
323	29-47	52	SZCZEPANKI	019	OSADA		OR
324	29-48	121	SZCZEPANKI	040	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
325	29-48	123	SZCZEPANKI	001	ŚLAD OSADNICZY	GR. KLOSZ	LA
326	29-48	123	SZCZEPANKI	001	ŚLAD OSADNICZY		PŚ (?)
327	29-48	124	SZCZEPANKI	002	ŚLAD OSADNICZY		WŚ (?)
328	29-48	125	SZCZEPANKI	003	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
329	29-48	126	SZCZEPANKI	004	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIV-XVW
330	30-47	210	SZCZEPANKI	025	OSADA		PŚ XIVW
331	30-47	210	SZCZEPANKI	025	ŚLAD OSADNICZY	?	?
332	30-47	210	SZCZEPANKI	025	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
333	30-47	212	SZCZEPANKI	026	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
334	30-47	12	SZCZEPANKI	020	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIV-XVW
335	30-47	13	SZCZEPANKI	021	OSADA		PŚ XIVW
336	30-47	14	SZCZEPANKI	022	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
337	30-47	56	SZCZEPANKI	023	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
338	30-47	57	SZCZEPANKI	024	OSADA		OR
339	30-47	58	SZCZEPANKI	025	ŚLAD OSADNICZY	KPL	NEOLIT
340	30-47	58	SZCZEPANKI	025	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
341	30-48	59	SZCZEPANKI	026	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
342	30-48	60	SZCZEPANKI	027	OSADA		PŚ
343	30-48	60	SZCZEPANKI	027	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
344	30-48	61	SZCZEPANKI	028	OSADA		OR
345	30-48	62	SZCZEPANKI	029	ŚLAD OSADNICZY		OR
346	30-48	63	SZCZEPANKI	030	ŚLAD OSADNICZY		OR

347	30-48	64	SZCZEPANKI	031	OSADA		HA-LA
348	30-48	65	SZCZEPANKI	032	OSADA		HA-LA
349	30-48	66	SZCZEPANKI	033	OSADA		HA-LA
350	30-48	67	SZCZEPANKI	034	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
351	30-48	68	SZCZEPANKI	035	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
352	29-49	9	SZONOWO	026	PUNKT OSADNICZY		WŚ
353	29-49	9	SZONOWO	026	PUNKT OSADNICZY		OR
354	29-49	9	SZONOWO	026	PUNKT OSADNICZY		PŚ
355	30-48	45	SZONOWO	021	OSADA		OR
356	30-48	45	SZONOWO	021	OSADA		PŚ XIV-XVW
357	30-48	46	SZONOWO	022	OSADA		OR
358	30-48	47	SZONOWO	023	ŚLAD OSADNICZY		OR
359	30-48	48	SZONOWO	024	ŚLAD OSADNICZY		OR
360	30-48	49	SZONOWO	025	OSADA		WŚ X-XIIIW
361	29-48	28	SZONOWO SZLACHECKIE	015	OSADA		HA-LA
362	29-48	28	SZONOWO SZLACHECKIE	015	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
363	29-48	29	SZONOWO SZLACHECKIE	002	ŚLAD OSADNICZY		OR
364	29-48	35	SZONOWO SZLACHECKIE	003	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
365	29-48	36	SZONOWO SZLACHECKIE	004	ŚLAD OSADNICZY	KAK	NEOLIT
366	29-48	37	SZONOWO SZLACHECKIE	005	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIV-XVW
367	29-48	38	SZONOWO SZLACHECKIE	006	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
368	29-48	38	SZONOWO SZLACHECKIE	006	ŚLAD OSADNICZY		OR
369	29-48	39	SZONOWO SZLACHECKIE	007	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
370	29-48	40	SZONOWO SZLACHECKIE	008	ŚLAD OSADNICZY		OR
371	29-48	40	SZONOWO SZLACHECKIE	008	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
372	29-48	41	SZONOWO SZLACHECKIE	009	ŚLAD OSADNICZY		OR
373	29-48	42	SZONOWO SZLACHECKIE	010	ŚLAD OSADNICZY		OR
374	29-48	42	SZONOWO SZLACHECKIE	010	OSADA		PŚ XIVW
375	29-48	43	SZONOWO SZLACHECKIE	011	OSADA		PŚ XIV-XVW
376	29-48	44	SZONOWO SZLACHECKIE	012	OSADA		PŚ XIV-XVW
377	29-48	45	SZONOWO SZLACHECKIE	013	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
378	29-48	46	SZONOWO SZLACHECKIE	014	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
379	29-48	46	SZONOWO SZLACHECKIE	014	OSADA		PŚ XIVW
380	29-48	96	SZONOWO SZLACHECKIE	016	ŚLAD OSADNICZY		WŚ XII-XIIIW

381	29-48	96	SZONOWO SZLACHECKIE	016	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
382	29-48	97	SZONOWO SZLACHECKIE	017	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
383	29-48	97	SZONOWO SZLACHECKIE	017	ŚLAD OSADNICZY		WŚ XII-XIIIW
384	29-48	98	SZONOWO SZLACHECKIE	018	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
385	29-48	99	SZONOWO SZLACHECKIE	019	ŚLAD OSADNICZY		WŚ XII-XIIIW
386	29-48	99	SZONOWO SZLACHECKIE	019	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
387	29-48	100	SZONOWO SZLACHECKIE	020	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
388	29-48	144	SZONOWO SZLACHECKIE	001	OSADA		PŚ
389	29-48	2	SZYNWAŁD	002	GRODZ.		WŚ XI-XIIW
390	29-48	3	SZYNWAŁD	001	OSADA	KAK	NEOLIT
391	28-48	3	SZYNWAŁD	001	OSADA		PŚ
392	28-48	3	SZYNWAŁD	001	OSADA	KCGD	NEOLIT
393	28-48	3	SZYNWAŁD	001	OSADA	ŁUŻ	HA
394	28-48	3	SZYNWAŁD	001	OSADA		WŚ
395	28-48	3	SZYNWAŁD	001	OSADA	KPL	NEOLIT
396	28-48	31	SZYNWAŁD	003	OSADA		HA-LA
397	28-48	32	SZYNWAŁD	004	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
398	28-48	33	SZYNWAŁD	005	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
399	28-48	34	SZYNWAŁD	006	OBOZOWISKO		HA-LA
400	28-48	56	SZYNWAŁD	007	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
401	28-48	57	SZYNWAŁD	008	OSADA		PŚ
402	28-48	58	SZYNWAŁD	009	OSADA		PŚ
403	28-48	59	SZYNWAŁD	010	OSADA		PŚ
404	28-48	60	SZYNWAŁD	011	OSADA PODGR.		WŚ
405	28-48	61	SZYNWAŁD	012	ŚLAD OSADNICZY	KAK	NEOLIT
406	28-48	62	SZYNWAŁD	013	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
407	28-48	63	SZYNWAŁD	014	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
408	28-48	64	SZYNWAŁD	015	OSADA	KAK	NEOLIT
409	28-48	64	SZYNWAŁD	015	OSADA	KPL	NEOLIT
410	28-48	65	SZYNWAŁD	016	OSADA		SCHN
411	28-48	66	SZYNWAŁD	017	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
412	28-48	66	SZYNWAŁD	017	OSADA		HA-LA
413	28-48	67	SZYNWAŁD	018	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
414	28-48	68	SZYNWAŁD	019	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA

415	28-48	69	SZYNWAŁD	020	OSADA		PŚ
416	28-48	70	SZYNWAŁD	021	OSADA		PŚ
417	28-48	71	SZYNWAŁD	022	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
418	28-48	72	SZYNWAŁD	023	OSADA		HA-LA
419	28-48	73	SZYNWAŁD	024	OSADA		PŚ
420	28-48	74	SZYNWAŁD	025	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
421	28-48	75	SZYNWAŁD	026	OSADA		PŚ – CZASY NOW
422	28-48	76	SZYNWAŁD	027	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
423	28-48	76	SZYNWAŁD	027	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
424	28-48	83	SZYNWAŁD	028	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
425	28-48	84	SZYNWAŁD	029	OSADA		SCHN
426	28-48	85	SZYNWAŁD	030	OSADA		OR
427	28-48	86	SZYNWAŁD	031	OSADA		OR
428	28-48	100	SZYNWAŁD	032	ŚLAD OSADNICZY		OR
429	28-48	102	SZYNWAŁD	033	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
430	28-48	102	SZYNWAŁD	033	OSADA		PŚ
431	28-48	103	SZYNWAŁD	034	OBOZOWISKO		NEOLIT
432	28-48	103	SZYNWAŁD	034	OSADA		PŚ – CZASY NOW
433	28-48	103	SZYNWAŁD	034	OSADA		OR
434	28-48	104	SZYNWAŁD	035	ŚLAD OSADNICZY		OR
435	28-48	105	SZYNWAŁD	036	OSADA		PŚ
436	28-48	105	SZYNWAŁD	036	ŚLAD OSADNICZY		NEOLIT
437	28-48	105	SZYNWAŁD	036	OSADA		SCHN
438	28-48	106	SZYNWAŁD	037	ŚLAD OSADNICZY		OR
439	28-48	107	SZYNWAŁD	038	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
440	28-48	108	SZYNWAŁD	039	OSADA		OR
441	28-48	109	SZYNWAŁD	040	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
442	28-48	110	SZYNWAŁD	041	ŚLAD OSADNICZY		OR
443	28-48	111	SZYNWAŁD	042	OSADA		PŚ
444	28-48	112	SZYNWAŁD	043	OSADA		OR
445	28-48	112	SZYNWAŁD	043	OSADA		PŚ
446	28-48	113	SZYNWAŁD	044	OSADA		PŚ – CZASY NOW
447	28-48	113	SZYNWAŁD	044	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
448	28-48	114	SZYNWAŁD	045	OSADA		C ZASY NOW

449	28-48	115	SZYNWAŁD	046	OSADA		PŚ
450	28-48	115	SZYNWAŁD	046	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
451	28-48	116	SZYNWAŁD	047	OSADA		PŚ
452	28-48	117	SZYNWAŁD	048	OSADA		PŚ
453	28-48	118	SZYNWAŁD	049	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
454	28-48	118	SZYNWAŁD	049	OSADA		PŚ
455	28-48	119	SZYNWAŁD	050	ST. DOMNIEM.		
456	28-48	120	SZYNWAŁD	051	ŚLAD OSADNICZY		OR
457	28-48	121	SZYNWAŁD	052	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
458	28-48	122	SZYNWAŁD	053	OSADA		HA-LA
459	28-48	123	SZYNWAŁD	054	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
460	28-48	126	SZYNWAŁD	000	CMENT.	WIELB ARSK	OR
461	29-49	2	ŚWIĘTE	001	PUNKT OSADNICZY		NOWOŻYTNOSĆ
462	29-49	2	ŚWIĘTE	001	PUNKT OSADNICZY		PŚ
463	29-49	11	ŚWIĘTE	002	PUNKT OSADNICZY		PŚ
464	29-49	11	ŚWIĘTE	002	PUNKT OSADNICZY		NOWOŻYTNOSĆ
465	29-49	12	ŚWIĘTE	003	OSADA		NOWOŻYTNOSĆ
466	29-49	12	ŚWIĘTE	003	OSADA		PŚ 29C
467	29-49	12	ŚWIĘTE	003	PUNKT OSADNICZY		OR
468	29-49	12	ŚWIĘTE	003	PUNKT OSADNICZY		EP. KAMIENIA
469	29-49	13	ŚWIĘTE	004	PUNKT OSADNICZY		NOWOŻYTNOSĆ
470	29-49	13	ŚWIĘTE	004	PUNKT OSADNICZY		PŚ
471	29-49	14	ŚWIĘTE	005	PUNKT OSADNICZY		PRADZIEJE
472	29-49	15	ŚWIĘTE	006	PUNKT OSADNICZY		HA-LA
473	29-49	16	ŚWIĘTE	007	PUNKT OSADNICZY		HA-LA
474	29-49	16	ŚWIĘTE	007	PUNKT OSADNICZY		PŚ
475	29-49	16	ŚWIĘTE	007	PUNKT OSADNICZY		NOWOŻYTNOSĆ
476	29-49	17	ŚWIĘTE	008	PUNKT OSADNICZY		PRADZIEJE
477	29-49	17	ŚWIĘTE	008	PUNKT OSADNICZY		PŚ
478	29-49	18	ŚWIĘTE	009	PUNKT OSADNICZY		PŚ
479	30-47	102	WIELKIE SZCZEPANKI	001	OSADA		WŚ
480	30-47	102	WIELKIE SZCZEPANKI	002	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
481	30-47	103	WIELKIE SZCZEPANKI	002	OSADA		HA-LA
482	30-47	104	WIELKIE SZCZEPANKI	003	OSADA		PŚ

483	30-47	104	WIELKIE SZCZEPANKI	003	OSADA	KPL	NEOLIT
484	30-47	105	WIELKIE SZCZEPANKI	004	OSADA		PŚ
485	30-47	106	WIELKIE SZCZEPANKI	005	OSADA		PŚ
486	30-47	107	WIELKIE SZCZEPANKI	006	OSADA		PŚ
487	30-47	109	WIELKIE SZCZEPANKI	007	ŚLAD OSADNICZY	KPL	NEOLIT
488	30-47	109	WIELKIE SZCZEPANKI	007	ŚLAD OSADNICZY	?	?
489	30-47	110	WIELKIE SZCZEPANKI	008	ŚLAD OSADNICZY	KCWR	NEOLIT
490	30-47	110	WIELKIE SZCZEPANKI	008	CMENT. (?)	ŁUŻ	EP. BRAŻU
491	30-47	111	WIELKIE SZCZEPANKI	009	OSADA		HA-LA
492	30-47	112	WIELKIE SZCZEPANKI	010	ŚLAD OSADNICZY		?
493	30-47	113	WIELKIE SZCZEPANKI	011	OSADA		PŚ
494	30-47	114	WIELKIE SZCZEPANKI	012	OSADA		PŚ
495	30-47	115	WIELKIE SZCZEPANKI	013	OSADA		PŚ
496	30-47	117	WIELKIE SZCZEPANKI	014	OSADA	KAK	NEOLIT
497	30-47	117	WIELKIE SZCZEPANKI	014	ŚLAD OSADNICZY	KPL	NEOLIT
498	30-47	118	WIELKIE SZCZEPANKI	015	OSADA	KAK	NEOLIT
499	30-47	119	WIELKIE SZCZEPANKI	016	ŚLAD OSADNICZY	?	?
500	30-47	119	WIELKIE SZCZEPANKI	016	OSADA		PŚ
501	30-47	120	WIELKIE SZCZEPANKI	017	ŚLAD OSADNICZY		SCHN (?)
502	30-47	120	WIELKIE SZCZEPANKI	017	OSADA		PŚ
503	30-47	121	WIELKIE SZCZEPANKI	018	OSADA		PŚ
504	30-47	121	WIELKIE SZCZEPANKI	018	ŚLAD OSADNICZY		WEB (?)
505	30-47	122	WIELKIE SZCZEPANKI	019	OSADA		PŚ
506	30-47	122	WIELKIE SZCZEPANKI	019	ŚLAD OSADNICZY		OR (?)
507	30-47	123	WIELKIE SZCZEPANKI	020	OBOZOWISKO		SCHN
508	30-47	124	WIELKIE SZCZEPANKI	021	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
509	30-47	125	WIELKIE SZCZEPANKI	022	OSADA		PŚ
510	30-47	126	WIELKIE SZCZEPANKI	023	OBOZOWISKO		SCHN
511	30-47	126	WIELKIE SZCZEPANKI	023	OSADA		PŚ
512	30-47	127	WIELKIE SZCZEPANKI	024	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
513	29-47	9	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	059	OBOZOWISKO		SCHN
514	29-47	16	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	060	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
515	29-47	17	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	061	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
516	29-47	18	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	062	ŚLAD OSADNICZY		PŚ

517	29-47	39	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	063	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
518	29-47	39	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	063	OSADA		HA-LA
519	29-48	4	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	001	OSADA		PŚ XIV-XVW
520	29-48	5	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	002	OSADA		HA-LA
521	29-48	6	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	003	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
522	29-48	7	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	004	OSADA		PŚ XIV-XVW
523	29-48	8	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	005	OSADA		PŚ XIV-XVW
524	29-48	8	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	005	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA (?)
525	29-48	9	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	006	OSADA		PŚ XIV-XVW
526	29-48	10	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	007	OSADA		PŚ XIV-XVW
527	29-48	11	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	008	OSADA		PŚ XIV-XVW
528	29-48	11	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	008	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
529	29-48	12	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	009	OSADA		PŚ XIV-XVW
530	29-48	13	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	010	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
531	29-48	14	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	011	ŚLAD OSADNICZY	KAK	NEOLIT
532	29-48	15	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	012	OSADA		PŚ XIV-XVW
533	29-48	16	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	013	ŚLAD OSADNICZY		OR
534	29-48	16	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	013	OSADA		PŚ XIV-XVW
535	29-48	17	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	014	ŚLAD OSADNICZY		OR
536	29-48	17	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	014	OSADA		PŚ XIII-XIVW
537	29-48	18	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	015	OSADA		PŚ XIV-XVW
538	29-48	18	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	015	ŚLAD OSADNICZY		OR
539	29-48	19	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	016	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIII-XIVW
540	29-48	20	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	017	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIV-XVW
541	29-48	21	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	018	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIVW
542	29-48	22	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	019	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIV-XVW
543	29-48	23	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	020	OSADA		PŚ XIVW
544	29-48	24	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	021	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
545	29-48	24	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	021	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
546	29-48	25	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	022	ŚLAD OSADNICZY		WŚ XI-XIIW
547	29-48	25	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	022	OSADA		PŚ XIV-XVW
548	29-48	26	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	023	OSADA		PŚ XIV-XVW
549	29-48	27	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	024	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIV-XVW
550	29-48	31	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	025	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA

551	29-48	31	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	025	OSADA		PŚ XIV-XVW
552	29-48	32	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	026	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
553	29-48	32	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	026	OSADA		PŚ XIVW
554	29-48	33	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	027	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
555	29-48	34	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	028	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIVW
556	29-48	62	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	030	ŚLAD OSADNICZY		PŚ XIVW
557	29-48	88	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	031	OSADA		PŚ XIV-XVW
558	29-48	89	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	032	OSADA		WŚ XII-XIIIW
559	29-48	90	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	033	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
560	29-48	101	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	034	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA (?)
561	29-48	101	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	034	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
562	29-48	102	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	035	ŚLAD OSADNICZY	?	?
563	29-48	102	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	035	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
564	29-48	103	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	036	ŚLAD OSADNICZY		PŚ (?)
565	29-48	103	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	036	ŚLAD OSADNICZY		OR
566	29-48	104	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	037	OSADA	ŁUŻ (?)	HA-LA
567	29-48	104	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	037	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
568	29-48	111	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	038	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
569	29-48	114	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	039	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
570	29-48	115	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	040	ŚLAD OSADNICZY	?	?
571	29-48	115	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	040	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
572	29-48	115	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	040		ŁUŻ	HA-LA
573	29-48	115	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	040			PŚ
574	29-48	115	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	040			WŚ XI-XIIIW
575	29-48	116	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	041	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
576	29-48	119	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	043	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
577	29-48	120	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	044	ŚLAD OSADNICZY	KAK	SCHN
578	29-48	120	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	044	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
579	29-48	122	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	046	ŚLAD OSADNICZY		PŚ (?)
580	29-48	127	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	047	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
581	29-48	127	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	047	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
582	29-48	128	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	048	ŚLAD OSADNICZY		WŚ
583	29-48	128	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	048	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
584	29-48	130	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	049	ŚLAD OSADNICZY		PŚ

585	29-48	132	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	050	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
586	29-48	133	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	051	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
587	29-48	134	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	052	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
588	29-48	138	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	053	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
589	29-48	139	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	054	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
590	29-48	140	WYBUDOWANIE ŁASIŃSKIE	055	ŚLAD OSADNICZY		WŚ XII-XIIIW
591	29-48	140	WYDRZNO	055	OSADA		PŚ
592	29-48	141	WYDRZNO	056	ŚLAD OSADNICZY		EP. KAMIENIA
593	29-48	141	WYDRZNO	056	OSADA		PŚ
594	29-48	142	WYDRZNO	057	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
595	29-48	143	WYDRZNO	058	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
596	28-48	39	WYDRZNO	001	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
597	28-48	40	WYDRZNO	002	OSADA		PŚ
598	28-48	42	WYDRZNO	003	OSADA		PŚ – CZASY NOW
599	28-48	43	WYDRZNO	004	OSADA		PŚ
600	28-48	44	WYDRZNO	005	OSADA		PŚ
601	28-48	45	WYDRZNO	006	ŚLAD OSADNICZY		PŚ
602	28-48	45	WYDRZNO	006	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
603	28-48	54	WYDRZNO	007	OSADA		PŚ – CZASY NOW
604	28-48	54	WYDRZNO	007	ŚLAD OSADNICZY	KAK	NEOLIT
605	28-48	54	WYDRZNO	007	ŚLAD OSADNICZY	KPL	NEOLIT
606	28-48	55	WYDRZNO	008	OSADA		PŚ
607	28-48	77	WYDRZNO	028	OSADA		PŚ
608	28-48	78	WYDRZNO	009	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
609	28-48	79	WYDRZNO	010	OSADA		PŚ
610	28-48	80	WYDRZNO	011	OSADA		OR
611	28-48	81	WYDRZNO	012	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
612	28-48	81	WYDRZNO	012	ŚLAD OSADNICZY		HA-LA
613	28-48	82	WYDRZNO	013	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
614	28-48	87	WYDRZNO	014	ŚLAD OSADNICZY		SCHN
615	28-48	87	WYDRZNO	014	OSADA		PŚ – CZASY NOW
616	28-48	88	WYDRZNO	015	OSADA		PŚ – CZASY NOW
617	28-48	88	WYDRZNO	015	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
618	28-48	89	WYDRZNO	015	OSADA		PŚ

619	28-48	90	WYDRZNO	017	ŚLAD OSADNICZY		WŚ
620	28-48	91	WYDRZNO	018	OSADA		PŚ – CZASY NOW
621	28-48	92	WYDRZNO	019	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
622	28-48	93	WYDRZNO	020	OSADA		PŚ
623	28-48	94	WYDRZNO	021	OSADA		HA-LA
624	28-48	94	WYDRZNO	021	OSADA		SCHN
625	28-48	95	WYDRZNO	022	OSADA		PŚ – CZASY NOW
626	28-48	95	WYDRZNO	022	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
627	28-48	96	WYDRZNO	023	OSADA		PŚ – CZASY NOW
628	28-48	97	WYDRZNO	024	OSADA PODGR.		WŚ
629	28-48	98	WYDRZNO	025	OSADA		WŚ
630	28-48	99	WYDRZNO	026	ŚLAD OSADNICZY		WŚ
631	28-48	99	WYDRZNO	026	OSADA		HA-LA
632	28-48	101	WYDRZNO	027	ŚLAD OSADNICZY		PRADZIEJE
633	28-48	127	WYDRZNO	000	ZNAL. LUŻNE		NEOLIT
634	28-48	128	WYDRZNO	000	CMENT.	ŁUŻ	
635	28-48	129	WYDRZNO	000	GRODZ. (?)		WŚ
636	28-48	130	WYDRZNO	000	CMENT.	ŁUŻ	
637	28-48	131	WYDRZNO	000	CMENT.	POM.	
638	28-48	132	WYDRZNO	000	CMENT.	WIELB ARSK	OR

Źródło: Wojewódzki Konserwator Zabytków w Toruniu. Stan na 2010 r.

Na terenie gminy Łasin znajdują się również stanowiska archeologiczne eksponowane w terenie. Są to grodziska i objęte są strefą ochrony konserwatorskiej „W”. Zlokalizowane są na terenie sołectw: Nogat i Szywałd. Pochodzą z okresu późnego średniowiecza.

4.7 Obiekty sakralne.

Kościół, kaplice, klasztory, cmentarze wszystkich wyznań podlegają ochronie konserwatorskiej ze względu na posiadane wartości historyczne, artystyczne i krajobrazowe. Wszelkie poczynania w obrębie i sąsiedztwie tych obiektów wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu.

4.7.1 Kościoły.

Na terenie miasta i gminy Łasin znajdują się następujące kościoły i klasztory:

- kościół parafialny p.w. św. Katarzyny w Łasinie - zlokalizowany przy ulicy Kościelnej, wpisany do rejestru zabytków pod numerem A/380 z dnia 28.01.1930 r.;
- kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca w Szczepankach; wpisany do rejestru zabytków pod numerem A/358 z dnia 13.07.1936 r.;
- kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Szynwałdzie – wpisany do rejestru zabytków pod numerem A/357 z dnia 13.07.1936 r.;
- kościół p.w. św. Barbary w Świętem – wpisany do rejestru zabytków pod numerem A/413 z dnia 5.08.1961 r.;
- klasztor ss. Karmelitanek Bosych p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Józefa z lat 20-tych XX w. – obiekt ujęty w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Poniżej opisano kościoły znajdujące się na terenie miasta i gminy Łasin.

Kościół parafialny p.w. św. Katarzyny w Łasinie

Pierwsza wzmianka źródłowa pochodzi z 1298 roku. W tym czasie zbudowano kościół. W obecnej formie architektonicznej świątynie wzniesiono w 1347 roku. W 1628 roku kościół został spalony przez Szwedów. Kościół odbudowano całkowicie na początku XVIII wieku. W 1719 roku świątynia ucierpiała z powodu pożaru miasta. Wyposażenie kościoła pochodzi z okresu baroku. Przy parafii powstał Klasztor Sióstr Karmelitanek Bosych. W 2000 roku, w miejsce starej dzwonnicy, wybudowano nową.

Fotografia 8. Kościół parafialny p.w. św. Katarzyny w Łasinie.

Źródło: Serwis internetowy Diecezji Toruńskiej.

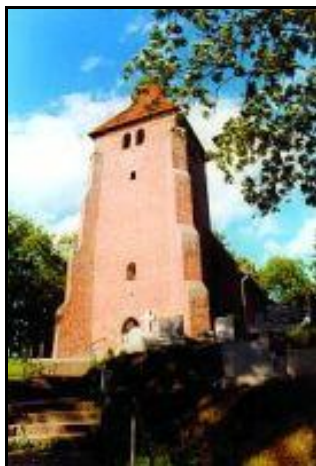

Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca w Szczepankach.

Obecny gotycki kościół, wzniesiony przez Krzyżaków w I poł. XIV w., uległ zniszczeniu w czasie wojny trzynastoletniej. Odbudowany w XVI w., stał się kościołem filialnym parafii Łasin aż do 1927 r., kiedy Szczepanki odzyskały status samodzielnej placówki duszpasterskiej. W 1992 r. Szczepanki ponownie zostały podniesione do rangi parafii. Obecne wyposażenie świątyni pochodzi głównie z okresu baroku.

W zakresie prac remontowych i modernizacyjnych, w ostatnich 10 latach, całkowicie wymieniono instalację elektryczną i nagłaśniającą w kościele wyremontowano konstrukcję dachową i położono nową dachówkę na wieży. Wykonano też nowy parking przy cmentarzu oraz przeprowadzono konieczne remonty plebanii.

Fotografia 9. Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca w Szczepankach.

Źródło: Serwis internetowy Diecezji Toruńskiej.

Kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Szynwałdzie.

Kościół p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Szynwałdzie jest kościołem orientowanym. Elewację posiada murowaną z cegły w układzie gotyckim z późnorenesansową kaplicą. Korpus nawowy na planie zbliżony jest do kwadratu z czterokondygnacyjną wieżą od strony zachodniej, przybudówką od strony południowej oraz trójbocznie zamkniętym, niższym i węższym prezbiterium od strony wschodniej. Do południowego boku prezbiterium przylega dobudówka, która pełni funkcję zakrystii, kruchty bocznej na dole i dawnej łoży kolatorskiej. Do elewacji północnej przylega kwadratowa kaplica. Cały kościół jest oskarpowany dwuuskokowo.

Wyposażenie kościoła pochodzi głównie z okresu baroku. Na sklepieniu prezbiterium znajduje się barokowa polichromia z końca XVIII wieku, przedstawiająca gołębicę Ducha Świętego, pelikana, baranka eucharystycznego oraz adorujących aniołów.

Późnorennesansowe witraże z 1594 roku złożone są z dwóch kwater heraldycznych i dwóch kolistych medalionów, przedstawiających Chrzest Chrystusa w Jordanie i Jego Ukrzyżowanie. Barokowy ołtarz główny pochodzi z przełomu XVII i XVIII wieku. Znajduje się na nim obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem, osłonięty srebrnymi trybowanymi sukienkami, koronami oraz plaketkami wotywnymi.

Do ciekawszych zabytków zaliczono: barokową ambonę z pierwszej ćwierci XVIII w., manierystyczną kamienną chrzcielnicę z końca XVI wieku – płaskorzeźbioną z postaciami czterech ewangelistów, barokowy drewniany chór muzyczny z I połowy XVIII wieku, barokową szafę zakrystyjną z XVIII wieku i dwa krucyfiksy procesyjne z XVIII-XIX w. oraz feretron z pierwszej połowy XVIII wieku.

Fotografia 10. Kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Szywałdzie.

Źródło: Strona internetowa <http://www.odznaka.kuj-pom.bydgoszcz.pttk.pl>

Kościół p.w. św. Barbary w Świątem

Kościół wraz z plebanią powstał w 1736 r. ufundowany przez Wacław Kozłowski. Świątynia była remontowana w 1918 r., w latach 1962 – 1966 i ostatnio pod koniec XX w. We wnętrzu zachował się barokowy ołtarz z okresu budowy świątyni. Jest to budowla drewniana, konstrukcji zrębowej, orientowana. We wnętrzu świątyni znajduje się wiele cennych zabytków m.in. barokowy ołtarz z ok. 1730 r., ołtarze boczne z 1753, ambona i chrzcielnica, dwa konfesjonały oraz kamienna kropielnica, wszystko z XVIII w. Kościół św. Barbary w Świątem został wpisany do rejestru zabytków 5.08.1961 r.

Fotografia 11. Kościół p.w. św. Barbary w Świątem

Źródło: Strona internetowa <http://www.polskaniezwykla.pl/web/place/32922,swiete-kosciol-pw--sw--barbary-z-1723-r-.html>

Klasztor ss. Karmelitanek Bosych p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Józefa

Karmel Matki Bożej Nieustającej Pomocy i Świętego Józefa w Łasinie powstał 25.02.1995 roku. Należymy do Warszawskiej Prowincji Karmelitów Bosych pw. Trójcy Przenajświętszej.

Fotografia 12. Klasztor ss. Karmelitanek Bosych p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy i św. Józefa

Źródło: Strona internetowa <http://www.karmellasin.pl/index.php?page=histkla>

4.7.2 Cmentarze.

Na terenie miasta i gminy Łasin znajdują się następujące zabytkowe cmentarze:

- miasto Łasin:
  - cmentarz przykościelny przy ulicy Kościelnej z XIV w. o powierzchni 0,21 ha, cmentarz czynny,
  - cmentarz komunalny przy ulicy Radzyńskiej z 1960 r. o powierzchni 3,36 ha, cmentarz czynny,
  - cmentarz ewangelicki przy ulicy Radzyńskiej z początku XX w. o powierzchni 0,07 ha, cmentarz nieczynny,
  - cmentarz ewangelicki przy ulicy Starej z 1 połowy XIX w., cmentarz nieczynny, cmentarz miejsce pamięci narodowej przy ulicy Dworcowej 4 z 1945 r. o powierzchni 0,12 ha, cmentarz nieczynny, mogiła zbiorowa pomordowanych mieszkańców Łasina w latach 1939-1945,
  - cmentarz miejsce pamięci narodowej przy ulicy Dworcowej 12 z 1945 r. o powierzchni 0,08 ha, cmentarz nieczynny,
  - cmentarz żydowski z 1818 r., cmentarz nieczynny;
- Bogdanki:
  - cmentarz rodowy z 2 połowy XIX w. o powierzchni 0,01 ha, cmentarz nieczynny;
- Huta – Strzelce:
  - cmentarz parafialny z 1922 r. o powierzchni 0,19 ha, cmentarz czynny;
  - cmentarz choleryczny z 1816 r. o powierzchni 0,05 ha, cmentarz nieczynny;
- Nogat:
  - cmentarz ewangelicki z początku XX w. o powierzchni 0,16 ha, cmentarz nieczynny;
- Nowe Błonowo:
  - cmentarz ewangelicki z 2 połowy XIX w. o powierzchni 0,36 ha, cmentarz nieczynny;
- Nowe Jankowice:
  - cmentarz rodowy z połowy XIX w. o powierzchni 0,40 ha, cmentarz nieczynny;
- Nowe Mosty:
  - cmentarz ewangelicki z 2 połowy XIX w. o powierzchni 0,06 ha, cmentarz nieczynny,
  - cmentarz ewangelicki z początku XX w. o powierzchni 0,18 ha, cmentarz nieczynny,
  - cmentarz ewangelicki z 2 połowy XIX w. o powierzchni 0,31 ha, cmentarz nieczynny;
- Plesewo:

- cmentarz ewangelicki z XIX/XX w., o powierzchni 0,3 ha, cmentarz nieczynny,
- cmentarz katolicki o powierzchni 0,3 ha, cmentarz nieczynny,
- cmentarz choleryczny z 2 poł. XIX w. o powierzchni 0,05 ha;
- Szonowo Królewskie:
  - cmentarz ewangelicki rodowy, z 2 poł. XIX w. o powierzchni 0,31 ha, cmentarz nieczynny,
- Szywałd:
  - cmentarz ewangelicki, z 2 poł. XIX w. o powierzchni 0,42 ha, cmentarz nieczynny,
  - cmentarz przykościelny z XIV w. o powierzchni 0,50 ha;
- Stare Błonowo:
  - cmentarz ewangelicki, z 2 poł. XIX w. o powierzchni 0,12 ha, cmentarz nieczynny,
  - cmentarz ewangelicki, z 2 poł. XIX w. o powierzchni 0,22 ha, cmentarz nieczynny;
- Szczepanki:
  - cmentarz parafialny z 1946 r. o powierzchni 0,34 ha,
  - cmentarz przykościelny z XIX w. o powierzchni 0,25 ha;
- Święte:
  - cmentarz przykościelny z XV w. o powierzchni 0,64 ha, cmentarz czynny,
  - cmentarz rodowy, pocz. XX w. o powierzchni 0,02 ha, nieczynny;
- Wydrzno:
  - cmentarz ewangelicki, z 2 poł. XIX w. o powierzchni 0,12 ha, cmentarz nieczynny;
- Zawda:
  - Cmentarz parafialny. 1 ćw. XIX w. o powierzchni 0,019 ha, cmentarz czynny,
  - cmentarz ewangelicki, z 2 poł. XIX w. o powierzchni 1,44 ha;
- Zawdzka Wola:
  - cmentarz parafialny, z 2 poł. XIX w. o powierzchni 0,21 ha, cmentarz nieczynny.

Wyżej wymienione cmentarze ujęte są w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Cmentarz parafialny w Łasinie wpisany jest do rejestru zabytków pod numerem pod numerem A/237 z dnia 10.04.1985 r.

4.8 Charakterystyka historycznych układów przestrzennych wsi.

Na terenie miasta i gminy Łasin wyróżnia się następujące historyczne układy przestrzenne wsi:

- wielodrożnica – duża wieś o zwartej lub luźnej rozproszonej zabudowie powstała wzdłuż kilku ciągów komunikacyjnych, ale o nieregularnym kształcie;
- ulicówka – wieś o zabudowie zwartej lub rozciągniętej wzdłuż jednej ulicy(drogi).

Do wyżej wymienionych rodzajów historycznych układów przestrzennych wsi zaliczono:

- wielodrożnica – Nogat, Szywałd, Zawda, Huta-Strzelce, Zawdzka Wola, Nowe Jankowice, Jankowice, Wydrzno, Stare Błonowo, Nowe Błonowo, Wybudowania Łasińskie, Nowe Mosty, Szczepanki, Szonowo, Plesewo i Święte;
- ulicówka – Małe Szczepanki, Jakubkowo, Bogdanki, Przesławice i Kozłowo.

5. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WARUNKÓW I JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW, W TYM OCHRONY ICH ZDROWIA

5.1 Potencjał demograficzny.

W poniższej tabeli przedstawiono główne wskaźniki demograficzne. Dane dotyczą okresu 2002 – 2010. Na ich podstawie zaobserwowano, że gęstość zaludnienia przez analizowany okres oscylowała na poziomie 60 – 62 osób na km². Nie przekłada się to jednak na przyrost naturalny. Na przestrzeni lat 2002 – 2011 przyrost naturalny przyjmował różne wartości. I tak, w 2003 roku osiągnął najmniejszą wartość i był na poziomie 0,6. Najkorzystniejszy pod tym względem był 2007 rok, kiedy przyrost naturalny osiągnął wartość 5,7. Liczba urodzeń żywych przewyższała liczbę zgonów. Wskaźnik dotyczący liczby par zawierających małżeństwa na 1000 ludności przyjmował różne wartości. Najwyższą wartość osiągnął w 2007 roku – 9,8, zaś najniższą w 2003 roku – 4,8.

Tabela 20. Zestawienie głównych wskaźników demograficznych dla gminy Łasin.

Rok	Jednostka	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ludność na 1 km ² (gęstość zaludnienia)	osoba	62	62	61	61	60	60	60	60	60	61
kobiety na 100 mężczyzn	osoba	103	103	103	102	102	103	103	103	104	102
małżeństwa na 1000 ludności	para	5,7	4,8	7,0	6,5	5,8	9,8	8,6	7,6	7,3	5,1
urodzenia żywe na 1000 ludności	osoba	10,2	11,0	11,7	12,9	11,5	13,4	13,3	11,5	11,9	10,9
zgony na 1000 ludności	osoba	8,6	10,4	10,1	7,9	8,7	7,7	10,2	8,0	9,4	9,4
przyrost naturalny na 1000 ludności	osoba	1,6	0,6	1,6	5,0	2,8	5,7	3,1	3,5	2,4	1,6

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2002 – 31.12.2011 r.

W 2011 roku, jak wynika z zestawionych informacji pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego, teren gminy zamieszkiwało 8 348 osób, z czego 4 125 reprezentowało płeć męską. W latach 2002 – 2010 zaobserwowano spadek liczby ludności. W 2011 roku nastąpił wzrost liczby mieszkańców w stosunku do 2010 roku. Niezmiennie, przez cały badany okres, występuje przewaga kobiet w strukturze demograficznej.

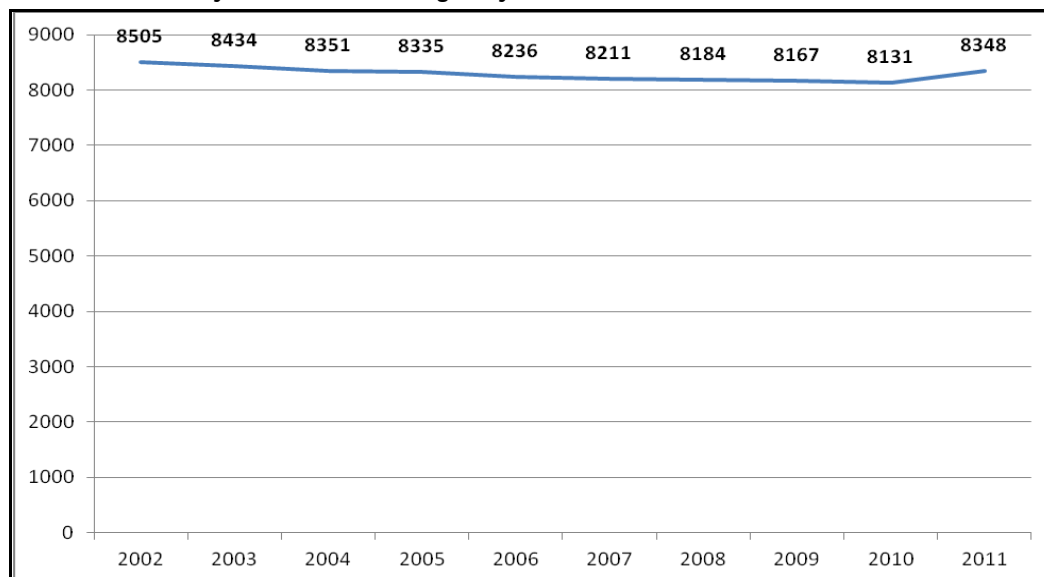
Tabela 21. Liczba ludności gminy Łasin w latach 2002 – 2011.

Rok	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ogółem	8505	8434	8351	8335	8236	8211	8184	8167	8131	8348
mężczyźni	4193	4156	4115	4121	4068	4044	4024	4016	3991	4223
kobiety	4312	4278	4236	4214	4168	4167	4160	4151	4140	4125

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2002 – 31.12.2011 r.

Na poniższym wykresie przedstawiono liczbę ludności w latach 2002 – 2011.

Wykres 7. Ludność gminy Łasin w latach 2002 – 2011.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2002 – 31.12.2011 r.

Generalnie liczba ludności w latach 2002 – 2011 malała. Wyjątek stanowi 2011 rok, kiedy to liczba ludności uległa wzrostowi w porównaniu z rokiem poprzednim.

Zgodnie z przedstawionym w poniższej tabeli przyrostem naturalnym, wskaźnik ten utrzymuje się na zmiennym poziomie. Największą wartość osiągnął w 2007 roku, kiedy wyniósł 48 osób, zaś najniższą w 2003 roku, osiągając wartość 5. Najwięcej narodzin dzieci zaobserwowano w 2007 roku. Jak wynika z poniższej tabeli, średnia liczba urodzeń żywych dzieci płci męskiej wynosi 51,2. Narodziny dzieci płci żeńskiej oszacowuje się na poziomie 49,2 w skali roku.

Tabela 22. Ruch naturalny według płci w latach 2001 – 2011 w gminie Łasin.

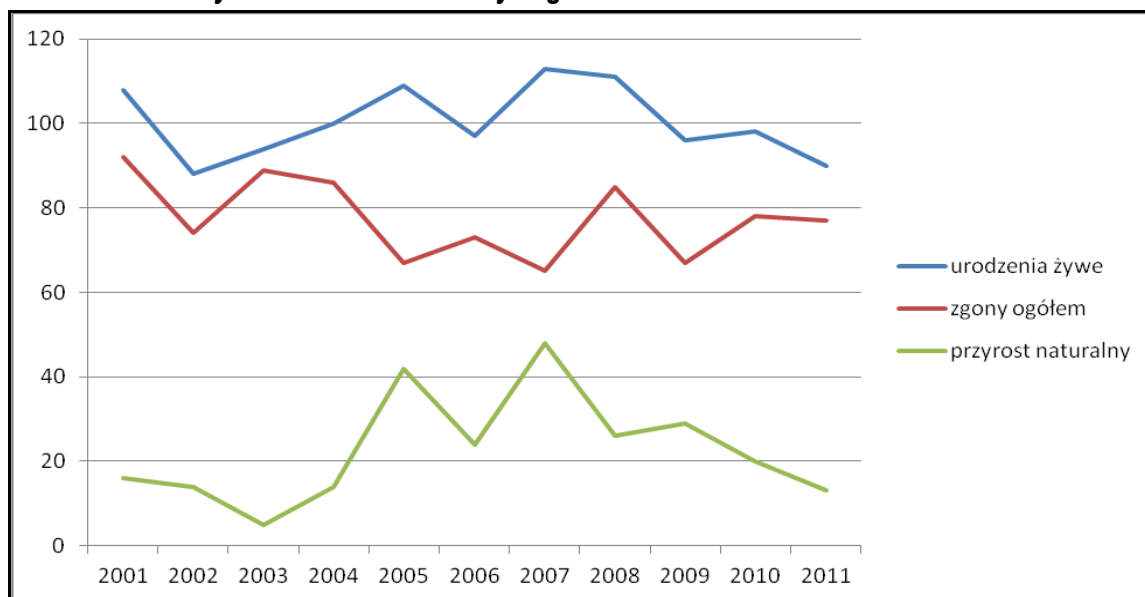
Rok		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Urodzenia żywe												
ogółem	osoba	108	88	94	100	109	97	113	111	96	98	90
mężczyźni	osoba	48	49	48	56	54	55	56	56	50	50	41
kobiety	osoba	60	39	46	44	55	42	57	55	46	48	49
Zgony ogółem												
ogółem	osoba	92	74	89	86	67	73	65	85	67	78	77
mężczyźni	osoba	45	36	43	51	31	48	38	53	38	43	44
kobiety	osoba	47	38	46	35	36	25	27	32	29	35	33
Przyrost naturalny												
ogółem	osoba	16	14	5	14	42	24	48	26	29	20	13
mężczyźni	osoba	3	13	5	5	23	7	18	3	12	7	-3
kobiety	osoba	13	1	0	9	19	17	30	23	17	13	16

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2001 – 31.12.2011 r.

Najkorzystniejszym okresem pod względem wysokiego przyrostu naturalnego dla gminy Łasin były lata 2005 i 2007. Wskaźnik przyrostu naturalnego utrzymywał się na wysokim poziomie także w 2009 roku. Niepokojącym zjawiskiem jest nagły spadek przyrostu naturalnego w latach 2009 – 2011 roku, który zmalał z poziomu 29 do 13.

Wykres 8. Ruch naturalny w gminie Łasin w latach 2001 – 2011.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2001 – 31.12.2011 r.

Kolejną cechą, dotyczącą ludności w gminie Łasin, jest przewaga osób z grupy wiekowej 25 – 29 lat. Fakt ten może mieć duże znaczenie z punktu widzenia potencjalnych możliwości rozwoju gminy. Najmniejszą grupą ludności stanowią osoby w wieku powyżej 85 lat. W analizowanych latach 2001 – 2010, grupa ta liczyła 78 osób. Natomiast w najliczniejszej grupie były 753 osoby.

Tabela 23. Ludność wg grup wiekowych w latach 2001 – 2010 w gminie Łasin.

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
0-4	516	476	477	443	435	432	459	481	477	473
5-9	616	597	567	559	547	493	458	433	411	405
10-14	733	712	678	646	634	599	571	561	551	530
15-19	856	859	809	753	686	657	613	580	564	553
20-24	686	718	741	799	808	807	804	766	721	689
25-29	629	614	614	614	617	629	664	714	762	753
30-34	552	560	575	559	575	572	556	536	543	549
35-39	566	541	533	535	527	529	538	541	531	546
40-44	621	614	595	578	563	543	517	517	516	506
45-49	645	655	649	640	624	600	597	570	555	550
50-54	569	588	591	584	611	625	629	628	613	586
55-59	333	368	423	469	534	534	558	570	562	595
60-64	347	329	298	298	281	312	350	397	442	485
65-69	294	285	297	301	307	306	292	265	275	259
70-74	-	-	-	-	237	246	240	248	250	262
75-79	-	-	-	-	188	183	186	197	210	191
80-84	-	-	-	-	102	106	105	106	109	121
85 i więcej	-	-	-	-	59	63	74	74	75	78

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2001 – 31.12.2010 r.

5.2 Ruch migracyjny.

Z demograficznego punktu widzenia istotne są wskaźniki salda migracji ludności. Na podstawie zestawienia przedstawionego w tabeli i na wykresie w latach 2001 – 2011, trudno jest prognozować wzrost liczby ludności mieszkańców gminy. Szansą zwiększenia liczby mieszkańców może być jedynie wzrost wskaźnika przyrostu naturalnego i dodatnie saldo migracji. Z poniższej tabeli wynika, że saldo migracji miało wartość ujemną przez cały analizowany okres. Najmniejsze saldo migracji (-26) wystąpiło w 2006 roku, zaś największe w 2001 roku (-36).

Tabela 24. Ruchy migracyjne latach 2001 – 2011 w gminie Łasin.

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Zameldowania	85	69	119	80	151	88	115	86	81	86	77
Wymeldowania	121	125	164	174	202	185	197	127	168	142	150
Saldo migracji	-36	-56	-45	-94	-51	-97	-82	-41	-87	-56	-73

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2001 – 31.12.2011 r.

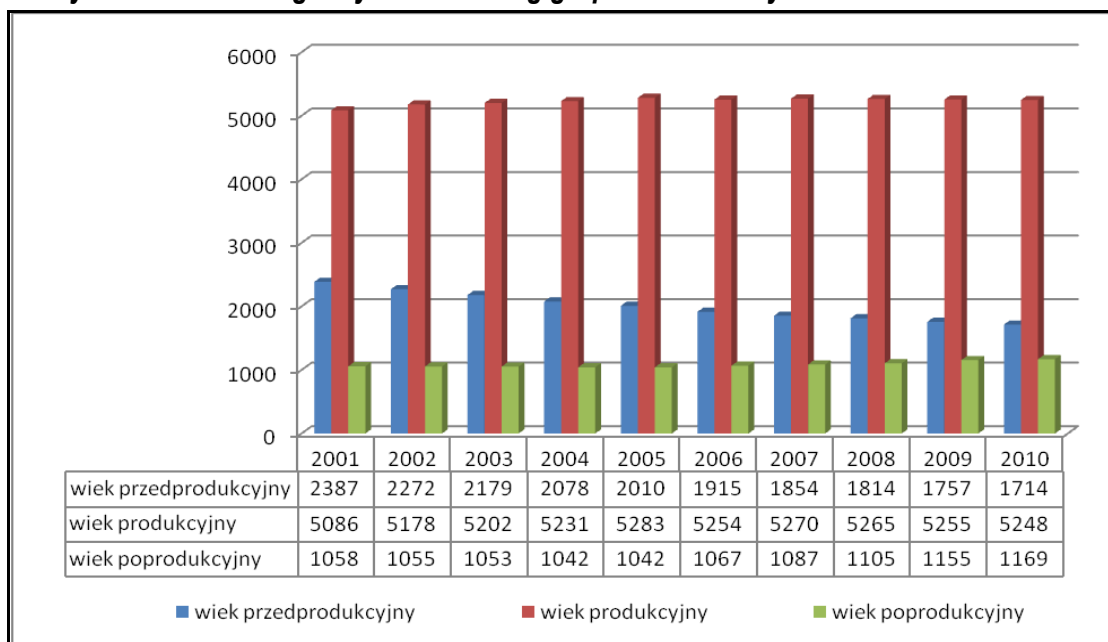
W okresie analizowanych 11 lat (lata 2001 – 2011), na terenie gminy dokonano 1037 zameldowań i 1755 wymeldowań. Przeciętnie w skali roku saldo migracji było ujemne i wyniosło -65 osób.

Przeciętnie w skali roku na terenie gminy osiedlają się 94 osoby, a opuszcza 159 osób. Przez cały analizowany okres saldo migracji było ujemne i osiągnęło nawet wartość -97 osób w 2006 roku.

5.3 Struktura wieku i płci.

Analiza struktury wiekowej ludności gminy Łasin w aspekcie ekonomicznych grup wieku wykazuje, że przeważająca część ludności gminy jest w wieku produkcyjnym, co należy uznać jako zjawisko korzystne z punktu widzenia możliwości rozwoju działalności gospodarczej na terenie gminy. Będzie to również powodować utrzymywanie presji na rynku pracy, objawiającą się we wzroście konkurencyjności oraz podwyższaniu kwalifikacji pracowników.

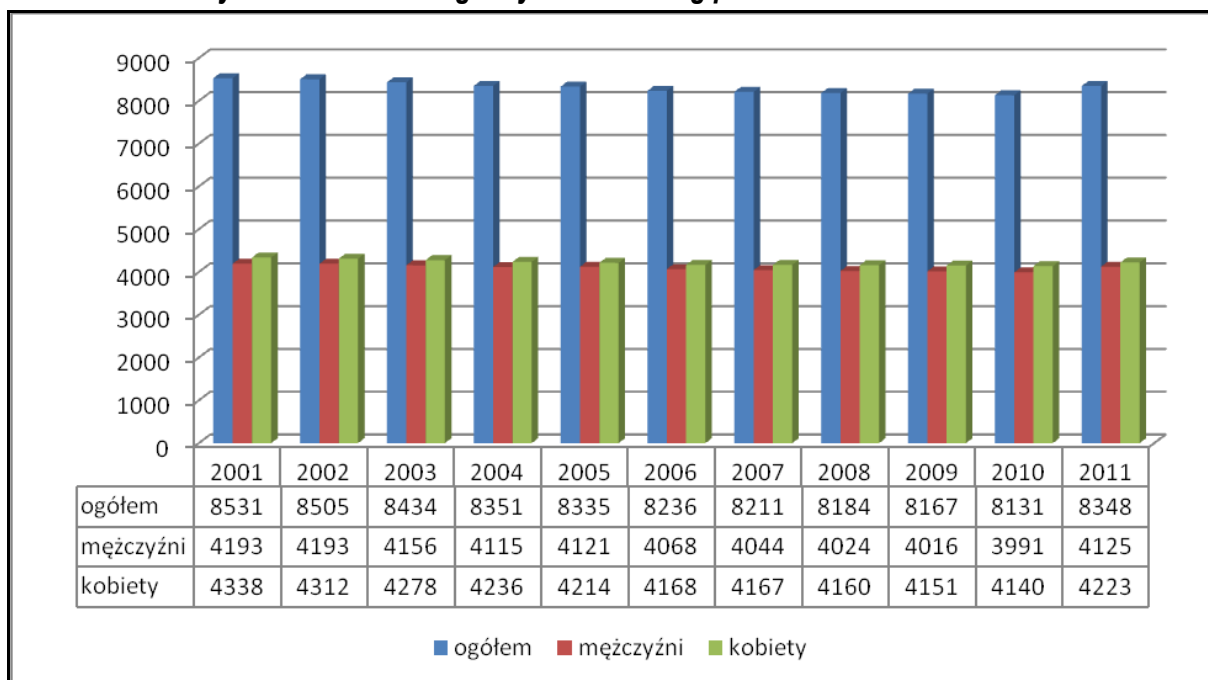
Wykres 9. Ludność gminy Łasin według grup ekonomicznych w latach 2001 – 2010.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2001 – 31.12.2010 r.

W strukturze płci obserwuje się nierówną liczbę mężczyzn i kobiet. Liczba kobiet jest wyższa. Jednakże trzeba zaznaczyć, że różnice są niewielkie i oscylują maksymalnie na poziomie około 200 osób.

Wykres 10. Ludność gminy Łasin według płci w latach 2001 – 2011.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2001 – 31.12.2011 r.

5.4 Rynek pracy.

Większość wśród osób bezrobotnych stanowią kobiety. Wyjątek stanowi 2003 rok. W 2010 roku zatrudnione były 1 073 osoby. W porównaniu z początkiem analizowanego okresu nastąpił wzrost o 196 nowych miejsc pracy. Największy wzrost liczby zatrudnionych osób odnotowano w 2002 roku – o 59 osób. Największy spadek miał miejsce w 2009 roku. Wówczas pracę straciły 32 osoby.

Tabela 25. Zestawienie głównych wskaźników dotyczących zatrudnienia w gminie Łasin w latach 2001 – 2010.

		PRACUJĄCY WG PŁCI									
ROK		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Liczba osób w wieku produkcyjnym	osoba	5608	5665	5659	5661	5677	5645	5636	5604	5573	5554
Zatrudnieni ogółem	osoba	877	936	943	954	991	1009	1060	1047	1015	1073
Liczba zatrudnionych/ Liczbę osób w wieku produkcyjnym	%	15,63	16,52	16,66	16,85	17,45	17,87	18,80	18,68	18,21	19,31
Mężczyźni	osoba	448	476	467	522	512	541	557	543	515	548
Kobiety	osoba	429	460	476	432	479	468	503	504	500	525

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2001 – 31.12.2010 r.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego, wskaźnik osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy i zamieszkujących gminę Łasin w latach 2003 – 2011 miał dwie tendencje. Pierwszy trend dotyczył spadku w latach 2003 – 2008. Drugi zaś objawił się wzrostem w latach 2008 – 2011. Najwyższy wzrost miał miejsce w 2009 roku – o 64 osoby. Największy spadek dotyczy 2006 roku. Wówczas zatrudnienie znalazło 205 osób.

Tabela 26. Bezrobotni zarejestrowani w gminie Łasin w latach 2003 – 2011.

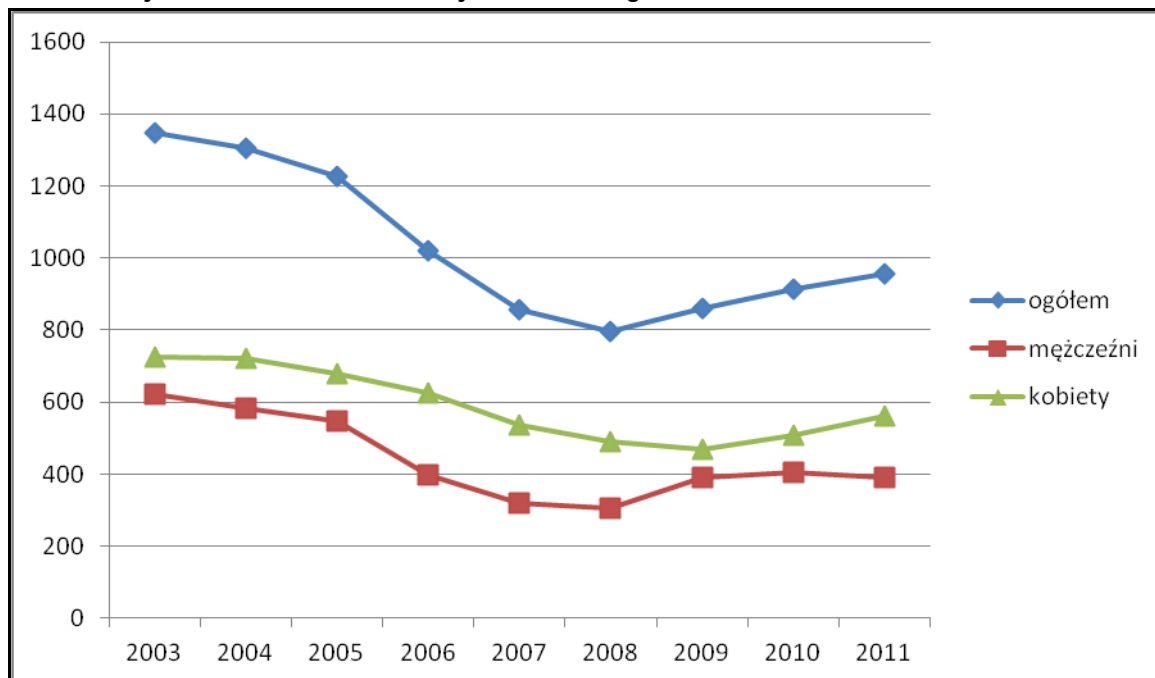
Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ogółem	1347	1305	1227	1022	858	795	859	913	955
mężczyźni	622	582	549	398	321	304	389	406	392
kobiety	725	723	678	624	537	491	470	507	563

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2003 – 31.12.2011 r.

Biorąc pod uwagę płeć, we wszystkich latach, większość bezrobotnych stanowiły kobiety. Najwięcej bezrobotnych mężczyzn było w 2003 roku – 622 osoby, zaś kobiet w 2004 roku – 723 osoby. Największy wzrost liczby bezrobotnych mężczyzn zanotowano w 2009 roku – o 85 osób.

Największy spadek liczby bezrobotnych mężczyzn zanotowano w 2006 roku – o 151 osób. Spadek liczby bezrobotnych kobiet odnotowano w latach 2003 – 2009, zaś wzrost w okresie 2009 – 2011.

Wykres 11. Bezrobotni zarejestrowani w gminie Łasin w latach 2003 – 2011.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2003 – 31.12.2011 r.

Liczbę bezrobotnych w gminach powiatu grudziądzkiego przedstawiono w poniższej tabeli:

Tabela 27. Bezrobotni w gminach powiatu grudziądzkiego według płci.

GMINA	2011		
	ogółem	mężczyźni	kobiety
Powiat grudziądzki	3948	1608	2340
gmina wiejska Grudziądz	915	377	538
gmina wiejska Gruta	580	250	330
gmina miejsko – wiejska Łasin	955	392	563
gmina miejsko – wiejska Radzyń Chełmiński	531	217	314
gmina wiejska Rogóźno	418	178	240
gmina wiejska Świecie nad Osą	549	194	355

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2011 r.

W 2011 roku, najwięcej osób bezrobotnych było w gminie wiejskiej Grudziądz, co stanowiło 23,18% osób pozostających bez pracy w powiecie grudziądzkim. Najmniej osób bezrobotnych zamieszkuje gminę Radzyń Chełmiński, co stanowi 13,45% ogółu.

5.5 Gospodarka mieszkaniowa.

Zasoby mieszkaniowe, przedstawione w tabeli poniżej, w gminie Łasin systematycznie zwiększały się. Wyjątkiem był 2002 rok, w którym nastąpił spadek zasobów mieszkaniowych w gminie, gdzie liczba mieszkań zmniejszyła się o 45. W kolejnych latach przybywało przeciętnie 9 mieszkań w skali roku. Największy wzrost wystąpił w roku 2003, kiedy oddano do użytku 10 mieszkań. Na jedno mieszkanie w latach 2000 – 2010 przypadały średnio 3 osoby, natomiast powierzchnia użytkowa na 1 osobę wynosiła w roku 2010 – 22,31m². W sytuacji spadku liczby ludności oraz wzrostu liczby dostępnych mieszkań, powierzchnia użytkowa przypadająca na jednego mieszkańca wzrasta.

Tabela 28. Zasoby mieszkaniowe w gminie Łasin w latach 2001 – 2010.

Rok	Mieszkania	Izby	Powierzchnia użytkowa mieszkań	Ludność ogółem	Liczba osób na 1 mieszkanie	Powierzchnia użytkowa na 1 osobę
	miesz.	izba	m ²	osoba	osoba	m ²
2001	2573	8876	158687	8531	3,32	18,60
2002	2528	9381	176444	8505	3,36	20,75
2003	2538	9443	177866	8434	3,32	21,09
2004	2541	9453	178136	8351	3,29	21,33
2005	2542	9456	178222	8335	3,28	21,38
2006	2547	9483	179059	8236	3,23	21,74
2007	2549	9490	179301	8211	3,22	21,84
2008	2557	9531	180367	8184	3,20	22,04
2009	2558	9539	180534	8167	3,19	22,11
2010	2564	9566	181401	8131	3,17	22,31

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2001 – 31.12.2010 r.

Poniższa tabela przedstawia zasoby mieszkaniowe według form własności. Dane dotyczą okresu 2002 – 2007. Zdecydowana większość mieszkań jest w posiadaniu prywatnym – 83,78% wszystkich zasobów mieszkaniowych w gminie. W 2007 roku w zasobie spółdzielni mieszkaniowych było 335 mieszkań o łącznej powierzchni 17 006 m². Na kolejnej pozycji plasują się zasoby gminne z 296 mieszkaniami. Kolejne miejsce zajmują zasoby zakładów pracy – 47 mieszkań. Najmniejsze zasoby posiadają pozostałe podmioty – 16 mieszkań. Przez cały analizowany okres, spośród wymienionych kategorii jedynie ilość mieszkań należąca do osób prywatnych podlegała systematycznemu wzrostowi.

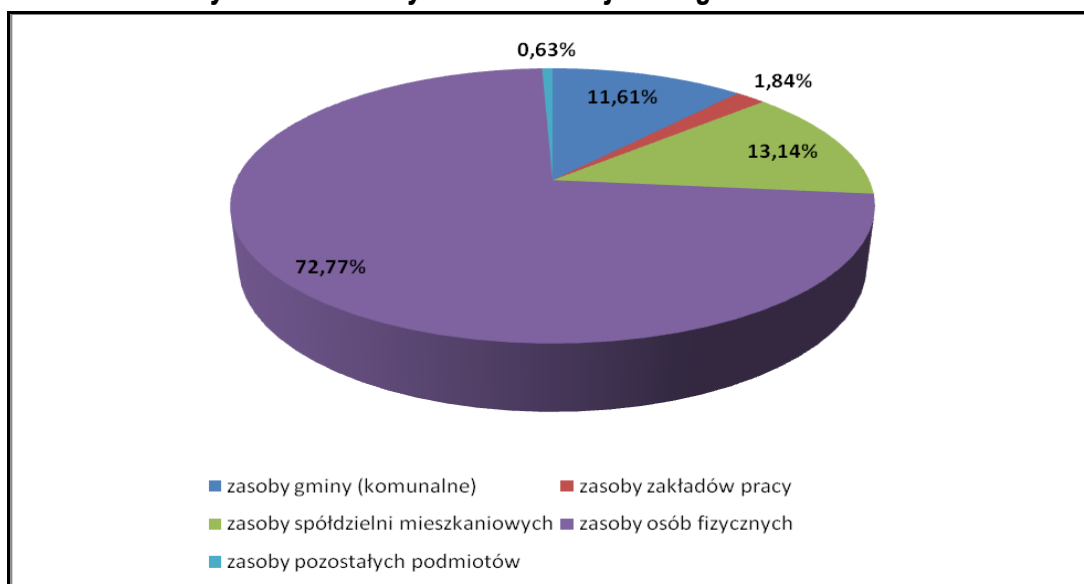
Tabela 29. Zasoby mieszkaniowe według form własności.

ROK	ZASOBY MIESZKANIOWE					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Zasoby gminy (komunalne)						
mieszkania	341	286	286	300	300	296
izby	881	702	702	765	765	754
powierzchnia użytkowa mieszkań	14727	13446	13446	13813	13813	13636
Zasoby zakładów pracy						
mieszkania	72	72	72	47	47	47

izby	231	231	231	147	147	147
powierzchnia użytkowa mieszkań	4100	4100	4100	2729	2729	2729
Zasoby spółdzielni mieszkaniowych						
mieszkania	346	346	346	347	347	335
izby	1178	1180	1180	1182	1182	1149
powierzchnia użytkowa mieszkań	17520	17489	17489	17525	17525	17006
Zasoby osób fizycznych						
mieszkania	1753	1818	1821	1832	1837	1855
izby	7036	7275	7285	7307	7334	7385
powierzchnia użytkowa mieszkań	139071	141805	142075	143129	143966	144904
Zasoby pozostałych podmiotów						
mieszkania	16	16	16	16	16	16
izby	55	55	55	55	55	55
powierzchnia użytkowa mieszkań	1026	1026	1026	1026	1026	1026

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2002 – 31.12.2007 r.

Wykres 12. Zasoby mieszkaniowej według form własności.

Źródło: Opracowano na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2002 – 31.12.2007 r.

Z roku na rok zasoby mieszkaniowe powoli powiększają się pomimo spadku liczby ludności. Najbardziej zauważalna jest tendencja zwiększania się zasobów mieszkaniowych wśród osób fizycznych.

Analizując poniższe zestawienie należy stwierdzić, iż korzystnie przedstawia się wyposażenie mieszkań w instalacje typu: wodociąg, łazienka, ustęp splukiwany, centralne ogrzewanie. Wyposażenie oscyluje na poziomie 97,7%, a więc tylko nieliczne mieszkania nie mają dostępu do wodociągu. W porównaniu z powiatem grudziądzkim, gmina Łasin na podstawie przedstawionych wskaźników w poniższej tabeli prezentuje się korzystnie. Wyjątek jedynie stanowi dostęp do centralnego ogrzewania.

Tabela 30. Wyposażenie mieszkań w gminie Łasin w podstawowe instalacje na tle powiatu grudziądzkiego.

Mieszkania wyposażone w instalacje:	Powiat grudziądzki	Gmina Łasin
	(%)	(%)
wodociąg	94,6	97,7
ustęp splukiwany	80,3	84,0
łazienka	80,0	81,7
centralne ogrzewanie	66,8	65,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2011 r.

5.6 Infrastruktura społeczna.

5.6.1 Oświata.

Przedszkola

W Łasinie funkcjonuje przedszkole miejskie. Placówka posiada 5 sal lekcyjnych, salę gier i zabaw. Na zewnątrz budynku znajduje się dużym plac zabaw.

Szkoły podstawowe

Na terenie miasta i gminy Łasin funkcjonują następujące szkoły podstawowe:

- Szkoła Podstawowa im. Bojowników o Wolność i Demokrację w Łasinie;
- Szkoła podstawowa w Szonowie;
- Szkoła podstawowa w Wydrznie;
- Szkoła podstawowa w Zawdzie.

Gimnazjum

Na terenie miasta i gminy Łasin funkcjonują następujące gimnazja:

- Gimnazjum nr 1 w Łasinie;
- Gimnazjum nr 2 w Jankowicach.

Szkoły ponadgimnazjalne

W Łasinie znajduje się Zespół Szkół im. Kazimierza Jagiellończyka, w skład którego wchodzi:

- Liceum Ogólnokształcące o profilu humanistyczno – społecznym i przyrodniczo-medycznym;
- Technikum kształcące w zawodach technik ekonomista i technik informatyk;
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa kształcąca w takich zawodach jak:

- mechanik pojazdów samochodowych z diagnostyką pojazdów,
- mechanik operator pojazdów i maszyn rolniczych,
- monter mechatronik,
- elektromechanik pojazdów samochodowych,
- sprzedawca,
- wielozawodowa (fryzjer, stolarz, krawiec, monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie, murarz tynkarz, dekarz, elektryk, cukiernik, wędliniarz, kucharz).

Przy Zespole Szkół działają również szkoły dla dorosłych:

- Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych;
- Technikum Uzupełniające kształcące w zawodach:
  - technik handlowiec,
  - technik mechanik;
- Szkoła Policealna kształcąca w zawodach:
  - technik bhp,
  - technik informatyk,
  - technik rachunkowości,
  - technik administracji,
  - technik turystyki wiejskiej.

Z przedstawionych danych w poniższej tabeli wynika, że:

- w latach 2008 – 2010 liczba uczniów w szkołach podstawowych miała tendencję malejącą;
- w 2011 roku w stosunku do roku poprzedniego nastąpił wzrost liczby uczniów w szkołach podstawowych – o 21 osób;
- przez cały analizowany okres malała liczba absolwentów w szkołach podstawowych;
- w szkołach gimnazjalnych w latach 2008 – 2009 nastąpił wzrost liczby uczniów, zaś w latach 2010 – 2011 ich spadek;
- w szkołach gimnazjalnych w latach 2008 – 2010 malała liczba absolwentów, zaś w latach 2010 – 2011 nastąpił ich wzrost.

Tabela 31. Uczniowie i absolwenci w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w gminie Łasin w latach 2008 – 2011.

ROK	jednostka	2008	2009	2010	2011
SZKOLNICTWO PODSTAWOWE					
uczniowie ogółem	osoba	636	586	554	575
absolwenci ogółem	osoba	124	117	115	93
SZKOLNICTWO GIMNAZJALNE					
uczniowie ogółem	osoba	363	367	374	342
absolwenci ogółem	osoba	141	114	105	121

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2008 – 31.12.2011 r.

Ważnymi wskaźnikami rozwoju szkolnictwa jest dostępność w placówkach szkolnych komputerów z dostępem do Internetu. Wyżej wymienione wskaźniki zostały zestawione w poniższych tabelach.

Na uwagę zasługuje fakt, że wszystkie szkoły funkcjonujące na terenie miasta i gminy Łasin wyposażone są w komputery z dostępem do internetu.

Tabela 32. Dostęp do Internetu w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w latach 2007 – 2010.

Wskaźnik		2007	2008	2009	2010
udział % szkół wyposażonych w komputery przeznaczone do użytku uczniów z dostępem do Internetu					
szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych	%	100,00	100,00	100,00	100,00
gimnazja dla dzieci i młodzieży bez specjalnych	%	100,00	100,00	100,00	100,00
uczniowie przypadający na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów					
szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży bez specjalnych	osoba	15,23	14,13	13,02	12,31
gimnazja dla dzieci i młodzieży bez specjalnych	osoba	8,93	8,44	8,53	8,70

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2007 – 31.12.2010 r.

5.6.2 Ochrona zdrowia.

W Łasinie funkcjonuje Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej im. Macieja z Miechowa w Łasinie. W skład zakładu wchodzi:

- szpital składający się z:
  - oddziału wewnętrznego,
  - oddziału chirurgicznego;
- przychodnia składająca się z:
  - podstawowej opieki zdrowotnej,
  - poradni otolaryngologicznej,
  - poradni ginekologiczno – położniczej,
  - poradni stomatologicznej,

- poradni chirurgicznej,
- poradni okulistycznej,
- poradni rehabilitacyjnej,
- miejsko-gminnego punktu konsultacyjnego.
- zakład, w którym oferowane są następujące usługi:
  - kontynuację leczenia po pobycie na oddziale ostrym,
  - świadczenia lekarskie,
  - świadczenia fizjoterapeutyczne,
  - ustalanie i stosowanie diety,
  - zmniejszanie skutków upośledzenia ruchowego,
  - edukacja i poradnictwo zdrowotne.

Przy szpitalu znajduje się również stacja pogotowia ratunkowego.

Ponadto mieszkańcy gminy Łasin korzystają z bardziej specjalistycznych placówek zdrowotnych znajdujących się w Grudziądzu, Bydgoszczy i Toruniu.

5.6.3 Opieka społeczna.

Pomoc społeczną realizuje Miejsko – Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Jego zadaniem jest pomoc mieszkańcom w trudnych sytuacjach życiowych, do których można zaliczyć stratę pracy, przezwycięzenie problemów rodzinnych oraz skomplikowaną sytuację w rodzinach wielodzietnych.

Pomoc społeczna obejmuje następujące formy wsparcia finansowego:

- zasiłki stałe;
- zasiłki okresowe;
- zasiłki dla kobiet w ciąży i wychowujących dzieci;
- zasiłki na leki;
- bilety kredytowe;
- zasiłki celowe;
- inne.

Inicjatywą ośrodka było powołanie fundacji „Ochrona Zdrowia i rehabilitacja Niepełnosprawnych” udzielająca pomocy osobom chorym i niepełnosprawnym w procesie ich leczenia oraz rehabilitacji zawodowej i społecznej. Fundację założono w 1992 r. W 1994 roku stworzono warsztaty terapii zajęciowej głównie dla osób niepełnosprawnych, które ukończyły 16 rok życia.

W ośrodku został utworzony Środowiskowy Dom Samopomocy. Pomaga ludziom starszym, samotnym i niepełnosprawnym. Poza tym prowadzone są zajęcia kulturalne, sportowe i turystyczne.

W 1994 r. powstał Kuratorski Ośrodek Pracy z Młodzieżą, przejmujący część obowiązków rodziców lub opiekunów. Do podstawowych zadań ośrodka należy organizowanie wypoczynku, rozrywki, samokształcenia i działalności społecznej.

W Wydrznie mieści się Dom Dziecka, którego wychowankowie mieszkają w budynku zlokalizowanym przy zabytkowym parku o powierzchni około 6 ha. W ośrodku tym funkcjonują 4 grupy wychowawcze (w tym jedna przedszkolna). Każda z grup posiada odrębną świetlicę ze sprzętem audio-video. W budynku znajduje się mała sala sportowa. Przy obiekcie zlokalizowane jest boisko do piłki nożnej i siatkowej oraz kort tenisowy.

5.6.4 Stan bezpieczeństwa.

Teren miasta i gminy podlega pod zwierzchnictwo Komendy Miejskiej Policji w Grudziądzu. W Łasinie znajduje się posterunek policji.

Na terenie gminy funkcjonuje dziewięć jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej. Łasińska jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej w Łasinie, posiada również sprzęt do ratownictwa drogowego i technicznego (nożyce i rozpieracze hydrauliczne, pilarki do stali, betonu oraz drewna), letni i zimowy sprzęt do ratownictwa wodnego. Poza tym podejmować może, w ograniczonym zakresie (do 10 m wysokości), zadania obejmujące ratownictwo wysokościowe oraz udzielać przedmedycznej pomocy poszkodowanym i ofiarom wypadków.

5.6.5 Kultura.

W gminie funkcjonuje 1 biblioteka publiczna. Budynek biblioteki składa się z przestronnej wypożyczalni książek oraz czytelní. Księgozbiór w bibliotece obejmuje literaturę piękną, popularno – naukową oraz księgozbiór podręczny ze wszystkich dziedzin dla dzieci i dorosłych. Księgozbiór obejmuje 17120 egzemplarzy. Biblioteka prenumeruje 14 tytułów czasopism. Dla upowszechniania czytelnictwa biblioteka organizuje zajęcia rysunkowe, lekcje biblioteczne, przyjmowanie wycieczek szkolnych i prace techniczne dla dzieci.

W Łasinie funkcjonuje klub sportowy „Piast”. W klubie jest sekcja piłki nożnej.

Rozpowszechnianiem kultury zajmuje się Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury i Sportu, który powstał w 1974 r. Obecnie w ramach ośrodka działają teatrzyki dziecięce, różne sekcje sportowe, zespoły taneczne, poetyckie oraz młodzieżowe zespoły muzyczne. Do kalendarza imprez weszły na stałe festiwale piosenki i teatrzyków, konkursy recytatorskie, obchody Dni Ziemi Łasińskiej,

wojewódzki przegląd kapel weselnych, festiwale piosenki przedszkolnej i szkolnej. Od 1997 r. organizowany jest Przegląd Widowisk Bożonarodzeniowych i Zapustnych. Ośrodek był także organizatorem festynów rekreacyjno – sportowych i kulturalnych, regat żeglarskich. Do animatorów kultury należy także Towarzystwo Przyjaciół Łasina, które jest współorganizatorem Dni Łasina, Festiwalu Teatru Dziecięcego oraz Przeglądu Piosenki Przedszkolnej i Szkolnej.

Dobrze urządzony ośrodek wypoczynkowy nad Jeziorem Zamkowym w Łasinie, z polem namiotowym, domkami kempingowymi i bazą gastronomiczną stwarza doskonałe warunki do wypoczynku.

5.7 Działalność gospodarcza.

Z zestawionych poniżej danych wynika, że:

- najwięcej podmiotów gospodarki narodowej należało do sektora prywatnego, co stanowiło 91,60% wszystkich podmiotów;
- w sektorze publicznym funkcjonuje jedynie 8,40% wszystkich podmiotów gospodarki narodowej;
- przeciętnie w skali roku przybywało 8 nowych podmiotów, za wyjątkiem okresu 2009 – 2011, kiedy nastąpił spadek;
- w sektorze prywatnym najwięcej jest podmiotów należących do osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą – 74,89% podmiotów z sektora prywatnego;
- w sektorze prywatnym najmniej jest fundacji – zaledwie 0,21% podmiotów z tego sektora;
- w sektorze prywatnym, wzrost liczby nowych podmiotów nastąpił 2002 – 2009, zaś od 2009 roku obserwujemy spadek tej liczby.

Tabela 33. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON według sektorów własnościowych.

Rok		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
podmioty gospodarki narodowej ogółem	jed. gosp.	420	423	425	442	485	501	483	511	508	500
Sektor publiczny											
sektor publiczny ogółem	jed.gosp.	19	20	20	24	25	25	24	24	40	42
państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	jed.gosp.	14	15	15	19	19	19	18	18	18	18
państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego, gospodarstwa pomocnicze	jed.gosp.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	brak danych
spółki handlowe	jed.gosp.	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Sektor prywatny											
sektor prywatny ogółem	jed.gosp.	401	403	405	418	460	476	459	487	468	458
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	jed.gosp.	349	350	347	359	373	384	363	384	355	343

spółki handlowe	jed.gosp.	11	13	19	21	25	29	31	35	37	39
spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	jed.gosp.	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2
spółdzielnie	jed.gosp.	7	7	7	7	7	7	6	6	6	5
fundacje	jed.gosp.	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
stowarzyszenia i organizacje społeczne	jed.gosp.	15	15	15	15	15	15	18	20	20	20

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2002 – 31.12.2011 r.

Według danych zamieszczonych w poniższej tabeli, odnoszących się do podziału podmiotów gospodarki narodowej PKD 2004 w latach 2002 – 2009, wynika że:

- najwięcej podmiotów należało do sekcji G – handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego, stanowiły one 37,57% ogółu;
- najmniej podmiotów należało do sekcji E - wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę, stanowił zaledwie 0,19% ogółu.

Tabela 34. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON według sekcji PKD 2004 w latach 2002 – 2009.

Rok		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
ogółem	jed.gosp.	420	423	425	442	485	501	483	511
Sekcja A	jed.gosp.	22	23	21	24	23	28	28	33
Sekcja D	jed.gosp.	46	44	41	40	37	42	37	32
Sekcja E	jed.gosp.	0	0	0	1	1	1	1	1
Sekcja F	jed.gosp.	31	32	36	38	42	51	57	66
Sekcja G	jed.gosp.	168	170	169	174	189	190	175	192
Sekcja H	jed.gosp.	11	10	8	10	9	10	11	12
Sekcja I	jed.gosp.	21	19	19	20	22	25	22	23
Sekcja J	jed.gosp.	17	16	16	18	19	19	17	13
Sekcja K	jed.gosp.	32	34	39	32	57	50	48	51
Sekcja L	jed.gosp.	12	12	12	12	12	12	12	12
Sekcja M	jed.gosp.	13	13	12	18	18	18	18	18
Sekcja N	jed.gosp.	23	26	26	28	26	27	26	26
Sekcja O	jed.gosp.	24	24	26	27	30	28	31	32

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2002 – 31.12.2009 r.

Oznaczenie sekcji PKD 2004:

- Sekcja A – rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo;
- Sekcja B – rybactwo;
- Sekcja C – górnictwo;
- Sekcja D – przetwórstwo przemysłowe;
- Sekcja E – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę;
- Sekcja F – budownictwo;

- Sekcja G – handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego;
- Sekcja H – hotele i restauracje;
- Sekcja I – transport, gospodarka magazynowa i łączność;
- Sekcja J – pośrednictwo finansowe;
- Sekcja K – obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej;
- Sekcja L – administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenia zdrowotne;
- Sekcja M – edukacja;
- Sekcja N – ochrona zdrowia i pomoc społeczna;
- Sekcja O – działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała;
- Sekcja P – gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników;
- Sekcja Q – organizacje i zespoły eksterytorialne;

Według danych zamieszczonych w poniższej tabeli, odnoszących się do podziału podmiotów gospodarki narodowej PKD 2007 w latach 2009 – 2011, wynika że:

- najwięcej podmiotów należało do sekcji G – handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych włączając motocykle, stanowiły one 33,80% ogółu;
- najmniej podmiotów należało do sekcji D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych oraz E – dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją, stanowiły zaledwie 0,002% ogółu.

Tabela 35. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON według sekcji PKD 2007 w latach 2009 – 2011.

Rok		2009	2010	2011
Ogółem	jedn. gosp.	511	508	500
Sekcja A	jedn. gosp.	31	35	36
Sekcja C	jedn. gosp.	31	25	28
Sekcja D	jedn. gosp.	1	1	1
Sekcja E	jedn. gosp.	1	1	1
Sekcja F	jedn. gosp.	66	60	59
Sekcja G	jedn. gosp.	186	175	169
Sekcja H	jedn. gosp.	27	20	19
Sekcja I	jedn. gosp.	12	5	5
Sekcja J	jedn. gosp.	1	2	2
Sekcja K	jedn. gosp.	15	13	11
Sekcja L	jedn. gosp.	30	55	60
Sekcja M	jedn. gosp.	10	12	10
Sekcja N	jedn. gosp.	8	9	7
Sekcja O	jedn. gosp.	12	12	12

Sekcja P	jedn. gosp.	18	21	22
Sekcja Q	jedn. gosp.	24	24	26
Sekcja R	jedn. gosp.	5	3	3
Sekcja S i T	jedn. gosp.	33	35	29

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS. Stan na 31.12.2009 – 31.12.2011 r.

Oznaczenie sekcji PKD 2007:

- Sekcja A – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo;
- Sekcja C – przetwórstwo przemysłowe;
- Sekcja D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych;
- Sekcja E – dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją;
- Sekcja F – budownictwo;
- Sekcja G – handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle;
- Sekcja H – transport i gospodarka magazynowa;
- Sekcja I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznym;
- Sekcja J – informacja i komunikacja;
- Sekcja K – działalność finansowa i ubezpieczeniowa;
- Sekcja L – działalność związana z obsługą rynku nieruchomości;
- Sekcja M – działalność profesjonalna, naukowa i techniczna;
- Sekcja N – działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca;
- Sekcja O – administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne;
- Sekcja P – edukacja;
- Sekcja Q – opieka zdrowotna i pomoc społeczna;
- Sekcja R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją;
- Sekcja S i T – działalność organizacji członkowskich, naprawa i konserwacja komputerów i artykułów użytku osobistego i domowego.

Do największych przedsiębiorstw działających na terenie gminy Łasin zaliczono:

- Młyny Produkcyjno – Handlowe Tadeusz Michalczyk – produkcja mąki;
- Przedsiębiorstwo „Wędlinex” w Łasinie;
- Wytwórnia Opakowań Blaszanych „BeczkoPol” Sp. Z O.O. w Łasinie.

6. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA LUDNOŚCI I JEJ MIENIA

Zadaniem Wydziału Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy jest podawanie takich informacji jak najnowsza prognoza pogody, aktualna sytuacja hydrologiczna na terenie województwa oraz bieżące komunikaty ostrzegawcze w przypadku wystąpienia nadzwyczajnych zjawisk, mogących stanowić zagrożenie dla ludności lub prawidłowego funkcjonowania transportu, łączności oraz innych dziedzin życia społecznego.

Według danych Wojewódzkiego Centrum Zarządzania Kryzysowego w Bydgoszczy na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego mogą potencjalnie wystąpić zagrożenia:

a) pochodzenia naturalnego:

- powódzie spowodowane wylewami rzek i kanałów oraz wynikiłe z wystąpienia nawalnych opadów atmosferycznych i roztopów;
- obejmujące dużą powierzchnię pożary traw, zarośli i lasów spowodowane czynnikami naturalnymi (np. uderzenie pioruna, samoistna reakcja chemiczna, itp.);
- zakażenia biologiczne ludzi i zwierząt gospodarskich występujące, jako konsekwencja epidemii i epizootii;
- wichury, śnieżyce, gradobicia;
- trzęsienia ziemi (pochodzenia naturalnego);

b) związane z rozwojem cywilizacyjnym i działalnością człowieka:

- skażenia toksycznymi środkami przemysłowymi (TSP) emitowanymi do atmosfery, wód powierzchniowych i podziemnych oraz gleby w wyniku:
  - awarii urządzeń, instalacji przemysłowych i zbiorników w zakładach produkujących, wykorzystujących w procesie produkcji lub magazynujących te środki,
  - wypadków w czasie transportu tych środków drogami kolejowymi i samochodowymi;
  - wielkich pożarów występujących na dużym obszarze lub obejmujących wiele obiektów, a powstałych w wyniku zapłonu lub wybuchu przemysłowych substancji chemicznych, awarii sieci przemysłowych, maszyn i urządzeń, zaprószenia ognia lub podpalenia;
- katastrofalne powódzie w wyniku awarii obiektów hydrotechnicznych;
- wypadki komunikacyjne, mogące mieć charakter katastrof np.: kolejowe, drogowe z udziałem wielu pojazdów, a także lotnicze;
- katastrofy budowlane mogące powstać w wyniku błędów budowlanych, awarii instalacji komunalnych, wad konstrukcyjnych;

- zakłócenia porządku i bezpieczeństwa publicznego spowodowane zamachami terrorystycznymi i inną działalnością zorganizowanych grup przestępczych, masowymi wystąpieniami lub protestami społecznymi na różnym tle;
- związane z występowaniem konfliktów zbrojnych;
- sytuacje kryzysowe będące skutkami wtórnymi katastrof np.: głód, epidemie, klęska ekologiczna.

Zagrożenia dla mieszkańców gminy wynikają bezpośrednio z postępu cywilizacyjnego jakim są awarie infrastruktury technicznej, rozwijająca się ciągle chemizacja rolnictwa oraz coraz większa powszechność urządzeń, które mimo wszystko podatne są na pożary i wybuch.

Zagrożenie dla gminy może nieść transport drogowy. Przez teren gminy przebiega droga krajowa nr 16 łącząca Dolną Grupę z przejściem granicznym z Litwą w Ogrodnikach. Ważne źródło zagrożenia (w przypadku awarii) stanowi transport materiałów niebezpiecznych, w tym głównie przewóz paliw płynnych autocysternami.

Promieniowanie elektromagnetyczne to stosunkowo nowe zagrożenie dla zdrowia człowieka. Na terenie gminy są urządzenia wytwarzające pole elektryczne lub magnetyczne stałe, pole elektryczne i magnetyczne o częstotliwości 50 Hz wytwarzane przez stacje i linie elektroenergetyczne oraz promieniowanie elektromagnetyczne niejonizujące w zakresie 0,001 - 300 000 MHz. Źródła pól elektromagnetycznych stanowią linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia oraz związane z nimi stacje elektroenergetyczne. Do punktowych źródeł promieniowania niejonizującego należą m.in.:

- pojedyncze nadajniki radiowe,
- stacje bazowe telefonii komórkowej instalowane na wysokich budynkach, kominach, specjalnych masztach,
- urządzenia emitujące pole elektromagnetyczne pracujące w zakładach przemysłowych, ośrodkach medycznych oraz będące w dyspozycji policji i straży pożarnej.

7. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POTRZEB I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY

Klasycznym narzędziem, stosowanym od wielu lat w analizie strategicznej, jest zestawienie mocnych i słabych stron analizowanego podmiotu (w tym przypadku gminy) oraz określenie jego szans i zagrożeń utrudniających rozwój. Nazwa SWOT pochodzi z języka angielskiego i oznacza: S – Strengths (silne strony), W – Weaknesses (słabości), O - Opportunities (możliwości), T – Threats (zagrożenia). Przyjęta metoda pozwala na zebranie i uszeregowanie informacji o potencjale rozwojowym gminy oraz o dostrzeganych barierach. Zwraca jednocześnie uwagę na pojawiające się zewnętrzne szanse i zagrożenia.

W ramach analizy SWOT skoncentrowano się na ocenie wewnętrznych zasobów gminy, jej atutów i problemów wynikających z przedstawionych uwarunkowań społecznych, gospodarczych, przyrodniczych, infrastrukturalnych.

7.1 Mocne strony.

Do mocnych stron gminy Łasin zakwalifikowano:

- wartościowy potencjał ludzki, uczciwi i rzetelni mieszkańcy, zaangażowani mieszkańcy w sprawy gminy i jej rozwoju;
- miasto Łasin jako element aktywizujący przyległe tereny wiejskie;
- atrakcyjność turystyczno – rekreacyjną obszaru gminy;
- dobry poziom produkcji rolniczej;
- dostępność terenów pod budownictwo mieszkaniowe i rekreacje;
- niewielką odległość od siedziby powiatu – miasta Grudziądz i Kwidzyna – ośrodka z prężnie działającą strefą ekonomiczną;
- własne ujęcia wody;
- położenie przy drodze krajowej nr 16 będącej szlakiem komunikacyjnym między zachodnią i wschodnią Polską,
- dobrą gęstość dróg zapewniająca połączenia z przyległymi ośrodkami;
- rozwiniętą bazę oświatową;
- rozwiniętą opieką zdrowotną;
- znaczącym udziałem osób w wieku produkcyjnym;
- dobrym stanem sieci energetycznej;
- sieć gazową.

7.2 Słabe strony.

Do słabych stron gminy Łasin zakwalifikowano:

- utrudniony zbył produkcji rolniczej;
- słaby stan techniczny dróg gminnych i powiatowych;
- małą gęstość dróg wojewódzkich;
- brak inwestorów zewnętrznych z kapitałem;
- wysokie bezrobocie;
- niskie dochody mieszkańców;
- niski poziom wykształcenia ludności;
- słabo rozwiniętą sieć kanalizacyjną.

7.3 Szanse.

Do szans gminy Łasin zaliczono:

- możliwość pozyskania zewnętrznych środków unijnych na finansowanie inwestycji związanych z ochroną środowiska, wynikająca z konieczności wypełnienia zobowiązań akcesyjnych oraz polityki ekologicznej państwa;
- dalszą promocję gminy na zewnątrz;
- ożywienie gospodarcze w regionie;
- wykorzystanie walorów turystycznych i przyrodniczych;
- występowanie perspektywicznych złóż kopalin.

7.4 Zagrożenia.

Do zagrożeń, mogących mieć negatywny wpływ na gminę Łasin:

- brak zainteresowania ze strony inwestorów zewnętrznych;
- niewystarczającą ilość instytucji szczebla ponadlokalnego;
- niedobór środków własnych gminy;
- pogarszającą się sytuację w służbie zdrowia;
- wzrost natężenia ruchu pojazdów przy braku wydajnego systemu komunikacji międzyregionalnej;
- emigrację wykształconych i przedsiębiorczych młodych ludzi za granicę i do większych miast;
- wysoki poziom fiskalizmu i skomplikowane procedury prowadzenia działalności gospodarczej;
- zagrożenia bezpieczeństwa oraz patologie.

8. UWARUNKOWANIA WYNIKJĄCE ZE STANU PRAWNEGO GRUNTÓW

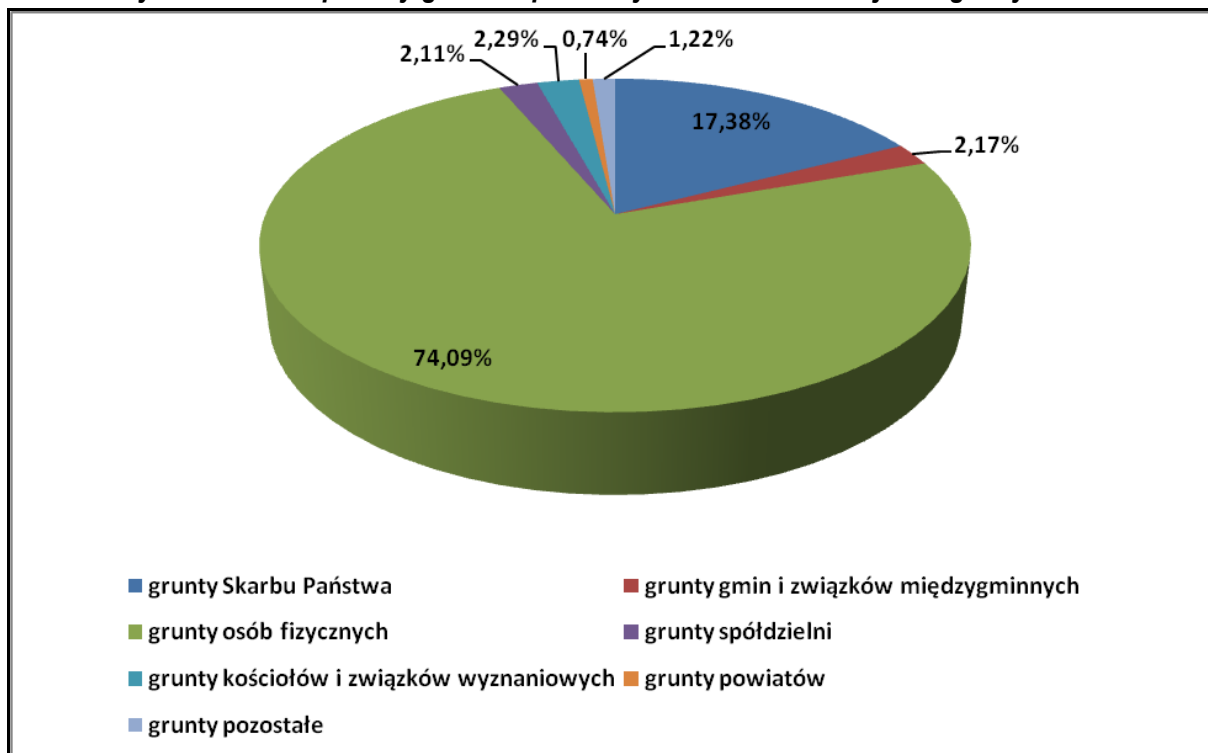
W poniższej tabeli i na wykresie zestawiono grunty według stanu prawnego. Dane pochodzą ze Starostwa Powiatowego w Grudziądzu.

Tabela 36. Stan prawny gruntów w gminie Łasin.

Wyszczególnienie gruntów	Powierzchnia ewidencyjna w ha	
	Obszar wiejski	Obszar miasta
Grunty Skarbu Państwa	2279	223
Grunty gmin i zw. międzygminnych	285	84
Grunty osób fizycznych	9718	161
Grunty spółdzielni	277	4
Grunty kościołów i związków wyznaniowych	300	0
Grunty powiatów	97	0
Pozostałe	160	1
Razem	13176	479

Źródło: Starostwo Powiatowe w Grudziądzu. Stan na 2011 rok.

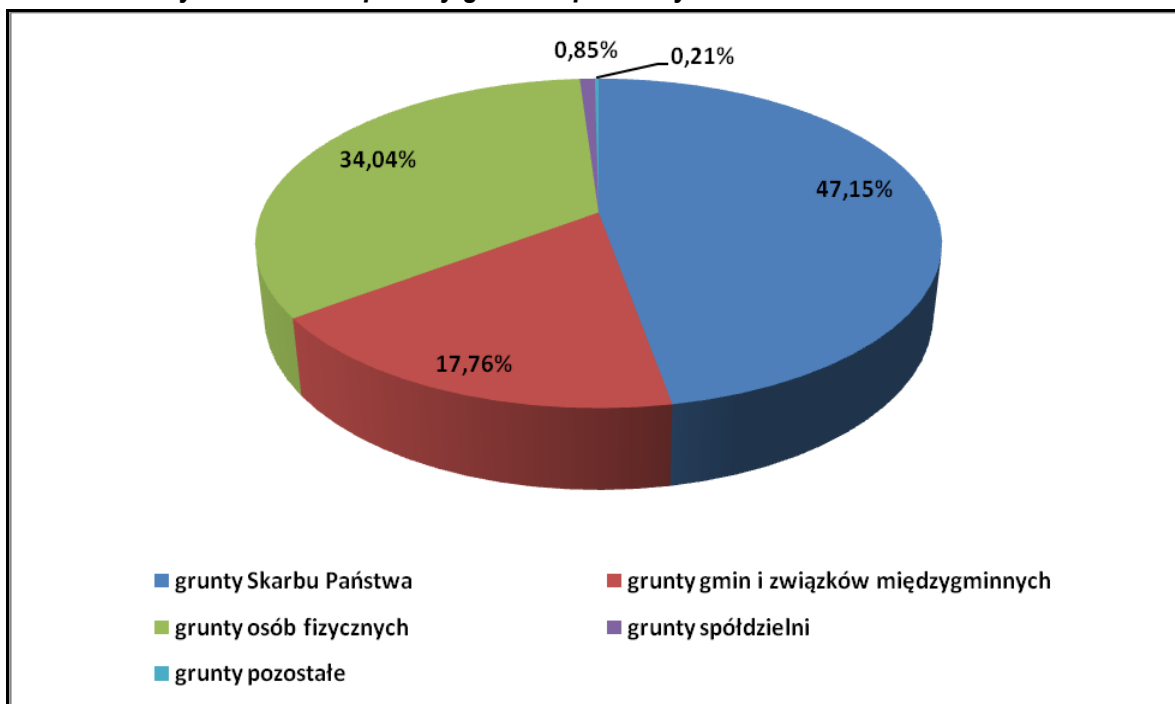
Wykres 13. Stan prawny gruntów położonych w obszarze wiejskim gminy Łasin.

Źródło: Opracowano na podstawie danych ze Starostwa Powiatowego w Grudziądzu. Stan na 2011 rok.

Według danych ze Starostwa Powiatowego w Grudziądzu, w gminie Łasin na obszarze wiejskim najliczniejszą grupę stanowią grunty osób fizycznych – 74%. Najmniejszy odsetek dotyczy gruntów powiatów i pozostałych – po 1%.

Wykres 14. Stan prawny gruntów położonych w obszarze miasta Łasin.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze Starostwa Powiatowego w Grudziądzu. Stan na 2011 r.

Według danych ze Starostwa Powiatowego w Grudziądzu, na obszarze miasta najliczniejszą grupę stanowią grunty Skarbu Państwa – 47%. Najmniejszy odsetek odnosi się do gruntów pozostałych – 1%. Na terenie miasta nie występują grunty kościołów i związków wyznaniowych oraz grunty powiatów.

9. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA OBIEKTÓW I TERENÓW CHRONIONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH

9.1 Obszary i obiekty chronione prawem.

W granicach gminy miejsko – wiejskiej Łasin znajdują się następujące tereny (lub ich fragmenty) objęte ochroną na podstawie ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity z 2010 r., Dz. U Nr 76, poz. 489 z późniejszymi zmianami):

- Rezerwat Przyrody „Dolina Osy”;
- Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Osy i Gardęgi;
- Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Natura 2000 Dolina Osy – kod PLH 040033;
- pomniki przyrody;
- użytki ekologiczne;
- ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

9.1.1. Rezerwat Przyrody „Dolina Osy”.

Rezerwat Przyrody Dolina Osy jest rezerwatem krajobrazowym, zajmującym powierzchnię 647,94 ha. Powierzchnia części leśnej wynosi 630,32 ha, zaś nieleśnej 17,62 ha. Na terenie gminy rezerwat zajmuje powierzchnię 218,30 ha. Teren objęty ochroną charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą (zbocza doliny Osy o dużych deniwelacjach) i holocenijskimi rozcięciami erozyjnymi w krajobrazie glacialnym. W skład rezerwatu wchodzi odcinek rzeki Osy o długości około 14 km i powierzchni 11,36 ha. W rezerwacie wyodrębniono 8 głównych zespołów roślinnych: oles, łęg jesionowo – olchowy, łęg wiązowo – jesionowy, łęg topolowo – wierzbowy, grąd subkontynentalny, wielogatunkowy las zboczowy, buczynę pomorską i świetlistą dąbrowę.

Oles występuje w lokalnych zagłębieniach terenu, głównie w dolinie Łasinki. W warstwie drzew dominuje olcha czarna. Warstwę krzewów tworzą kruszyna i porzeczka czarna. Zbiorowisko roślin ma budowę kępkową. Wywyższone kępy formują się wokół pni drzew. Rosną na nich turzyca długokłosa oraz niektóre gatunki borowe: borówka czarna i siódmaczek leśny. Dolinki porastają najczęściej: turzyca błotna, narecznica błotna, psianka słodkogórz, karbieniec pospolity, babka wodna i knieć błotna.

Łęg jesionowo – olchowy wykształcił się u podnóży stoków i w niszach źródłiskowych. W warstwie drzew występuje głównie olcha czarna z domieszką jesionu. Jest to najbardziej

zniekształcony pod względem składu gatunkowego zespół roślinny. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest hodowla zwierzyny płowej (daniela i sarny) w nadmiernych ilościach. Jesion jest przysmakiem daniela, który zgryza młode pędy i obgryza korę. Olcha jest mu zupełnie obojętna. W ten sposób z upraw wyeliminowany został jesion. Kiedy rozpoczęto grodzić uprawy, w dolinie Osy, wyrosły pierwsze młodniki jesionowe. Warstwę krzewów tworzą przede wszystkim: dziki bez czarny oraz sporadycznie szakłak pospolity. W runie wyraźny jest aspekt wiosenny i letni. Wiosną kwitnie śleziennica skrętolistna i ziarnopłon wiosenny, a latem dominują przytulia czepna, pokrzywa zwyczajna, wiązówka błotna, niecierpek pospolity. W zespole tym występuje także czosnek niedźwiedzi.

Łęg wiązowo – jesionowy występuje na łagodnie pochylonych zboczach niektórych wcięć erozyjnych i u ich wylotu do doliny Osy. Wśród drzew dominują wiąz polny, wiąz szypułkowy, jesion wyniosły i dąb szypułkowy. W warstwie krzewów rosną: dziki bez czarny, szakłak, głóg jednoszyjkowy, głóg dwuszyjkowy i porzeczka czerwona. Runo jest bardzo bogate. Wiosną kwitną między innymi ziarnopłon wiosenny, zawilec gajowy, zawilec żółty. Latem dominują wysokie byliny.

Łęg wierzbowo – topolowy wykształcił się fragmentarycznie na terasie zalewowej wzdłuż rzeki. Największy jego fragment występuje naprzeciw młyna w Słupie. W drzewostanie występują przede wszystkim: topola czarna, topola biała, wierzba krucha i wierzba biała.

Grąd subkontynentalny jest zbiorowiskiem roślinnym, które zajmuje na terenie rezerwatu największą powierzchnię. Wykształcił się w trzech podtypach: grądu niskiego, typowego i wysokiego. Grądy niskie zajmują najniższej położone partie zboczy. Siedliska umiarkowanie wilgotne zajmuje grąd typowy. W górnych partiach zboczy, tych najbardziej suchych, wykształciły się grądy wysokie. Drzewostan tworzą: lipa drobnolistna, dąb szypułkowy, buk zwyczajny, klon pospolity, grab zwyczajny, wiąz górski i jawor. W podszyciu rosną: trzmielina brodawkowata, trzmielina europejska, leszczyna, głóg jednoszyjkowy, głóg dwuszyjkowy, wiciokrzew suchodrzew, dereń świdwa i wawrzynek wilczelyk. Runo jest niezwykle bogate i w zależności od pory kwitnienia tworzy kilka aspektów. Występują tutaj: kokorycz pusta, zawilec żółty, zawilec gajowy, groszek wiosenny, miodunka ćma, czyściec leśny, szczyr trwały i gajowiec żółty. Wielogatunkowy las zboczowy wykształcił się fragmentami w niektórych jarach. W grądzie zboczowym wśród drzew dominują: klon pospolity i lipa drobnolistna. Pojawiają się także: klon polny, wiąz górski i dąb szypułkowy. Wśród krzewów rosną: wiciokrzew suchodrzew, trzmielina europejska, dereń świdwa, berberys pospolity i głóg jednoszyjkowy. W runie spotykamy: fiołka przedziwnego, miodunkę ćmą, miodunkę plamistą, kopytnika pospolitego i kokorycz pełną.

Buczyna pomorska zajmuje płaskie lub faliste fragmenty przylegającej do doliny wysoczyzny morenowej. W drzewostanie panuje buk z niewielką domieszką dębu szypułkowego, klonu pospolitego i lipy drobnolistnej. W runie dominują trawy z charakterystyczną dla buczyny pomorskiej perlówką

jednokwiatową oraz prosownicą rozpierzchłą, wiechliną gajową, zachyłką trójkątną, zawilcem gajowym i gajowcem żółtym.

Świetlista dąbrowa wykształciła się fragmentami w północnej części rezerwatu na stokach o wystawie południowej. Jest to rzadko spotykany na północy niżu Polski zespół roślinny. Drzewostan tworzą: dęby szypułkowy i bezszypułkowy. W warstwie krzewów występują: trzmielina brodawkowata, głóg jednoszyjkowy, wiciokrzew suchodrzew, szakłak pospolity, berberys i jałowiec pospolity. W runie rosną: pięciornik biały, wyka kaszubska, miodunka wąskolistna, jaskier wielokwiatowy, koniczyna dwukłosa, groszek czerniejący, bodziszek czerwony, dzwonek brzoskwiniolistny, ciemiężyk białokwiatowy. W rezerwacie rośnie wiele gatunków roślin rzadkich i chronionych, takich jak: lilia złotogłów, wawrzynek wilczełyko, storczyk szerokolistny, podkolan biały, podkolan zielonawy, listera jajowata, gnieźnik leśny, przetacznik górski, uludka leśna, niezapominajka leśna, jaskier kaszubski, pluskwica europejska, zdrojówka rutewkowata, czosnek niedźwiedzi, perłówka jednokwiatowa, zachyłka trójkątna i paprotnica krucha. Na obszarze rezerwatu występuje 60 gatunków ptaków. Do niewątpliwych osobliwości należy orlik krzykliwy, który od wielu lat gnieździ się w dolinie Osy. W Małych Szczepankach nad Łasinką jest kolonia czapli siwej – około 70 gniazd. W 1999 roku zaobserwowano na terenie rezerwatu pierwsze ślady żerowania bobrów. Na zboczach po lewej stronie Osy dominują gleby brunatne, na stromych stokach po prawej stronie gleby deluwialne, zaś w dolinie rzeki mady. Ponadto na znacznych powierzchniach w południowo – wschodniej części rezerwatu występują: gleby płowe i brunatno – rdzawe. Na terenie rezerwatu występują wcięcia erozyjne ukierunkowane poprzecznie do doliny o długości do 1000 metrów i głębokości ponad 30 metrów, którymi spływają wody roztopowe i po obfitych opadach deszczu. Ich działalność erozyjna zwiększyła się po zmeliorowaniu przylegających pól i odprowadzeniu wód do doliny. Są one przyczyną nadmiernego uwilgotnienia zboczy i powstawania licznych osuwisk oraz obrywów stromych skarp stożki napływowe, formujących się u wylotu wcięć erozyjnych do doliny Osy. Rezerwat przyrody Dolina Osy został wykazany w kanonie Odznaki Krajoznawczej Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Nie posiada aktualnego planu ochrony. Na terenie rezerwatu, w lasach gminy Łasin, znajdują się gniazda bielika i orlika krzykliwego. Wokół gniazd ustanowione są strefy ochronne. Obowiązują tu ustalenia wynikające z Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną. Zagrożeniem dla rezerwatu jest m.in. erozja wodna spowodowana odprowadzeniem rurociągów melioracyjnych.

Na terenie rezerwatu i w jego pobliżu winno się wprowadzić zakaz lokalizacji elementów liniowej infrastruktury technicznej, np. linii wysokiego i niskiego napięcia, dróg (oprócz już istniejących), gazociągów i innych brudowi. Postuluje się o wprowadzenie zakazu udostępniania rezerwatu i jego

otoczenia dla wykorzystania sportowego i rekreacyjnego – między innymi organizowania imprez typu: rajdy motocyklowe i samochodowe, spływy kajakowe. Ponadto postuluje się o wprowadzenie bezwzględnego zakazu budowy zakładów uciążliwych dla środowiska. W przylegających bezpośrednio do rezerwatu obszarach nie przewiduje się rozwoju osadnictwa i przemysłu.

9.1.2. Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Osy i Gardęgi.

Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniające się krajobrazy o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb człowieka związanych z turystyką i wypoczynkiem (art. 23 Prawa ochrony przyrody). Umiarkowane zagospodarowanie tych terenów powinno zapewniać stan względnej równowagi ekologicznej systemów przyrodniczych. Obszary chronionego krajobrazu np. doliny rzek, ciągi jezior, pełnią często rolę korytarzy ekologicznych, umożliwiając migrację roślinom, zwierzętom lub grzybom. Służą wymianie i zachowaniu puli genowej poszczególnych gatunków. W rezultacie obszary chronionego krajobrazu pełnią rolę ekologicznego łącznika pomiędzy wszystkimi formami przyrody, układającymi się w system obszarów chronionych.

Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Osy i Gardęgi został utworzony w 1992 roku. Ustanowiono go w celu ochrony istniejącego krajobrazu oraz utworzenia korytarzy ekologicznych. Obszar zajmuje powierzchnię 16 355 ha. Powołany został Rozporządzeniem nr 21/92 Wojewody Toruńskiego z dn.10.12.1992 r. Na terenie gminy zajmuje on obszar 3340,0 ha. Przebiega przez południową granicę gminy (dolina Osy) oraz wzdłuż granicy północno – zachodniej. Cały obszar zajmuje tutaj strefę krawędziową doliny Osy i kompleksy leśne wokół nadleśnictwa Jamy. Przez obszar chronionego krajobrazu przebiega droga krajowa nr 16 relacji Dolna Grupa – przejście graniczne w Ogrodnikach z Litwą oraz droga wojewódzka nr 538 relacji Rozdroże k. Nidzicy – Radzyń Chełmiński. Na obszarze wskazano ustalenia dotyczące czynnej ochrony ekosystemów m.in. racjonalną gospodarkę leśną, polegającą na zachowaniu różnorodności biologicznej siedlisk Pojezierza Chełmińskiego i Brodnickiego, jak również ochronę rzeki Osy i Gardęgi wraz z pasem roślinności okalającej oraz ochronę form krajobrazowych (jamy, wąwozy).

Aktualnie obowiązujące nakazy, położenie, ustalenia dotyczące ochrony obszarów chronionego krajobrazu zostały przedstawione w Uchwale nr VI/106/11 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 marca 2011r. w sprawie obszarów chronionego krajobrazu (opublikowana w Dz. U. Województwa Kujawsko-Pomorskiego nr 99 poz. 793 z dnia 22 kwietnia 2011r.). Na obszarach tych wprowadza się następujące zakazy:

- 1) zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia ich nor, legowisk, innych schronień i miejsc rozrodu oraz tarlisk, złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
- 2) realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, punkt nie dotyczy realizacji nowych lub rozbudowy i modernizacji istniejących przedsięwzięć, mogących znacząco oddziaływać na środowisko, dla których przeprowadzona procedura oddziaływania na środowisko wykazała brak niekorzystnego wpływu na przyrodę obszarów;
- 3) likwidowania i niszczenia zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, jeżeli nie wynikają one z potrzeby ochrony przeciwpowodziowej i zapewnienia bezpieczeństwa ruchu drogowego lub wodnego lub budowy, odbudowy, utrzymania, remontów lub naprawy urządzeń wodnych;
- 4) wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- 5) wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym lub przeciwsuwiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych;

Punkt 4 i 5 nie dotyczy wydobywania piasku i żwiru z udokumentowanych złóż wyznaczonych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, a w przypadku jego braku na podstawie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy na obszarze do 2 ha i przy wydobywaniu nie przekraczającym 20 tys. m³ rocznie. Espolatacja ta nie może powodować zmian stosunków wodnych i zagrożeń dla chronionych ekosystemów, a brak negatywnego oddziaływania na środowisko został wykazany w sporządzonym raporcie o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko.

- 6) dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli służą innym celom niż ochrona przyrody lub zrównoważone wykorzystanie użytków rolnych i leśnych oraz racjonalnej gospodarcie wodnej lub rybackiej;
- 7) likwidowania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy i obszarów wodnoblotnych;
- 8) lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej. Zakaz ten nie dotyczy zbiorników antropogenicznych o powierzchni do 1 ha, cieków wodnych stanowiących budowlę

i urządzenia melioracyjne, terenów przeznaczonych pod zabudowę, dla których szerokość strefy zakazu zabudowy wyznacza się w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego lub przypadków budowy obiektów budowlanych, gdy w wyznaczonej strefie znajduje się zespół istniejącej zabudowy, które mają uzupełniać, bądź do których będą przylegać nowo planowane obiekty.

9.1.3. Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Natura 2000 Dolina Osy.

Jest obszar zatwierdzonym w styczniu 2011 roku jako obszar mający znaczenie dla Wspólnoty. Jest on Specjalnym Obszarem Ochrony Siedlisk. Posiada powierzchnię 2 183,69 ha. Rozciąga się wzdłuż dolin rzek Osy i Gardęgi. Tworzy go grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum) – 34,25%, żyzne buczyny (Dentario glandulosae-Fagenion, Galio odorati-Fagenion) – 5,7%. W mniejszym udziale spotkać tu można: łągowe lasy dębowo – wiązowo – jezionowe, łągi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe, niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie, starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z Nympheion, Potamion oraz torfowiska przejściowe oraz trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z Scheuchzerio-Caricetea). W sąsiedztwie starorzeczy znajdują się łąki (na terasie zalewowej) lub bardzo strome zbocza doliny z wielogatunkowymi drzewostanami (grądami, buczynami, olsami). Spośród fauny wymienionej w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/43/EWG można spotkać tu: mopka (*Barbastella barbastellus*), minoga rzeczno (*Lampetra fluviatilis*), Koze (*Cobitis taenia*). W pobliżu gminy, w miejscowości Słup-Młyn znajduje się stopień wodny stanowiący pozostałość po dawnym młynie, a do rzeki uchodzi Łasinka będąca prawym dopływem Osy. Ciek ten wypływa z Jeziora Łasińskiego i ma charakter okresowy, a jego końcowy odcinek przepływa przez północną część obszaru. Poniżej miejscowości Słup-Młyn, dolina Osy staje się węższa. Brzegi są trudno dostępne lub całkowicie niedostępne. Zbocza są bardzo strome (ich nachylenie przekracza 60°). Rzeka silnie meandruje. W korycie rzeki zalegają pnie i konary drzew. Liczne są osuwiska lub pozostałości po nich. W bezpośrednim sąsiedztwie koryta, 2 – 3 m powyżej zwierciadła wody, występują liczne wycieki i wysięki, tworząc swoistą linię przecięcia warstwy wodonośnej. Teren jest silnie podmokły i grząski. W wielu miejscach utworzyły się niedostępne i silnie zarośnięte mokradła. Na tym odcinku do rzeki uchodzi kilka stałych i okresowych krótkich (0,5 – 1,5 km) cieków zasilanych wodami podziemnymi. Procentowy udział pokrycia przedstawia się następująco: lasy iglaste – 14%, lasy liściaste – 27%, lasy mieszane – 33%, siedliska łąkowe i zaroślowe – 2% i siedliska rolnicze – 24%.

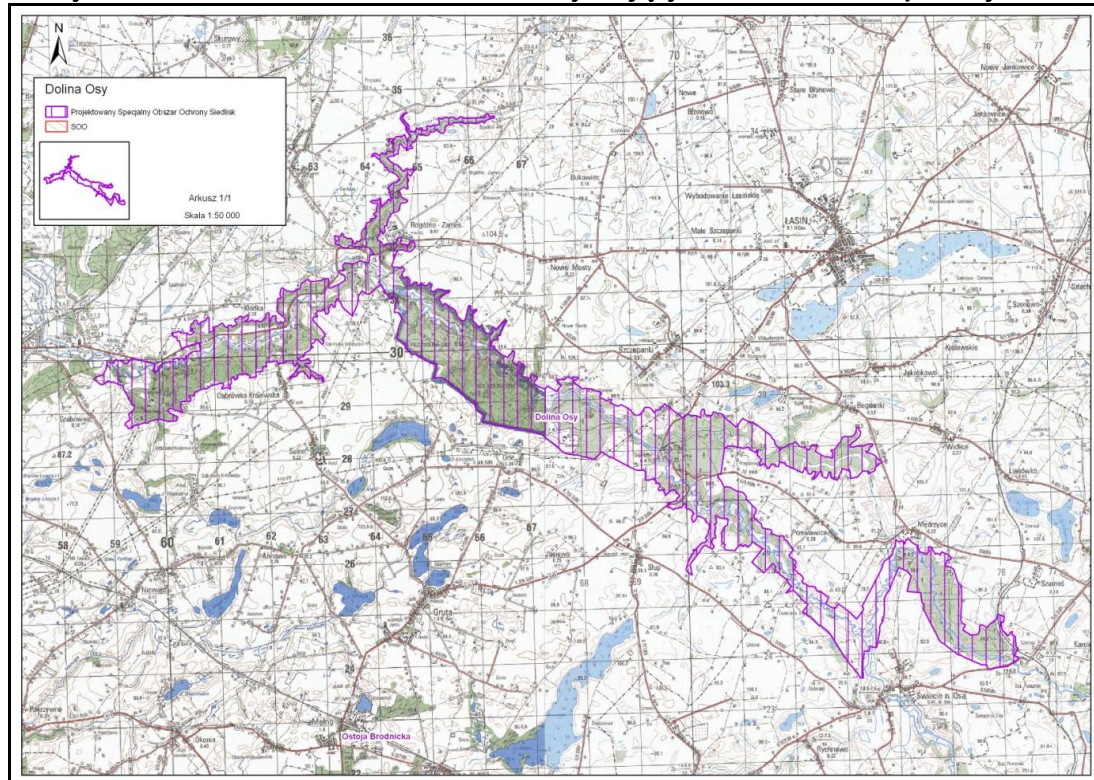
Głównym przedmiotem ochrony są siedliska leśne. Obszar wyróżnia się dużą powierzchnią stosunkowo naturalnych płatów lasów grądowych – grądu subkontynentalnego Tilio-Carpinetum i grądu

zbozowego (zb. *Acer platanoides*-*Tilia cordata*). Do najcenniejszych fitocenoz można zaliczyć: płyty grądu niskiego – kokoryczowego *Tilio-Carpinetum corydaletosum*, rozwijające się na dnach jarów i u ich wylotu. W dużej części lasów liściastych w składzie dominuje: buk zwyczajny, przez co nawiązują one do żyznej buczyny pomorskiej *Galio odorati*-Fagetum. Zespoły związane z siedliskami wilgotnymi i mokrymi zajmują mniejszą powierzchnię. Ich występowanie ogranicza się do wąskich, dolnych partii dolin rzecznych i obejmuje 2 typy łągów. Poza zbiorowiskami leśnymi na dnach dolin rzecznych występują łąki i pastwiska, urozmaicone niekiedy przez skupienia lub smugi zadrzewień i zakrzewień oraz szuwary. Ponadto, na wysokich pozabawionych drzew fragmentach zboczy wykształcają się ciepłolubne murawy i zbiorowiska okrajkowe. Wszystkie one mają jednak głównie znaczenie jedynie dla utrzymania lokalnej bioróżnorodności.

Najistotniejszym zagrożeniem dla obszaru jest napływ biogenów z otaczających go terenów rolniczych (chemizacja rolnictwa).

Na Obszarze obowiązują ustalenia ochronne obowiązujące na Obszarze Chronionego Krajobrazu Doliny Osy i Gardęgi, rezerwatu przyrody Dolina Osy, strefach ochronnych wokół gniazd bielika i orlika krzykliwego oraz użytkach ekologicznych.

Rysunek 6. Obszar natura 2000 Dolina Osy mający znaczenie dla Wspólnoty.

Źródło: www.Natura2000.pl

9.1.4. Pomniki przyrody.

Pomniki przyrody są elementami objętymi ochroną pomnikową. Mogą to być zarówno elementy przyrody ożywionej, takie jak aleje drzew, skupiska drzew lub pojedyncze osobniki. Poza elementami żywymi mogą to być również elementy przyrody nieożywionej takiej jak głazy narzutowe.

Na terenie gminy zlokalizowano 29 elementów przyrody zasługujących na miano pomnika przyrody. Ich lokalizację podano w poniższej tabeli.

Tabela 37. Pomniki przyrody na terenie gminy Łasin.

Lp.	Rodzaj pomnika przyrody	Jeśli skupisko - liczba sztuk	Nazwa polska	Obwód	Wysokość	Położenie	Obowiązująca podstawa prawna, ustanawiająca formę ochrony przyrody wraz z oznaczeniem miejsca ogłoszenia aktu prawnego
1	Drzewo	1	Dąb	400	30	oddział 256k (stary nr oddziału 256d) leśnictwo Stup	brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
2	Drzewo	1	Dąb	340	30		brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
3	Drzewo	1	Dąb szypulkowy	320	17		brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
4	Drzewo	1	Dąb szypulkowy	300	21		brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
5	Drzewo	1	Buk	294	31		brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
6	Drzewo	1	Buk	392	33		brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
7	Drzewo	1	Dąb szypulkowy	320	17	Bogdanki	brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
8	Drzewo	1	Dąb szypulkowy	300	21		brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
9	Drzewo	1	Buk zwyczajny	294	31	Szynwałd	brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
10	Drzewo	1	Buk zwyczajny	392	33		brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
11	Skupisko drzew	10	Jarząb	75-130	14-16	oddział 236 c (stary oddział 236b) leśnictwo Stup	brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
12	Drzewo	1	Buk			oddział 234d leśnictwo Orle	brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
13	Skupisko drzew	2	Dąb			oddział 233z leśnictwo Orle	brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
14	Drzewo	1	Dąb szypulkowy			Park w Nowych Jankowicach	brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
15	Drzewo	1	Jesion wyniosły			Miejscowość Święte, cmentarz parafialny	brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony
16	Drzewo	1	Buk czerwony	322	22	Nr działki 26 Obręb Święte	Uchwała Nr XXXVI/165/2005 Rady Miejskiej Łasin z dnia 30 grudnia 2005 r. w sprawie uznania za pomnik przyrody twór położony na terenie Gminy Łasin (Dz.Urz.Woj.Kuj.-Pom. z 2006 r. Nr 10, poz. 124)
17	Drzewo	1	Dąb szypulkowy	320	17	Obręb ewid. Bogdanki	Uchwała Nr XVI/101/99 Rady Miasta i Gminy Łasinie z dnia 30 grudnia 1999 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody twory położone na terenie gminy Łasin (Dz.Urz.Woj.Kuj.-Pom. z 2000 r. Nr 34, poz. 322)

18	Drzewo	1	Dąb szypułkowy	300	21		Uchwała Nr XVI/101/99 Rady Miasta i Gminy Łasinie z dnia 30 grudnia 1999 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody twory położone na terenie gminy Łasin (Dz.Urz.Woj.Kuj.-Pom. z 2000 r. Nr 34, poz. 322)
19	Drzewo	1	Buk zwyczajny	294	31	Obręb ewid. Szynwald	Uchwała Nr XVI/101/99 Rady Miasta i Gminy Łasinie z dnia 30 grudnia 1999 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody twory położone na terenie gminy Łasin (Dz.Urz.Woj.Kuj.-Pom. z 2000 r. Nr 34, poz. 322)
20	Drzewo	1	Buk zwyczajny	392	33		Uchwała Nr XVI/101/99 Rady Miasta i Gminy Łasinie z dnia 30 grudnia 1999 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody twory położone na terenie gminy Łasin (Dz.Urz.Woj.Kuj.-Pom. z 2000 r. Nr 34, poz. 322)
21	Skupisko drzew	25	Cis pospolity, Miorzab dwuklapowy, Choina kanadyjska, Klon pospolity, Orzech szary, Platan klonolistny, Sosna wejmutka, Buk pospolity, Orzesznik pięciolistkowy, Orzesznik gorzki, Orzesznik siedmiolistkowy, Dąb szypułkowy, Buk pospolity	C. 117; M. 154; Chk. 102-325; K. 323; Osz.166; Pk. 525; Sw.250; B. 269,330; Opl. 170,187 Og. 216; Osl. 187; Ds. 305-356; B. 350;	C. 6; M. 8; Chk. 16-24; K. 19; Pk.24; Sw. 24; B. 19,25; Opl. 16 Og. 18; Osl. 18; Ds. 19-25; B. 25;	teren parku w Wydrznie nr działki 114/1 obręb ewid. Wydrzno	Rozporządzenie Nr 33/98 Wojewody Toruńskiego z dnia 9 listopada 1998 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody położonych na terenie województwa toruńskiego oraz wykreślenia z Wojewódzkiego Rejestru Tworów Przyrody nieistniejących pomników przyrody (Dz.Urz.Woj.Tor. z 1998 r. Nr 34, poz. 288)
22	Skupisko drzew	5	Dąb	263-341	30-36	Odział 235d	Rozporządzenie Nr 7/96 Wojewody Toruńskiego z dnia 6 lutego 1996 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody oraz wykreślenia z Wojewódzkiego Rejestru Tworów Przyrody nieistniejących pomników przyrody (Dz.Urz.Woj.Tor. z 1996 r. Nr 4, poz. 22)
23	Skupisko drzew	7	Dąb, Jesion wyniosły	D:350-416; J. 332,338	D:25-30; J 28	Park w Świętem	Rozporządzenie Nr 40/93 Wojewody Toruńskiego z dnia 27 grudnia 1993 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody oraz wykreślenia z Wojewódzkiego Rejestru Tworów Przyrody nieistniejących pomników przyrody (Dz.Urz.Woj.Tor. z 1994 r. Nr 1, poz. 1)
24	Drzewo	1	Dąb	397	22	Teren gospodarstwa	Zarządzenie Nr 13/85 Wojewody Toruńskiego z dnia 18 marca 1985 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody (Dz.Urz.Woj.Tor. z 1985 r. Nr 4, poz. 103)
25	Drzewo	1	Dąb	391	29	Odział 8h	Zarządzenie Nr 66/83 Wojewody Toruńskiego z dnia 31 grudnia 1983 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody oraz wykreślenia z Wojewódzkiego Rejestru Tworów Przyrody nieistniejących pomników przyrody (Dz.Urz.WRN.Tor. z 1984 r. Nr 1, poz. 3)
26	Drzewo	1	Dąb	382	27	Odział 238a	Zarządzenie Nr 77/82 Wojewody Toruńskiego z dnia 31 grudnia 1982 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody oraz wykreślenia z wojewódzkiego rejestru pomników przyrody nieistniejących pomników przyrody (Dz.Urz.WRN.Tor. z 1983 r. Nr 1, poz. 2)

27	Skupisko drzew	3	Dąb	256-300	28-31	Teren parku wiejskiego w miejscowości Przesławice	Zarządzenie Nr 77/82 Wojewody Toruńskiego z dnia 31 grudnia 1982 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody oraz wykreślenia z wojewódzkiego rejestru pomników przyrody nieistniejących pomników przyrody (Dz.Urz.WRN.Tor. z 1983 r. Nr 1, poz. 2)
28	Drzewo	1	Dąb	550	30	Miejscowość Bogdanki	Zarządzenie Nr 28/81 Wojewody Toruńskiego z dnia 21 października 1981r. w sprawie uznania za pomnik przyrody (Dz.Urz.WRN.Tor. z 1981 r. Nr 4, poz. 57)
29	Drzewo	1	Dąb	400	28	Na gruntach gospodarstwa we wsi Bogdanki oddział 229d	brak danych (informacja z gminy) - status niepotwierdzony

Źródło: Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Bydgoszczy. Stan na 5.06.2012 r.

Z powodu uschnięcia pomniki nr 12 i 13 zostały zniesione na podstawie Rozporządzenia Nr 7/96 Wojewody Toruńskiego z dnia 6 lutego 1996 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody oraz wykreślenia z Wojewódzkiego Rejestru Tworów Przyrody nieistniejących pomników przyrody (Dziennik Urzędowy Województwa Toruńskiego z 1996 r. Nr 4, poz. 22).

Pomnik nr 14 z powodu uschnięcia pomniki, zaś pomnik nr 15 z powodu przewrócenia przez wichurę, został zniesiony na podstawie Rozporządzenia Nr 33/98 Wojewody Toruńskiego z dnia 9 listopada 1998 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody tworów przyrody położonych na terenie województwa toruńskiego oraz wykreślenia z Wojewódzkiego Rejestru Tworów Przyrody nieistniejących pomników przyrody (Dziennik Urzędowy Województwa Toruńskiego z 1998 r. Nr 34, poz. 288).

Pomnik nr 21 został uszczuplony o jedną brzozę brodawkowatą na podstawie Uchwały Nr XXXVIII/292/2010 Rady Miejskiej Łasina z dnia 28 października 2010 r. w sprawie pozbawienia statusu pomnika przyrody (Dziennik Urzędowy Województwa Kujawsko – Pomorskiego z 2010 r. Nr 174, poz. 2242).

Fotografia 11. Pomnik przyrody nr 16 – buk czerwony położony przy parafii w Świątym.

Źródło: Materiały własne.

9.1.5. Użytki ekologiczne.

Na terenie gminy istnieje 25 użytków ekologicznych. Zostały one zaktualizowane na podstawie aktualnych danych z Nadleśnictwa Jamy oraz danych z Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska z Bydgoszczy. Ich charakterystykę zamieszczono w poniższej tabeli. Wszystkie użytki ekologiczne położone są na terenie Lasów Państwowych. Tworzą je: bagna, mokre łąki użytkowane ekstensywnie (*Cirsio-Polygonetum*, *Trollio-Polygonetum*, *Cirsietum rivularis*) będące biotopem orlika krzykliwego oraz śródleśne łąki. Szczegółowe dane dotyczące użytków ekologicznych zostały przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 38. Użytki ekologiczne na terenie gminy Łasin.

Lp	Nazwa	Rodzaj użytku	Położenie			Powierzchnia [ha]	Opis obiektu
			Obręb ewidencyjny	Nr działki ewidencyjnej	Oddział Wydzielony		
1	Przesławice I	Mokre łąki (<i>Cirsio-Polygonetum</i> , <i>Trollio-Polygonetum</i> , <i>Cirsietum rivularis</i>)	Przesławice	125	229 p	0,30	Mokre łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Cirsio-Polygonetum</i> , <i>Trollio-Polygonetum</i> , <i>Cirsietum rivularis</i>). Biotop orlika krzykliwego.
2	Przesławice II	Mokre łąki (<i>Cirsio-Polygonetum</i> , <i>Trollio-Polygonetum</i> , <i>Cirsietum rivularis</i>)	Przesławice	125	229 t	0,28	Mokre łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Cirsio-Polygonetum</i> , <i>Trollio-Polygonetum</i> , <i>Cirsietum rivularis</i>). Biotop orlika krzykliwego.
3	Przesławice III	Mokre łąki (<i>Cirsio-Polygonetum</i> , <i>Trollio-Polygonetum</i> , <i>Cirsietum rivularis</i>)	Przesławice	18	230g	1,25	Mokre łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Cirsio-Polygonetum</i> , <i>Trollio-Polygonetum</i> , <i>Cirsietum rivularis</i>). Biotop orlika krzykliwego.
4	Przesławice IV	Mokre łąki (<i>Cirsio-Polygonetum</i> , <i>Trollio-Polygonetum</i> , <i>Cirsietum rivularis</i>)	Przesławice	85/1	237 g	1,29	Mokre łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Cirsio-Polygonetum</i> , <i>Trollio-Polygonetum</i> , <i>Cirsietum rivularis</i>). Biotop orlika krzykliwego.
5	Przesławice IX	Mokre łąki (<i>Cirsio-Polygonetum</i> , <i>Trollio-</i>	Przesławice	85/1	240 h	0,57	Mokre łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Cirsio-Polygonetum</i> ,

		<i>Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>					<i>Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i> . Biotop orlika krzykliwego.
6	Przesławice V	Mokre łąki (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>)	Przesławice	65/1	237 j	1,23	Mokre łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>). Biotop orlika krzykliwego.
7	Szczepanki II	Mokre łąki (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>)	Szczepanki	327/2	245 n	0,21	Mokre łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>). Biotop orlika krzykliwego.
8		Bagno	Kozłowo	204LP	204b	13,50	Bagno
9		Bagno	Nowe Jankowice	6 LP	6d	0,84	Bagno
10		Bagno	Nowe Jankowice	6 LP	6f	0,25	Bagno
11		Bagno		237	2d	0,36	Bagno
12		Bagno	Nowe Jankowice	7 LP	7c	0,25	Bagno
13		Bagno	Nowe Jankowice	7 LP	7h	0,25	Bagno
14		Łąka		174	12j	0,48	Śródleśna łąka
15		Bagno	Nowe Jankowice	8 LP	8f	0,48	Bagno
16	Przesławice VI	Mokre łąki (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>)	Przesławice	85/1	238 c	2,20	Mokre łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>). Biotop orlika krzykliwego.
17	Przesławice VII	Mokre łąki (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>)	Przesławice	85/1	239 c	0,84	Mokre łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>). Biotop orlika krzykliwego.
18	Przesławice VIII	Mokre łąki (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>)	Przesławice	85/1	239 d	0,63	Mokre łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>). Biotop orlika krzykliwego.
19	Przesławice X	Mokre łąki (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>)	Przesławice	85/1	240 j	0,37	Mokre łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>). Biotop orlika krzykliwego.
20	Przesławice XI	Mokre łąki (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>)	Przesławice	85/1	240 l	0,62	Mokre łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>). Biotop orlika krzykliwego.
21	Szczepanki I	Mokre łąki (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>)	Szczepanki	327/2	245 l	0,37	Mokre łąki użytkowane ekstensywnie (<i>Cirsio-Polygonetum, Trollio-Polygonetum, Cirsietum rivularis</i>). Biotop orlika krzykliwego.
22		Łąka		174	3b	1,42	Śródleśna łąka
23		Łąka		237	4d	0,94	Śródleśna łąka
24		Łąka			237k	1,09	Łąka
25		Bagno	Nowe Jankowice		2d	0,36	Bagno
26		Mokra łąka			237f	0,4	Mokra łąka
		Mokra łąka			237n	0,72	Mokra łąka
27		Mokra łąka			240h	0,57	Mokra łąka
28		Mokra łąka			240n	2,05	Mokra łąka

Źródło: Nadleśnictwo Jamy. Stan na 2012 rok.

W nadleśnictwie Jamy nie planuje się nowych użytków ekologicznych. W stosunku do istniejących użytków ekologicznych należy postępować zgodnie z celem utrzymania użytku ekologicznego oraz podjąć starania o aktualizację powierzchni użytków ekologicznych w uznających je aktach prawnych (ewentualnie uczestniczyć przy opracowywaniu nowych aktów prawnych).

Tego typu ochroną objęte zostały jedynie tereny leśne i użytki zielone. Brak jest natomiast niniejszej formy ochrony przyrody i krajobrazu w rolniczej części gminy. W związku z czym należy dążyć do rozpoznawania zasobów przyrody i ich waloryzacji w celu objęcia ochroną prawną kolejnych obszarów i obiektów, zwłaszcza na terenach rolniczych. Należy zaznaczyć, iż na terenach tych wiele jest jezior, zadrzewień śródpolnych i przywodnych, zagłębień bezodpływowych, jednakże w wyniku postępującej antropopresji w ich okolicach w postaci melioracji, intensywnej produkcji rolnej ulegają

one zanikowi. Brak tego typu skupień roślinności pozbawia miejsc schronienia dla okolicznej fauny, co jest zjawiskiem niekorzystnym.

9.1.6. Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Na terenie gminy znajdują się siedliska chronione powołane na podstawie Zarządzenia nr 24 Dyrektora Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Toruniu z 5 listopada 2003 roku. Należą do nich: *Epipactis helleborine (latifolia)*, kruszczyk szerokolistny, *Epipactis purpurata* Kruszczyk siny z rodziny *Orchidaceae*, storczykowate, *Anemone sylvestris* zawilec wielkokwiatowy z rodziny *Ranunculaceae* Jaskrowate, *Eriophorum vaginatum* Wełnianka pochwowata z rodziny *Cyperaceae* Turzycowate, *Inula hirta* Oman szorstki *Asteraceae* Złożone. Na terenie gminy znajdują się mrowiska objęte ochroną.

9.2. Gleby pochodzenia organicznego

W obniżeniach terenowych, w dolinach rzek i rynnach glacialnych występują gleby mułowo – torfowe, na obrzeżach gleb torfowych i mułowo – torfowych, a także w płytko zatorfionych dolinach wytworzyły się gleby murszowo – mineralne. Powstałe one z płytkich lub średnio głębokich torfowisk na podłożu mineralnym (przeważnie piasek luźny). W wyniku osuszenia terenu i nasilania się procesów tlenowych – masa torfowa uległa zmineralizowaniu. Gleby tego typu spotykamy jedynie pod użytkami zielonymi. Inne typy gleb występują tutaj w znikomym procencie. Gleby klas I – III podlegają ochronie jako gleby o najwyższej przydatności rolniczej.

9.3. Strefy ochronne ujęć wody.

Wokół ujęć wody służącej do zbiorowego zaopatrzenia ludności w wodę pitną i na potrzeby gospodarstw domowych oraz do produkcji artykułów żywnościowych i farmaceutycznych mogą być ustanowione strefy ochronne: ochrony pośredniej lub bezpośredniej. W strefach ochrony pośredniej lub bezpośredniej obowiązują zakazy, nakazy i ograniczenia w zakresie użytkowania gruntów i korzystania z wody wynikające z przepisów odrębnych. W gminie Łasin ustanowione strefy ochrony bezpośredniej zawierające się w granicach geodezyjnych działek, na których zlokalizowane są ujęcia wody.

9.4. Strefa ochronna wód powierzchniowych.

W pasie 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych zabronione jest lokalizowanie obiektów budowlanych (z wyjątkami dla urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki leśnej, rolnej lub rybackiej) – zgodnie z przepisami odrębnymi.

Szerokość pasa może ulec korekcie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego lub w wyniku kontynuacji i uzupełnień zabudowy zgodnie z przepisami odrębnymi.

9.5. Strefy ochrony sanitarnej cmentarzy czynnych.

Przy lokalizowaniu wszelkiej nowej zabudowy mieszkalnej, zakładów żywienia zbiorowego, bądź zakładów przechowujących żywność oraz studziń służących do czerpania wody do celów konsumpcyjnych i potrzeb gospodarczych zachować odległości wokół cmentarzy wynikające z norm prawa powszechnie obowiązującego.

9.6. Pasy technologiczne linii elektroenergetycznych.

Dla napowietrznych linii elektroenergetycznych wysokiego i średniego napięcia oraz dla projektowanych linii elektroenergetycznych należy wyznaczyć pasy techniczne zgodnie z Polską Normą PN-E-05100-1:1998. W obszarze pasów technicznych należy uwzględnić następujące wymagania:

- nie należy lokalizować budynków mieszkalnych lub innych przeznaczonych na stały pobyt ludzi, w indywidualnych przypadkach odstępstwa od tej zasady może udzielić właściciel linii na określonych przez siebie warunkach;
- pod linią nie należy sadzić roślinności wysokiej, zalesienia terenów rolnych w pasie technicznym linii mogą być przeprowadzane w uzgodnieniu z właścicielem linii, który określi maksymalną wysokość sadzonych drzew i krzewów;
- teren w pasie technicznym linii nie może być kwalifikowany jako teren przeznaczony pod zabudowę mieszkaniową ani jako teren związany z działalnością gospodarczą (przesyłową) właściciela linii.

10. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA OBSZARÓW NATURALNYCH ZAGROZEŃ GEOLOGICZNYCH

Działalność cywilizacyjna ingerująca w otaczającą ją naturalne środowisko prowadzi do przekształceń antropogenicznych oraz dewastacji i degradacji przyrody. Miasto i gmina Łasin objęte są Państwowym Monitorowaniem Środowiska (Ustawa o Państwowej Inspekcji Środowiska z dnia 20 lipca 1991 r. Dz.U. Nr77 poz.335), który jest systemem pomiarów, ocen i prognoz stanu środowiska.

Niezależna od naturalnej odporności typów glebowych jest ich degradacja fizyczna. Na terenie gminy jest to erozja wodna, która zależy od nachylenia zboczy, obecności i stanu pokrywy roślinnej, litologii, stosunków wodnych, użytkowania rolniczego gruntu i sposobu jego uprawy. Na erozję wodną najbardziej narażone są zbocza dolin rzecznych Osy i Gardęgi, pagórki morenowe i rynny lodowcowe.

Na terenie gminy wydobywane są głównie piaski dla potrzeb budownictwa, przy czym ich eksploatacja odbywa się na niewielką skalę i nie stanowi większego zagrożenia.

Na terenie miasta i gminy Łasin występują obszary predysponowane do osuwania się mas ziemnych, które oznaczono na rysunku studium.

11. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA UDOKUMENTOWANYCH ZŁOŻ KOPALIN ORAZ ZASOBÓW WÓD PODZIEMNYCH

11.1. Złóża kopalin.

Na terenie gminy Łasin zlokalizowane są 2 złoża kruszywa naturalnego: Nowe Mosty I i Szczepanki I. Poniżej scharakteryzowano oba złoża. Bazowano na danych pochodzących z zasobu Państwowego Instytutu Geologicznego. Przedstawiono m.in. istotne cechy danych złóż, takie jak:

- nakład – część położona nad złożem składająca się z gleby i gliny o określonej miąższości, przewidziany do usunięcia w celu eksploatacji złoża, ponownie wykorzystywany podczas rekultywacji terenu;
- miąższość złoża – wyrażona jest przez odległość między dolną i górną granicą złoża;
- głębokość spągu – wyrażona jest przez głębokość na jakiej zalega dolna granica danej warstwy złoża.

Dane dla poszczególnych złóż przedstawiają się następująco:

- złóże „Nowe Mosty I”:
  - użytkownik Gminna Spółka Wodna,
  - złóże aktywne,
  - rodzaj terenu: obszar gospodarki leśnej,
  - typ kopaliny: kruszywa naturalne,
  - podtyp kopaliny: piasek,
  - forma złóża: pokładowa,
  - stan zagospodarowania: złóże rozpoznane szczegółowo,
  - sposób eksploatacji: odkrywkowy,
  - system eksploatacji: wgłębny,
  - stratygrafia stropu: czwartorzęd,
  - stratygrafia spągu: czwartorzęd,
  - kopaliny według NKZ: złóże mieszanek żwirowo – piaskowych,
  - powierzchnia złóża: 1,01 ha,
  - minimalna miąższość złóża: 1,40 m,
  - minimalna głębokość spągu: 4,60 m,
  - maksymalna grubość nakładu: 1,20 m,
  - maksymalna miąższość złóża: 16,00 m,
  - maksymalna głębokość spągu: 16,00 m,
  - średnia grubość nakładu: 0,76 m,
  - średnia miąższość złóża: 9,74 m;
- złóże „Szczepanki I”:
  - złóże aktywne,
  - typ kopaliny: kruszywa naturalne, surowce dla prac inżynierskich,
  - podtyp kopaliny: piasek,
  - forma złóża: pokładowa,
  - stan zagospodarowania: złóże eksploatowane okresowo,
  - sposób eksploatacji: odkrywkowy,
  - system eksploatacji: ścianowy,
  - stratygrafia stropu: czwartorzęd,
  - stratygrafia spągu: czwartorzęd,

- kopaliny według NKZ: złoża mieszanek żwirowo – piaskowych,
- powierzchnia złoża: 0,83 ha,
- gęstość przestrzenna: 1,71 m³,
- minimalna grubość nakładu: 0,20 m,
- minimalna miąższość złoża: 4,30 m,
- minimalna głębokość spągu: 4,50 m,
- maksymalna grubość nakładu: 0,40 m,
- maksymalna miąższość złoża: 10,10 m,
- maksymalna głębokość spągu: 4,50 m,
- średnia grubość nakładu: 0,32 m,
- średnia miąższość złoża: 7,30 m,
- średnia głębokość spągu: 7,80 m.

11.2. Zasoby wód podziemnych.

Gmina Łasin pod względem hydrogeologicznym należy do Regionu Mazurskiego. Obszar ten charakteryzuje się mało skomplikowaną budową geologiczną. Podstawowe poziomy wodonośne występują w osadach czwartorzędu i trzeciorzędu. W obrębie osadów czwartorzędowych występują dwie warstwy wodonośne. Pierwsza zalega na głębokości 30-50 m, druga poniżej 100 m. Zwierciadło wody z czwartorzędowego poziomu wodonośnego stabilizuje się na głębokości 20-30 m, zaś druga poniżej 100 m. Zgodnie z mapą hydrogeologiczną, teren gminy posiada przewidywaną wodonośność podłoża dla studni normalnej wynoszącą od 5 - 60 m³/h. Wody czwartorzędowe i trzeciorzędowe na obszarze gminy Łasin nie stanowią strategicznego zbiornika wód podziemnych, który podlegał by wysokiej ochronie.

12. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z WYSTĘPOWANIA TERENÓW GÓRNICZYCH WYZNACZONYCH NA PODSTAWIE PRZEPISÓW ODRĘBNYCH

Eksploracja kopalin jest możliwa po uzyskaniu odpowiedniej zgody – decyzji koncesyjnej. Decyzje koncesyjną wydaje właściwy starosta powiatowy, zaś nadzór nad terenem prowadzi odpowiedni urząd górniczy. Wydanie decyzji koncesyjnej równoważne jest z ustanowieniem terenu górniczego. Na terenie gminy Łasin zlokalizowany jest jeden teren górniczy - Szczepanki I (koncesja z 2005 r. na wydobywanie kopaliny pospolitej – kruszywa naturalnego, piaszczystego ze złoża Szczepanki I). Teren górniczy to przestrzeń objęta oddziaływaniem eksploatacji zakładu górniczego. W terenie górniczym zawiera się obszar górniczy, na którym prowadzona jest eksploatacja danego złoża na podstawie udzielonej koncesji.

Eksplorację złoża „Szczepanki I” rozpoczęto w 2005 roku. Zakończenie wydobywania przewidziano na 2020 rok. Powierzchnia terenu górniczego wynosi 18 400 m², zaś obszaru górniczego 8 600 m². Przewidziano rolniczo – wodny sposób rekultywacji. Charakterystyczne dane odnoszące się do eksploatowanych złóż przedstawiono w rozdziale 11. dotyczącym m.in. uwarunkowań wynikających z występowania udokumentowanych złóż kopalin.

13. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE ZE STANU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ, W TYM STOPNIA UPORZĄDKOWANIA GOSPODARKI WODNO ŚCIEKOWEJ, ENERGETYCZNEJ ORAZ GOSPODARKI ODPADAMI

13.1. Komunikacja i transport.

13.1.1. Drogi kołowe.

Przez teren miasta i gminy Łasin przebiegają drogi kołowej zaliczone do następujących kategorii dróg publicznych:

- drogi krajowe:

- droga krajowa nr 16 relacji Dolna Grupa – Grudziądz – Iława – Ostróda – Olsztyn – Mrągowo – Elk – Augustów – przejście graniczne z Litwą w Ogrodnikach, przez teren gminy przebiega na odcinku około 16 km, droga posiada jedną jezdnię – po 1 pasie ruchu w jedną stronę, w pasie drogowym brakuje poboczy;

Gęstość dróg krajowych w gminie wynosi 11,71 km na każde 100 km² powierzchni.

- drogi wojewódzkie:

- droga wojewódzka nr 538 relacji Radzyń Chelmiński – Łasin – Nowe Miasto Lubawskie – Rozdroże k. Nidzicy (województwo warmińsko – mazurskie), przez teren gminy przebiega na odcinku około 11 km, stan techniczny drogi oceniono jako średni;

Gęstość dróg wojewódzkich w gminie wynosi 8,05 km na każde 100 km² powierzchni.

- drogi powiatowe:

- droga powiatowa nr 1365C relacji Gardeja (województwo pomorskie) – Łasin, w mieście Łasin status tej drogi powiatowej mają ulice: Dworcowa i 700 – lecia, przez teren gminy przebiega na odcinku 4,26 km,
- droga powiatowa nr 1367C relacji Nogat – Wydrzno, przez teren gminy przebiega na odcinku około 2,94 km,
- droga powiatowa nr 1368C relacji Szembruczek – Nowe Mosty, przez teren gminy przebiega na odcinku około 1,81 km,
- droga powiatowa nr 1369C relacji Bukowiec – Stare Błonowo, przez teren gminy przebiega na odcinku 2,52 km,
- droga powiatowa nr 1370C relacji Wydrzno – Gordanowo, przez teren gminy przebiega na odcinku 3,66 km,
- droga powiatowa nr 1371C relacji Szynwałd – Stare Błonowo, przez teren gminy przebiega na odcinku 6,42 km,
- droga powiatowa nr 1372C relacji Szynwałd – Łasin, w mieście status tej drogi powiatowej posiada ulica Żeromskiego, przez teren gminy przebiega na odcinku 4,56 km,
- droga powiatowa 1373C relacji Szynwałd – Jankowice, przez teren gminy droga przebiega na odcinku 5,83 km,
- droga powiatowa 1374C relacji Strzelce – Jankowice, przez teren gminy droga przebiega na odcinku 5,14 km,
- droga powiatowa nr 1375C relacji Jankowice – Święte, przez teren gminy przebiega na odcinku 3,68 km,

- droga powiatowa nr 1376C relacji Jankowice – Plesewo, przez teren gminy przebiega na odcinku 2,34 km,
- droga powiatowa nr 1377C relacji Plesewo – granica województwa, przez teren gminy przebiega na odcinku 5,45 km,
- droga powiatowa nr 1386C relacji Nowe Mosty – Szczepanki, przez teren gminy przebiega na odcinku 4,32 km,
- droga powiatowa nr 1387C relacji Nowe Mosty – Bogdanki, przez teren gminy przebiega na odcinku 5,88 km,
- droga powiatowa nr 1388C relacji Łasin – Lisnowo, przez teren gminy przebiega na odcinku 3,97 km,
- droga powiatowa nr 1389C relacji Bogdanki – Plesewo, przez teren gminy przebiega na odcinku 5,96 km,
- droga powiatowa nr 1390C relacji Bogdanki – Lisnowo, przez teren gminy przebiega na odcinku 1,19 km,
- droga powiatowa nr 1392C relacji Słup – Mędrzyce, przez teren gminy przebiega na odcinku 4,46 km.

Łączna długość dróg powiatowych w gminie wynosi 74,93 km. Gęstość dróg powiatowych w gminie wynosi 54,86 km na każde 100 km².

Stan techniczny dróg powiatowych oceniono jako średni.

- drogi gminne:
  - ulice miejskie:
    - ul. Zamkowa o długości 0,24 km,
    - ul. Aleja Młodości o długości 0,17 km,
    - ul. Bratkowa o długości 0,27 km,
    - ul. Farna o długości 0,14 km,
    - ul. Jaśminowa o długości 0,13 km,
    - ul. Kardynała o długości 0,13 km,
    - ul. Konarskiego o długości 0,21 km,
    - ul. Kościelna o długości 0,18 km,
    - ul. Kościuszki o długości 0,24 km,
    - ul. Kwiatowa o długości 0,07 km,
    - ul. Liliowa o długości 0,14 km,

- ul. Lipowa o długości 0,20 km,
  - ul. Marii Curie Skłodowskiej o długości 0,38 km,
  - ul. Okrężna o długości 0,11 km,
  - ul. Olimpijska o długości 0,27 km,
  - ul. Podgórna o długości 0,05 km,
  - ul. Podmurna o długości 0,30 km,
  - ul. Radzyńska o długości 0,15 km,
  - ul. Różana o długości 0,08 km,
  - ul. Rynek o długości 0,27 km,
  - ul. Rzeźnicka o długości 0,04 km,
  - ul. Solna o długości 0,14 km,
  - ul. Spichrzowa o długości 0,05 km,
  - ul. Sportowa o długości 0,79 km,
  - ul. Spółdzielców o długości 0,23 km,
  - ul. Stara o długości 0,18 km,
  - ul. Stuzienna o długości 0,11 km,
  - ul. Szkolna o długości 0,05 km,
  - ul. Tulipanowa o długości 0,06 km,
  - ul. Tysiąclecia o długości 0,20 km,
  - ul. Wałowa o długości 0,24 km,
  - ul. Wąska o długości 0,07 km,
  - ul. Wodna o długości 0,52 km,
  - ul. Wrzosowa o długości 0,26 km,
  - ul. Żelazna o długości 0,04 km.
- drogi gminne na obszarze wiejskim:
    - droga gminna nr 041301C relacji Nogat – granica województwa o długości 0,90 km,
    - droga gminna nr 041302C relacji Nogat – granica województwa – Szywałd o długości 3,32 km,
    - droga gminna nr 041303C relacji Nogat – granica województwa o długości 2,49 km,
    - droga gminna nr 041304C relacji Szywałd – granica województwa o długości 1,71 km,

- droga gminna nr 041305C relacji Szywałd – granica województwa o długości 0,80 km,
- droga gminna nr 041306C relacji Szywałd – Strzelce o długości 3,62 km,
- droga gminna nr 041307C relacji Krzyżówka – Wybudowania Łasińskie o długości 3,57 km,
- droga gminna nr 041308C relacji droga gminna nr 0141303C – granica województwa o długości 1,60 km,
- droga gminna nr 041309C relacji Nowe Mosty – Szczepanki Wybudowanie o długości 0,77 km,
- droga gminna nr 041310C relacji Szywałd – Zawda o długości 4,06 km,
- droga gminna nr 041311C relacji droga powiatowa w Nowych Mostach – droga krajowa nr 16 w Nowych Mostach o długości 1,94 km,
- droga gminna nr 041312C relacji Kozłowo – granica województwa o długości 1,05 km,
- droga gminna nr 041313C relacji Szczepanki – Łasin o długości 2,89 km,
- droga gminna nr 041314C relacji Jakubkowo – Szonowo o długości 3,07 km,
- droga gminna nr 041315C relacji Stare Błonowo – Jankowice o długości 3,50 km,
- droga gminna nr 041316C relacji Zawda – Zawdzka Wola o długości 3,53 km,
- droga gminna nr 041317C relacji Plesewo – Huta Strzelce o długości 4,36 km,
- droga gminna nr 041318C relacji Szonowo – granica gminy o długości 1,41 km,
- droga gminna nr 041319C droga w miejscowości Huta Strzelce o długości 0,83 km,
- droga gminna nr 041320C relacji droga powiatowa nr 1367C – granica gminy o długości 0,90 km,
- droga gminna nr 041321C relacji droga powiatowa nr 1367C – granica gminy o długości 2,50 km,
- droga gminna nr 041322C relacji Zawda – Zawdzka Wola o długości 1,30 km,
- droga gminna nr 041323C relacji Zawdzka Wola – granica gminy o długości 1,27 km,
- droga gminna nr 041324C relacji droga powiatowa nr 1370C w Wydrznie – droga powiatowa nr 1371C o długości 1,79 km,
- droga gminna nr 041325C droga w Wydrznie o długości 1,98 km,
- droga gminna nr 041326C relacji Jankowice – Nowe Jankowice o długości 2,90 km,

- droga gminna nr 041327C relacji droga powiatowa nr 1375C – Nowe Jankowice o długości 0,83 km,
- droga gminna nr 041328C relacji Szonowo Szlacheckie – Plesewo o długości 0,60 km,
- droga gminna nr 041329C droga w miejscowości Święte o długości 0,93 km,
- droga gminna nr 041330C relacji Krzyżówka – granica gminy o długości 1,32 km,
- droga gminna nr 041331C relacji droga powiatowa nr 1369 – Nowe Błonowo o długości 1,18 km,
- droga gminna nr 041332C relacji Nowe Błonowo – Wybudowanie Łasińskie o długości 2,43 km,
- droga gminna nr 041333C relacji Wybudowanie Łasińskie – Łasin Wybudowanie o długości 0,81 km,
- droga gminna nr 041334C relacji Goczałki – w stronę jeziora Święte o długości 0,99 km,
- droga gminna nr 041335C droga w miejscowości Goczałki o długości 0,80 km,
- droga gminna nr 041336C relacji Goczałki – granica gminy o długości 1,00 km,
- droga gminna nr 041337C relacji jezioro Łasińskie – droga wojewódzka nr 538 o długości 1,79 km,
- droga gminna nr 041338C relacji droga gminna 041314C – Szonowo Szlacheckie o długości 3,72 km,
- droga gminna nr 041339C relacji droga wojewódzka nr 538 – Hermanowo o długości 1,53 km,
- droga gminna nr 041340C relacji droga wojewódzka nr 538 – Szczepanki – droga wojewódzka nr 538 o długości 2,70 km,
- droga gminna nr 041341C droga w miejscowości Przesławice o długości 0,51 km,
- droga gminna nr 041342C relacji droga powiatowa nr 1392C – Przesławice o długości 1,42 km.

Łączna długość dróg gminnych wynosi 85,71 km. Gęstość dróg gminnych wynosi 62,75 km na każde 100 km² powierzchni. Stan techniczny dróg gminnych w obszarze wiejskim i miejskim oceniono jako dobry. Większość z dróg posiada nawierzchnię gruntową naturalną, żużlową i tłuczniową.

Łączna długość dróg w gminie wynosi 187,64 km. Gęstość dróg w gminie Łasin wynosi 137,38 km na każde 100 km² powierzchni.

13.1.2. Komunikacja kolejowa.

Przez teren gminy Łasin przebiegała linia kolejowa nr 232 relacji Jabłonowo Pomorskie – Prabuty. W 2007 roku linię kolejową rozebrano.

13.1.3. Transport publiczny.

Na terenie gminy Łasin przewozy pasażerskie realizowane są przez następujących przewoźników:

- Spółka PKS;
- firmy prywatne.

Przez teren gminy Łasin odbywają się zarówno kursy dalekobieżne, jak i krótkobieżne. Z terenu gminy Łasin można odbyć podróż do Grudziądza, Bydgoszczy, Torunia, Kwidzyna, Olsztyna i Jabłonowa Pomorskiego.

Najbardziej znanym przewoźnikiem prywatnym działającym m.in. na terenie gminy Łasin jest firma TOMKAS, która obsługuje połączenie relacji Świecie nad Osą – Łasin – Grudziądz.

13.1.4. Urządzenia komunikacyjne.

Urządzenia komunikacyjne to przede wszystkim stacje paliw, parkingi przydrożne oraz obiekty hotelowe, gastronomiczne i handlowe. Zaspokajają one potrzeby kierowców i podróżnych. Należą do nich zarówno te bezpośrednio związane z samochodem – zaopatrzenie w paliwo, usługi techniczne jak i potrzeby osobiste – wypoczynek, nocleg, gastronomia. Na terenie gminy znajdują się następujące stacje paliw:

- Stacja paliw firmy BESPOL Sp. z o.o. w Starym Błonowie;
- Stacja paliw PKN Orlen w Łasinie.

Ponadto na terenie miasta Łasin i w miejscowości Nowe Mosty zlokalizowane są parkingi.

13.2. Gospodarka wodno – ściekowa.

13.2.1. Zaopatrzenie w wodę.

Zaopatrzenie w wodę realizowane jest za pomocą pięciu stacji uzdatniania wody, które zlokalizowane są Zawdzie, Szynwaldzie, Nowym Błonowie i Łasinie. Cztery z nich funkcjonują w oparciu o tradycyjną metodę uzdatniania wody. Stację w Łasinie wybudowano w XIX wieku. Stację zmodernizowano w 2006 roku.

Na terenie gminy znajdują się 1140 połączeń prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania. Łącznie do gospodarstw domowych dostarczane jest 260,70 dam³ wody. Z sieci wodociągowej korzysta 7 069 osób, co stanowi 97% mieszkańców gminy.

Stan techniczny sieci wodociągowej oceniono jako dobry. Ogólna długość sieci wodociągowej rozdzielczej w gminie wynosi 180,10 km.

Na terenie gminy funkcjonują również następujące ujęcia zakładowe:

- Stadnina Koni Nowe Jankowice Gospodarstwo Bogdanki;
- RSP Hermanowo.

13.2.2. Odprowadzania ścieków.

Obszar gminy Łasin wyposażony jest w sieć kanalizacyjną. Jednakże trzeba zaznaczyć, że na obszarze wiejskim w kilku miejscowościach funkcjonują tzw. lokalne sieci niepowiązane z systemem kanalizacyjnym miasta za pomocą, których transportowane są ścieki do zakładowych systemów odbioru. Na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego za 2011 rok, całkowita długość czynnej sieci kanalizacyjnej dla obszaru całej gminy wynosi 27,7 km, z czego 16,7 km dotyczy miasta Łasina i 11 km obszaru wiejskiego. Ścieki z terenu Łasina odprowadzane są do miejskiej oczyszczalni ścieków. Istniejąca oczyszczalnia ścieków w pełni zaspokaja potrzebę miasta. Przy minimalnym wykorzystaniu swojej wydajności mogłaby objąć swym zasięgiem również obszar wiejski. W 2011 roku z terenu miasta odprowadzono do oczyszczalni 125 dam³ ścieków, zaś na obszarze wiejskim odprowadzono 9 dam³ do zakładowych systemów odbioru. Funkcjonujące w kilku wsiach lokalne sieci i zakładowe systemy odbioru ścieków wymagają natychmiastowej modernizacji.

13.3. Elektroenergetyka.

W granicach administracyjnych gminy Łasin znajdują się następujące elementy układu elektroenergetycznego:

- napowietrzna linia przesyłowa najwyższego napięcia 400 kV relacji GPZ Gdańsk Błonia – GPZ Grudziądz Węgrowo;
- napowietrzne linie rozdzielcze wysokiego napięcia:
  - 110 kV relacji GPZ Łasin – GPZ Grudziądz Węgrowo,
  - 110 kV relacji GPZ Łasin PERN – GPZ Ława,
  - 110 kV relacji GPZ Łasin – GPZ Łasin PERN;
- napowietrzne i kablowe linie elektroenergetyczne średniego napięcia 15 kV;
- napowietrzne i kablowe linie elektroenergetyczne niskiego napięcia 0,4 kV;
- napowietrzne i wewnętrzne stacje transformatorowe 15/0,4 kV;
- Główne Punkty Zasilania GPZ:
  - GPZ Łasin, zlokalizowany w zachodniej części gminy,
  - GPZ Łasin PERN, zlokalizowany w południowo – wschodniej części gminy.

Napowietrzne i kablowe linie elektroenergetyczne średniego napięcia 15 kV i niskiego napięcia 0,4 kV służą do zasilania w energię elektryczną odbiorców na terenie gminy.

Gmina jest zasilana również napowietrznymi liniami elektroenergetycznymi średniego napięcia 15 kV prowadzącymi z Głównego Punktu Zasilania GPZ Jabłonowo.

Istniejąca sieć elektroenergetyczna zapewnia dostawę mocy i energii elektrycznej. W pełni zaspokaja potrzeby obszaru gminy tym zakresie.

13.4. Odnawialne źródła energii.

Na terenie gminy Łasin w miejscowości Szczepanki znajduje się 1 elektrownia wiatrowa. Należy ona do prywatnego inwestora. Elektrownia została włączona w krajowy system elektroenergetyczny. Elektrownia posiada maksymalną moc 2,0 MW, średnica wirnika wynosi do 90 m. Wirnik zawieszony jest na wieży na wysokości do 110 m. Łączna wysokość nad poziomem terenu oscyluje w granicach do 160 m. Elektrownia posadowiona jest na płycie fundamentowej o wymiarach 20 m x 20 m. Elektrownia oddalona jest od budynków mieszkalnych o około 340 m. W budowie znajduje się elektrownie wiatrowe w Wydrznie i Szczepankach.

13.5. Uwarunkowania rozwoju energetyki wiatrowej.

Do odnawialnych źródeł energii, które potencjalnie można wykorzystywać w gminie zaliczają się: energia wiatrowa, energia słoneczna oraz energia powstała z przetwarzania biomasy i biogazu.

Najbardziej preferowane kierunki uzyskiwania energii ze źródeł odnawialnych to energia wiatrowa. Południowa i północno – zachodnia część gminy objęta jest wielko powierzchniowymi obszarami ochrony przyrody. W związku ze środowiskowymi uwarunkowaniami obszary te nie są predysponowane do lokalizacji elektrowni wiatrowych. Zdecydowaną większość obszaru gminy stanowią tereny rolne, na których można lokalizować elektrownie wiatrowe. Należy pamiętać o zachowaniu również odpowiednich odległości od zabudowy, terenów leśnych, cieków wodnych, użytków ekologicznych, alei przydrożnych, oczek wodnych i wyłączenie z lokalizacji obszarów predysponowanych do osuwania się mas ziemnych. Ponadto obszary te w zdecydowanej większości położone są poza gruntami o najwyższej przydatności rolniczej.

W wyniku wysokiego technicyzowania społeczeństw państw rozwiniętych i uzależnienia gospodarki światowej od konwencjonalnych źródeł energii, ich zasoby – jeszcze niedawno uważane za niewyczerpalne – nieustannie maleją i w niedługim czasie zostaną zużyte. Dodatkowo obecna technologia ich funkcjonowania i pozyskiwania negatywnie wpływa na stan środowiska, powodując nieodwracalne zmiany klimatyczne. W związku z powyższym korzystne, a wręcz zasadne staje się dążenie do zastąpienia ich źródłami efektywnie ekologicznymi (np. elektrownie wiatrowe), których wykorzystanie poprawi stan środowiska naturalnego, zredukuje ilość odpadów oraz pozwoli zaoszczędzić zasoby surowców naturalnych. Obecnie zmienia się podejście wielu państw do gospodarki energetycznej i coraz częściej odnawialne źródła energii, w tym elektrownie wiatrowe zaczynają odgrywać w niej strategiczną rolę. Znalazło to odzwierciedlenie w polityce państw członkowskich Unii Europejskiej, które swoje cele i plany działania dotyczące wykorzystania niekonwencjonalnych źródeł energii zawarły w Białej [3] i Zielonej Księdze [4-6]. Po za tym kraje unijne, w tym Polska, ratyfikowały traktat o zmniejszeniu emisji gazów cieplarnianych z Kioto oraz zobowiązały się przez władze polskie jeszcze w czasie rozmów akcesyjnych do przestrzegania Dyrektywy UE 2001/77/EC [7] dotyczącej stopniowego zwiększania udziału niekonwencjonalnych źródeł w produkcji energii elektrycznej.

Ponadto na podstawie mapy opracowanej przez prof. H. Lorenca uwzględniając dane pomiarowe z lat 1971 – 2000 „Strefy energetyczne wiatru w Polsce” gminę Łasin zaliczono do strefy III – korzystnej.

Reasumując powyższe rozważania na terenie gminy Łasin, mając na uwadze uwarunkowania i racjonalne zasady lokalizacji, istnieją warunki do rozwoju elektrowni wiatrowych.

13.6. Gazownictwo.

Przez obszar gminy Łasin przebiega trasa gazociągu wysokiego ciśnienia DN 80 o ciśnieniu PN 6,30 MPa relacji Kłódka – Łasin. Gaz do poszczególnych odbiorców rozprowadzany jest za pośrednictwem sieci średniego i niskiego ciśnienia. Na terenie gminy zlokalizowane stacje redukcyjne I i II stopnia.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z 2010 roku dane dotyczące przedstawiały się następująco:

- długość czynnej sieci ogółem – 18,90 km;
- długość czynnej sieci przesyłowej – 6,21 km;
- długość czynnej sieci rozdzielczej – 12,69 km;
- czynne przyłącza do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych – 386 sztuk;
- odbiorcy gazu – 1116 gospodarstw domowych;
- odbiorcy gazu ogrzewający mieszkania gazem – 240 gospodarstw domowych;
- odbiorcy gazu w miastach – 1114 gospodarstw domowych;
- zużycie gazu tys. m³ – 438,80;
- zużycie gazu na ogrzewanie mieszkań w tys. m³ – 271,20;
- ludność korzystająca z sieci gazowej 3364 osoby.

Tylko 2 gospodarstwa położone na obszarze wiejskim mają dostęp do sieci gazowej, więc niewielka część gminy jest zgazyfikowana, ponadto zabudowa wielorodzinna w Wybudowaniu Łasińskim posiada dostęp do sieci gazowej. Nie jest to stan zadowalający. Gaz jest jednym z najbardziej ekologicznych i najtańszych metod grzewczych i może stanowić źródło energii w każdym gospodarstwie domowym.

Stan techniczny sieci gazowej określono jako dobry.

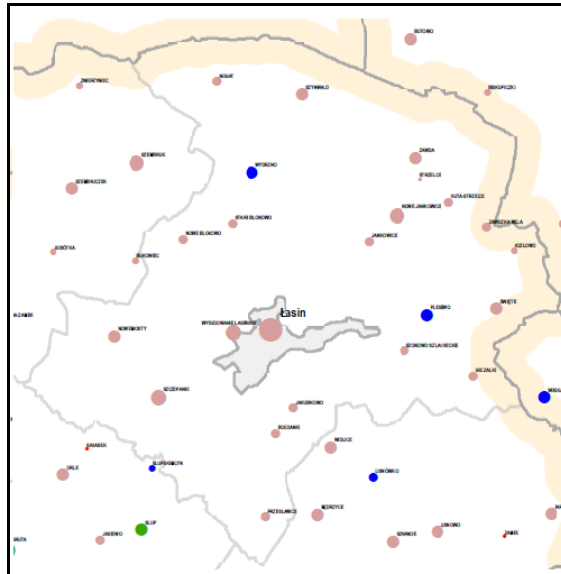
13.7. Ciepłownictwo.

Sieć ciepłownicza zlokalizowana jest tylko na terenie miasta Łasina. Energię ciepłą zapewnia Centralna Kotłownia Zakładu Gospodarki Komunalnej, mieszcząca się przy ulicy Wrzosowej. W latach 2011 – 2012 zmodernizowano sieć i kotłownię, zlikwidowano 3 kotłownie lokalne i podłączono do sieci. W obszarze wiejskim wszystkie obiekty zasilane są energią ciepłą pochodzącą z indywidualnych źródeł ciepła lub lokalnych kotłowni.

13.8. Telekomunikacja.

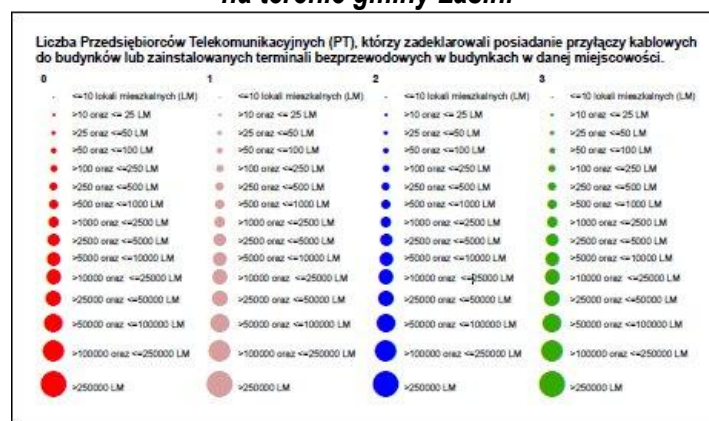
Głównym operatorem telefonii w gminie jest Telekomunikacja Polska S. A. Stan sieci napowietrznych i ziemnych określono jako dobry. Na terenie gminy Łasin dostępne są wszystkie sieci telefonii komórkowej.

Rysunek 7. Przedsiębiorcy telekomunikacyjni na terenie gminy Łasin.

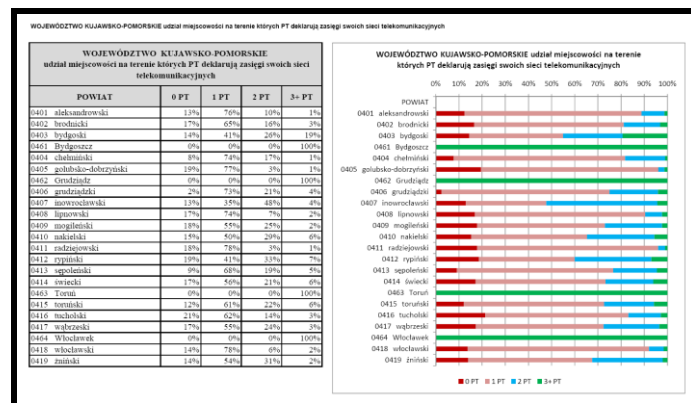
Źródło: Urząd Komunikacji Elektronicznej.

Rysunek 8. Oznaczenia do rysunku nr 7 – przedsiębiorcy telekomunikacyjni na terenie gminy Łasin.

Źródło: Urząd Komunikacji Elektronicznej.

Tabela 39. Zasięg sieci telekomunikacyjnych.

Źródło: Urząd Komunikacji Elektronicznej.

Przedstawiony schemat opracowany przez UKE obrazuje liczbę przedsiębiorców telekomunikacyjnych posiadających przyłącze kablowe do budynków lub zainstalowanych terminali bezprzewodowych. Z przedstawionego powyżej schematu wynika, iż zdecydowana większość powierzchni gminy Łasin obsługiwana jest przez jednego operatora, za wyjątkiem wsi Wydrzno i Plesewo. Obsługiwane są one przez 2 operatorów.

Jak wynika z badań naukowych i analiz dokumentacji sporządzanych na etapie lokalizacji i budowy - stacje bazowe telefonii komórkowej, przy prawidłowym zainstalowaniu i wprowadzeniu zabezpieczeń związanych z dostępem do anten, charakteryzują się bardzo małymi natężeniami pól elektromagnetycznych. Anteny stacji bazowych instalowane są na wysokich wspornikach, tworząc w ten sposób strefy ochronne.

W gminie Łasin nie ma przeciwwskazań związanych z budową stacji bazowych telefonii komórkowej.

Lokalizacje masztów radiotelekomunikacyjnych powinny być uwzględniane w planach miejscowych w miarę potrzeb, na podstawie zgłaszanych wniosków w toku sporządzania planu. Na terenie gminy istnieją sprzyjające warunki dla rozwoju sieci telefonii komórkowej, gdyż jej obszar znajduje się w zasięgu działania sieci „Centertel” i „GSM”.

13.9. Gospodarka odpadami.

Do 2010 roku istniało gminne składowisko odpadów zlokalizowane w miejscowości Szczepanki. Utrzymaniem czystości i porządku na terenie gminy zajmuje się Zakład Gospodarki Komunalnej w Łasinie. Obecny system gospodarki odpadami oparty jest o pojemniki stacjonarne, kosze uliczne i pojemniki do selektywnej zbiórki odpadów. Mając na uwadze zmianę ustawy o utrzymaniu porządku i czystości w gminach, która weszła w życie 1 stycznia 2012 roku, system gospodarki odpadami oparty

będzie o nowe zasady. Założenia opisano w części dotyczącej kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Na terenie miasta i gminy Łasin działają firmy usługowe i handlowe wytwarzające odpady, w tym odpady opakowaniowe. Do największych wytwórców odpadów zaliczono:

- Wytwórnia Opakowań Blaszanych "BeczkoPol" w Łasinie;
- Młyny Produkcyjno-Handlowe Tadeusz Michalczyk w Szczepankach;
- Gospodarstwo Rolne Tadeusz Michalczyk w Szczepankach;
- Zakład Masarski "Wędlinex" w miejscowości Wybudowanie Łasińskie.

Na terenie gminy Łasin nie występują mogilniki, w których gromadzono niebezpieczne odpady. Odpady azbestowe powstają głównie w budownictwie podczas prowadzonych prac demontażowych. Odpady medyczne powstające w szpitalu miejskim, ośrodkach zdrowia i gabinetach prywatnych. Podlegają one selektywnej zbiórce odpadów. Odpady są przekazywane do unieszkodliwiania firmie "Sanitas" Wąbrzeźno.

13.10. Urządzenia melioracji wodnych.

Na terenie gminy występują urządzenia melioracji podstawowych i szczegółowych. Zgodnie z Ustawą Prawo Wodne celem zastosowania melioracji wodnych jest poprawa zdolności produkcyjnej gleby, ochrona jej przed osuszaniem i ochrona użytków rolnych przed powodzią i podtopieniami. Na terenie gminy Łasin znajdują się następujące urządzenia melioracji wodnych podstawowych, które należą do Marszałka Województwa Kujawsko – Pomorskiego:

- rzeka Gardęga:
  - w kilometrze 14+580 ÷ 17+250,
  - w kilometrze 19+990 ÷ 21+720;
- rzeka Łasinka w kilometrze 0+000 ÷ 8+300;
- rzeka Osa:
  - w kilometrze 24+100 ÷ 31+250,
  - w kilometrze 32+700 ÷ 39+500;
- rurociąg o średnicy $\varnothing$ większej bądź równej 0,6 m.

Ponadto na terenie gminy Łasin znajdują się melioracje wodne szczegółowych. Zgodnie z przepisami odrębnymi należą do nich: rowy wraz z budowlami związanymi z ich funkcjonowaniem, rurociągi

o średnicy poniżej 0,6 m, stacje pomp do nawodnień ciśnieniowych, ziemne stawy rybne, systemy nawodnień grawitacyjnych i ciśnieniowych.

14. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z ZADAŃ SŁUŻĄCYCH REALIZACJI PONADLOKALNYCH CELÓW PUBLICZNYCH

W niniejszym rozdziale przedstawiono i odniesiono się do licznych dokumentów strategicznych. Dokumenty te dotyczą zarówno szczebla krajowego, wojewódzkiego i powiatowego.

W rozważaniach wykorzystano takie dokumenty jak:

- Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju;
- Krajowy Program Zwiększania Lesistości;
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego;
- Strategię Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego;
- Strategię Rozwoju Transportu Województwa Kujawsko – Pomorskiego;
- Plan Gospodarki Odpadami Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2012 – 2017 z perspektywą na lata 2018 – 2023;
- Strategię Rozwoju Powiatu Grudziądzkiego;
- Wieloletni Plan Inwestycyjny Powiatu Grudziądzkiego.

14.1.1. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju.

Dnia 13 stycznia 2011 r. Rada Ministrów przyjęła Koncepcję Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 roku. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego nadrzędnym celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych w dążeniu do konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie czasu.

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju do 2030 roku kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. Poniżej przedstawiono aspekty zawarte i odnoszące się w sposób pośredni lub bezpośredni do gminy Łasin:

- wewnętrzne powiązania funkcjonalne
  - siła i kierunki ciężarów społeczno – gospodarczych według modelu grawitacyjnego na poziomie 0,2 – 0,3 promili,
  - powiatowe saldo migracji na poziomie (-2) – 0;
- struktura demograficzna:
  - wyższy od przeciętnego udział mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym,
  - przewidywane zmiany zaludnienia – stagnacja,
  - od 60 do 80 podmiotów gospodarczych na 1 000 mieszkańców;
- sieć transportowa:
  - wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej na poziomie 0,30 – 0,35 według metodyki Instytutu Gospodarki i Przestrzennego Zagospodarowania PAN (T. Konarski z zespołem 2010),
- gospodarka ropą naftową i gazem ziemnym:
  - gęstość sieci gazowej około 10 km/100 km;
- gospodarka wodna:
  - gęstość sieci wodociągowej 100 – 150 km/100 km²,
  - pobór wody w przemyśle z wód podziemnych;
- elektroenergetyka:
  - zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca 800 – 1000 kWh;
- obszarowa ochrony przyrody:
  - udział obszarów chronionych w powierzchni gminy na poziomie 10 – 25%;
- krajobraz kulturowy:
  - nasycenie zabytkami nieruchomymi (według danych Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków z 2010 r.) na poziomie 15 – 20 na 1 000 ha;
- występowanie złóż kopalin i zasoby bilansowe w złożach:
  - gmina znajduje się strefie o wstępnie udokumentowanym potencjale występowania gazu ziemnego w łupkach dolnego paleozoiku (według P. Poprawy, 2010);
- zasoby energii odnawialnej:
  - energia wodna:
    - średni rzeczny odpływ jednostkowy na poziomie 3 – 4 l/s/km² (według J. Stachy'ego i B. Biernata),
  - energia wiatrowa:

- gmina Łasin położona jest w III korzystnej strefie energetycznej wiatru,
- energia słoneczna:
  - średnie całkowite promieniowanie słoneczne w roku na poziomie 9,75 – 10,00 MJ/m² x doba (według J. Paszyńskiego i K. Miary, 1994);
- zagrożenia utrudnienia naturalne:
  - zagrożenia i utrudnienia klimatyczne:
    - bonitacja klimatyczna dla rolnictwa (najlepsze warunki w Polsce – 100) na poziomie 85 – 92 (według Górskiego, 1994),
  - zagrożenia i utrudnienia hydrologiczne:
    - przeważające rodzaje wzebrań określono jako roztopowe (według Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Krakowie),
  - zagrożenia glebowe i geomorfologiczne:
    - część gminy Łasin położona jest w obszarach o średnim i silnym nasileniu spłukiwania potencjalnego gleby;
- zagrożenia i ochrona przeciwpowodziowa:
  - udział powierzchni gminy zagrożonych powodzią lub podtopieniami na poziomie 0 – 10% (szacunek na podstawie mapy roślinności potencjalnej J.M. Matuszkiewicza – Instytut Gospodarki i Przestrzennego Zagospodarowania PAN oraz bazy mokradeł Instytutu Melioracji i Użytków Zielonych).

14.1.2. Krajowy Program Zwiększania Lesistości.

Realizacja zwiększania lesistości jest jednym z ważniejszych elementów polityki leśnej państwa. Konsekwentna realizacja celów tej polityki powinna zapewnić zwiększenie lesistości kraju do poziomu 30% w roku 2020 i 33% po roku 2050. Szczególną funkcją zalesień powinno być zatem odpowiednie kształtowanie struktur przestrzennych zasobów przyrody, zwiększanie ich biologicznej aktywności i różnorodności, a także estetycznych walorów krajobrazu. Ważnym zadaniem programu zalesień jest ochrona i wzmacnianie oraz łączenie we wspólny system najcenniejszych obszarów przyrodniczych. Bardzo istotnym problemem jest też racjonalne przestrzenne rozmieszczenie przyszłych zalesień. Rozmiar zadań, potrzeba systemowych rozwiązań w skali kraju i regionu, a przede wszystkim znaczenie zalesień dla ochrony środowiska, racjonalizacji struktury użytkowania ziemi i tworzenia ładu w gospodarce przestrzennej, nadają temu problemowi wysoką rangę.

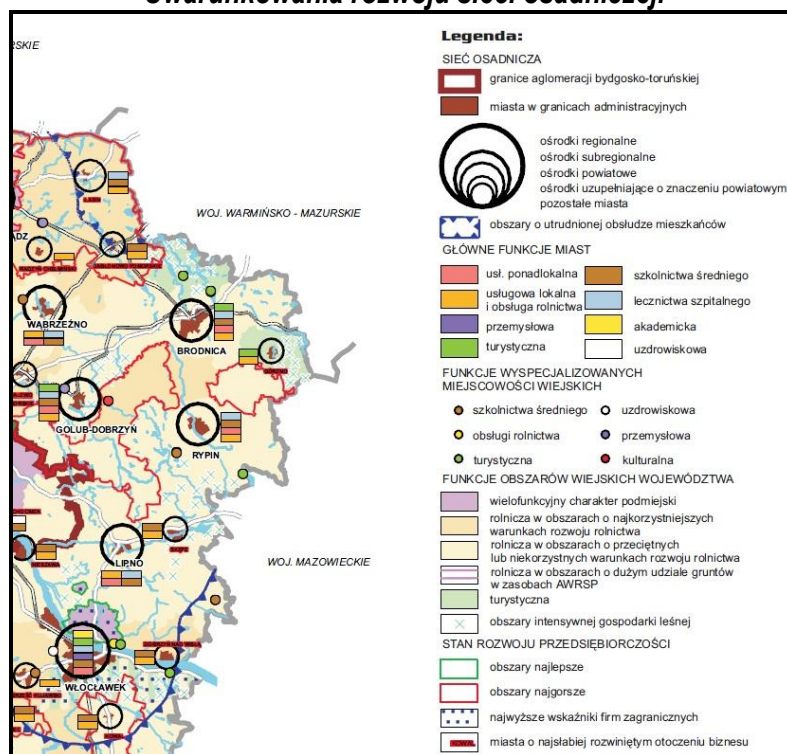
Celem rządowego programu zwiększania lesistości do roku 2020 jest zatem zapewnienie warunków do zwiększenia lesistości do 30%, ustalenie priorytetów ekologicznych i gospodarczych oraz wykorzystanie ich do optymalnego rozmieszczenia zalesień, a także opracowanie odpowiednich instrumentów realizacyjnych. Integralną częścią programu jest:

- przestrzenny model zwiększania lesistości (obejmujący ustalenie preferencji zalesieniowych gmin) oraz rozmiar zalesień w układzie kraju, województw i powiatów;
- założenia programów regionalnych i lokalnych;
- zadania dla administracji rządowej, władz samorządowych na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i gminnym oraz dla gospodarki leśnej;
- harmonogram realizacji i aspekty ekonomiczne.

14.1.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego został przyjęty Uchwałą Nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko – Pomorskiego z dnia 26 czerwca 2003 r. Dokument ten porusza najważniejsze aspekty polityki przestrzennej w wymiarze wojewódzkim. Zagadnienia przedstawione w planie, które odnoszą się do gminy Łasin zaprezentowano poniżej.

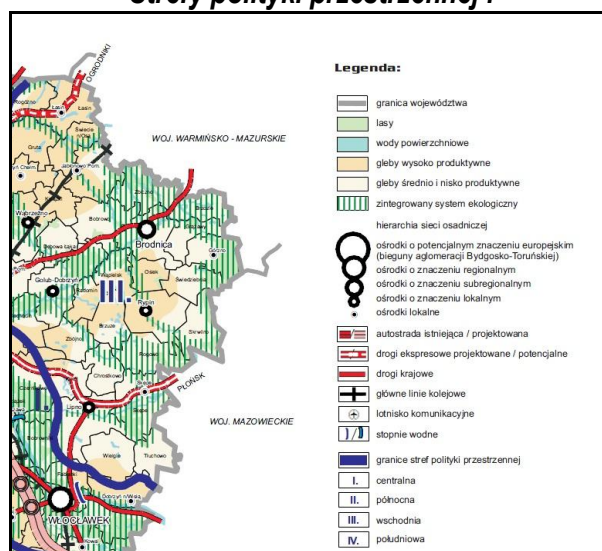
Rysunek 9. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego. Uwarunkowania rozwoju sieci osadniczej.

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego.

Łasin określono jako ośrodek lecznictwa zamkniętego, szkolnictwa średniego, usług lokalnych i obsługi rolnictwa. Łasin znalazł się w obszarach o utrudnionej obsłudze mieszkańców.

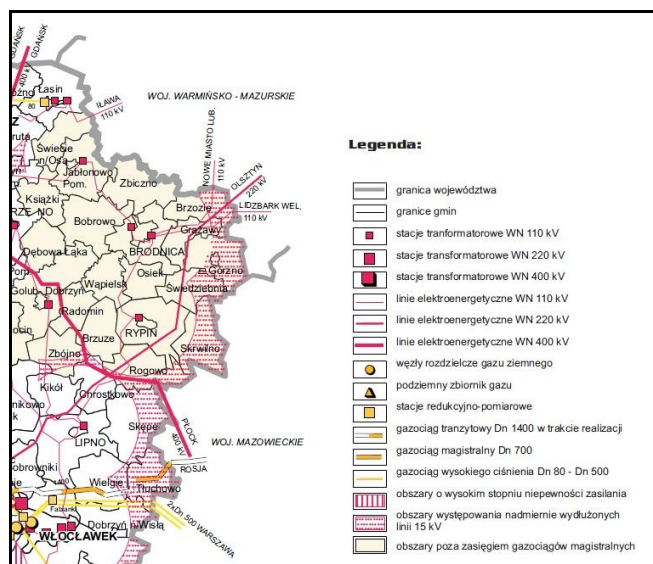
Rysunek 10. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego. Strefy polityki przestrzennej .

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego.

Łasin określono jako ośrodek lokalny. Gminę Łasin zaliczono do obszarów występowania gleb wysoko produktywnych. Południowa część gminy Łasin położona jest w zintegrowanym systemie ekologicznym. Gminę Łasin zakwalifikowano do III – wschodniej strefy polityki przestrzennej.

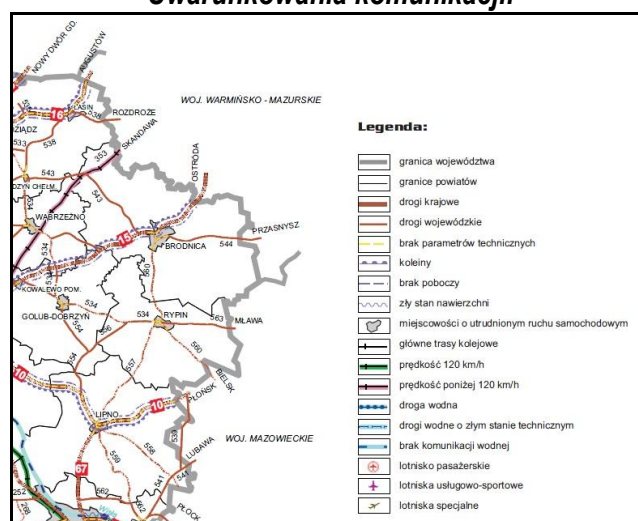
Rysunek 11. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego. Uwarunkowania energetyczne.

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego.

Gmina Łasin położona jest w zasięgu gazociągów magistralnych.

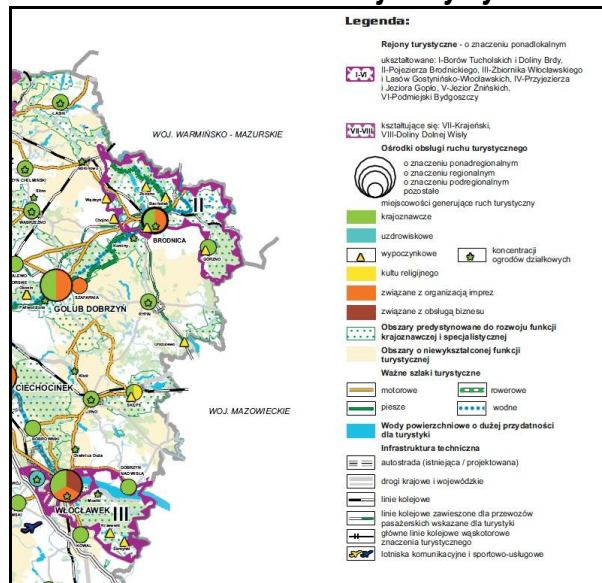
Rysunek 12. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego. Uwarunkowania komunikacji.

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego.

Przez tereny gminy Łasin prowadzi droga krajowa nr 16, która posiada koleiny i brakuje poboczy. Odcinek drogi krajowej na terenie gminy Łasin nie spełnia podstawowych parametrów technicznych. Łasin zaliczono do miejscowości o utrudnionym ruchu samochodowym.

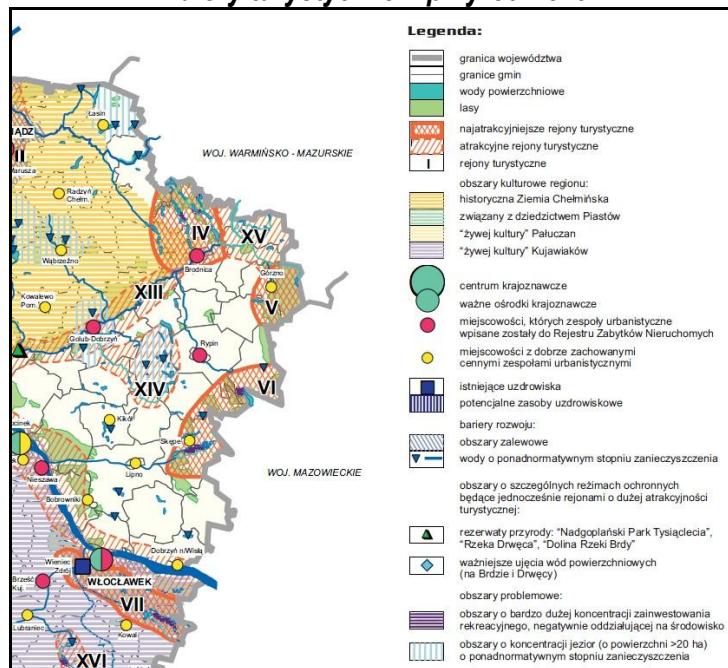
**Rysunek 13. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego.
Uwarunkowania rozwoju turystyki.**

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego.

Gminę Łasin zaliczono do kształtującego się rejonu turystycznego VIII Doliny Dolnej Wisły. Gminę Łasin zakwalifikowano do obszarów predysponowanych do rozwoju funkcji krajoznawczej i specjalistycznej.

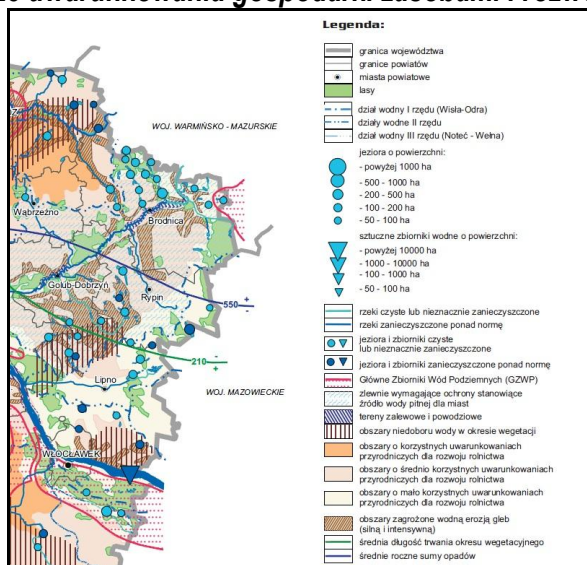
**Rysunek 14. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego.
Walory turystyczno – przyrodnicze.**

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego.

Gmina Łasin położona jest w obszarze kulturowym regionu – historycznej Ziemi Chełmińskiej. Łasin wyróżnia się dobrze zachowanym cennym zespołem urbanistycznym. Do barier rozwoju zaliczono: wody o ponadnormatywnym stopniu zanieczyszczenia.

Rysunek 15. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego. Przyrodnicze uwarunkowania gospodarki zasobami i rozwoju rolnictwa

Źródło: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego.

Gminę Łasin zaliczono do obszarów o średnio korzystnych uwarunkowaniach przyrodniczych dla rozwoju rolnictwa. Południowa część gminy Łasin położona jest w obszarze niedoboru wody w okresie wegetacji. Część gminy Łasin położona jest w obszarach zagrożonych wodną erozją gleb (silną i ekstensywną).

Ponadto w planie wyszczególnione następujące elementy:

- uwarunkowania społeczno – gospodarcze:
  - gmina Łasin należy do obszarów o bardzo niekorzystnym saldzie migracji,
  - obszar o bardzo dużym udziale ludności wiejskiej utrzymujących się z zajęć rolniczych;
- uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości:
  - powiat grudziądzki, w tym gmina Łasin zaliczono do obszarów o najmniejszej liczbie zarejestrowanych firm,
  - powiat grudziądzki, w którym położona jest gmina Łasin, należy do obszarów o wysokim poziomie bezrobocia,

- znaczne różnice i dysproporcje w rozwoju poszczególnych gmin powiatu grudziądzkiego,
- powiat grudziądzki, do którego należy gmina Łasin, położony jest w obszarze problemowym odnoszącym się do niskiej konkurencyjności.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wyszczególniono zadania ponadlokalne realizujące cele publiczne. Do zadań tych, odnoszących się bezpośrednio lub pośrednio do gminy Łasin, zaliczono:

- zadania o znaczeniu krajowym:
  - zadanie nr 2 – ochrona gruntów o wysokiej przydatności dla rolnictwa przed zmianą użytkowania na cele nierolnicze,
  - zadanie nr 3 – utworzenie sieci rezerwatów i parków kulturowych (na terenie gminy Łasin utworzono Rezerwat Przyrody „Dolina Osy”,
  - zadanie nr 10 – budowa drogi ekspresowej S – 16, w tym budowa obwodnicy miasta Łasin,
- zadania o znaczeniu wojewódzkim:
  - zadanie nr 39 – opracowanie programu ochrony środowiska wraz z planem gospodarki odpadami dla obszaru województwa kujawsko – pomorskiego (niniejszy dokument został przyjęty Uchwałą Nr XVI/299/11 Sejmiku Województwa Kujawsko – Pomorskiego z dnia 19 grudnia 2011 roku),
  - zadanie nr 46 – opracowanie i ustanowienie planów ochrony dla wszystkich rezerwatów przyrody (plan ochrony dla tego rezerwatu znajduje się w trakcie opracowania),
  - zadanie nr 48 – modernizacja wadliwie funkcjonujących systemów melioracyjnych, w szczególności na Pojezierzu Chełmińsko – Dobrzyńskim i na Kujawach,
  - zadanie nr 49 – realizacja obiektów małej retencji wód, w szczególności w zlewniach: Noteci, Welny, Orli, Kamionki, Sępolenki, Krówki, Osy, Lutryny, Rypienicy, Strugi Toruńskiej i Rużca,
  - zadanie nr 50 – likwidacja składowisk odpadów stwarzających zagrożenia dla środowiska i rekultywacja nieczynnych składowisk odpadów (na terenie gminy Łasin funkcjonowało składowisko odpadów w miejscowości Szczepanki, składowisko zamknięto w 2010 roku, teren po składowisku podlega rekultywacji),
  - zadanie nr 52 – rekultywacja zdegradowanych jezior z należyтым rozpoznaniem uwarunkowań i celowości takich zabiegów (do zbiorników wodnych podlegających rekultywacji zaliczono m.in. jezioro Łasińskie Zamkowe),

- zadanie nr 98 – przebudowa drogi wojewódzkiej nr 538.

14.1.4. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Strategia rozwoju województwa jest drugim w hierarchii, po planie zagospodarowania przestrzennego województwa, dokumentem z zakresu polityki rozwoju regionu. Obecnie obowiązującym dokumentem jest „Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2007 – 2020”. Dokument ten stanowi aktualizację strategii z 2000 roku. Został przyjęty Uchwałą Nr XLI/586/2005 Sejmiku Województwa Kujawsko – Pomorskiego z dnia 12 grudnia 2005 roku. Sporządzono go wskutek zachodzących przemianach, związanych z wejściem Polski w struktury Unii Europejskiej.

Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2007 – 2020 zakłada nadrzędny cel, jakim jest: „poprawa konkurencyjności regionu i podniesienie poziomu życia mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju”.

W niniejszej strategii, wśród trzech priorytetowych działań strategicznych wskazano cele strategiczne i cele operacyjne związane z obszarami wiejskimi oraz życiem ludności obszarów wiejskich. Do powyższych zadań szczególnie można zaliczyć:

Priorytetowy obszar działań 1. Rozwój nowoczesnej gospodarki.

- Działanie 1.2. Wzmacnianie konkurencyjności regionalnej gospodarki rolnej:
  - Cel operacyjny 1.2.1.: Wspieranie adaptacji gospodarstw rolnych do funkcjonowania we współczesnych rynkach rolnych,
  - Cel operacyjny 1.2.2.: Wzmacnianie konkurencyjności przetwórstwa rolno-spożywczego;
- Działanie 1.3. Promocja rozwoju turystyki:
  - Cel operacyjny 1.3.1. Promocja walorów i produktów turystycznych,
  - Cel operacyjny 1.3.2. Rozwój sektora usług turystycznych.

Priorytetowy obszar działań 2. Unowocześnienie struktury funkcjonalno-przestrzennej regionu.

- Działanie 2.1. Wspieranie rozwoju sieci osadniczej:
  - Cel operacyjny 2.1.2.: Rewitalizacja miast i wsi regionu;
- Działanie 2.2. Rozwój infrastruktury technicznej:
  - Cel operacyjny 2.2.1. Poprawa dostępności komunikacyjnej regionu,
  - Cel operacyjny 2.2.2. Unowocześnienie układów transportowych wewnątrzregionalnych,
  - Cel operacyjny 2.2.4. Rozwój infrastruktury gospodarki wodnej;
- Działanie 2.4. Rozwój infrastruktury społecznej:
  - Cel operacyjny 2.4.2. Kształtowanie sieci usług publicznych z punktu widzenia ich dostępności;

- Działanie 2.5. Promocja dziedzictwa kulturowego:
  - Cel operacyjny 2.5.1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego,
  - Cel operacyjny 2.5.2. Adaptacja dziedzictwa kulturowego do współczesnych potrzeb społecznych;
- Działanie 2.6. Zachowanie i wzbogacanie zasobów środowiska przyrodniczego:
  - Cel operacyjny 2.6.1. Utrwalanie, wzbogacanie systemu ekologicznego regionu,
  - Cel operacyjny 2.6.2. Rewaloryzacja środowiska przyrodniczego.

Priorytetowy obszar działań 3. Rozwój zasobów ludzkich

- Działanie 3.3.: Promocja zatrudnienie osób pozostających bez pracy lub zagrożonych jej utratą:
  - Cel operacyjny 3.3.1. Rozwój zatrudnienia osób bezrobotnych,
  - Cel operacyjny 3.3.2. Przeciwdziałanie bezrobociu osób zagrożonych utratą pracy w rolnictwie oraz sektorach mających problemy z dostosowaniem się do potrzeb rynku pracy.

W 2012 roku podjęto prace nad nową wersją Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego do roku 2020.

14.1.5. Strategia Rozwoju Transportu do roku 2015 w Województwie Kujawsko – Pomorskim.

W niniejszym dokumencie wyznaczono cele całego sektora transportu z horyzontem czasowym do 2015 roku. Dokument bezpośrednio odnosi się do zapisów Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko – Pomorskiego na lata 2007 – 2020. Realizuje nadrzędny cel tego dokumentu. Zgodnie ze Strategią Rozwoju Transportu do roku 2015 w Województwie Kujawsko – Pomorskim przyjęto następujące cele generalne i podstawowe:

- cel generalny: rozwój infrastruktury drogowej w celu zaspokojenia potrzeb komunikacyjnych ludności, tworzenia warunków rozwoju gospodarczego regionu poprzez podnoszenie jego atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej oraz umożliwienie szerokiego włączenia województwa w system współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej w ramach Unii Europejskiej w sposób wykorzystujący tranzytowe położenie województwa;
- cele strategiczne:
  - budowa, rozbudowa i przebudowa i unowocześnienie sieci drogowej,
  - stworzenie warunków poprawy i bezpieczeństwa na drogach,
  - stworzenie warunków do rozwoju turystyki poprzez rozbudowę sieci dróg w regionach atrakcyjnych turystycznie.

14.1.6. Strategia Rozwoju Powiatu Grudziądzkiego na lata 2003 – 2012.

Cel strategiczny dla powiatu grudziądzkiego został określony jako: silny ekonomicznie powiat i możliwy jest do osiągnięcia po zrealizowaniu następujących celów cząstkowych (operacyjnych):

- wzrost inwestycji w regionie;
- atrakcyjny turystycznie powiat;
- zbieżność celów miasta i powiatu;
- integracja działań samorządów;
- konkurencyjne rolnictwo.

Do efektów, które są możliwe w wyniku realizacji celów strategicznych, zaliczono:

- niskie bezrobocie;
- zasobne społeczeństwo;
- bezpieczny powiat.

14.1.7. Wieloletni Plan Inwestycyjny Powiatu Grudziądzkiego.

W niniejszym dokumencie założono następujące zadania realizujące ponadlokalne cele publiczne. Inwestycje te odnoszą się jedynie do dróg i dotyczą przebudowy drogi powiatowej nr 1388C relacji Łasin – Lisnowo i wybudowania chodników przy drogach powiatowych.

SPIS TABEL

Tabela 1. Gmina Łasin na tle powiatu i województwa.....	9
Tabela 2. Ogólne struktura użytkowania gruntów w gminie Łasin.....	11
Tabela 3. Szczegółowa struktura użytkowania gruntów w gminie Łasin.	12
Tabela 4. Liczba ludności w poszczególnych miejscowościach gminy Łasin.....	14
Tabela 5. Decyzje o warunkach zabudowy w latach 2004 – 2011.....	16
Tabela 6. Decyzje lokalizacji inwestycji celu publicznego wydane w latach 2008 – 2011.....	17
Tabela 7. Charakterystyka jezior gminy Łasin.....	21
Tabela 8. Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej.....	25
Tabela 9. Gospodarstwa rolne według grup obszarowych użytków rolnych.	28
Tabela 10. Powierzchnia gospodarstw według klas wielkościowych.....	29
Tabela 11. Gospodarstwa domowe wg struktury dochodów.....	29
Tabela 12. Kierunki produkcji roślinnej w gminie Łasin.....	30
Tabela 13. Kierunki produkcji zwierzęcej w gminie.....	31
Tabela 14. Wyposażenie gospodarstw w gminie.....	31
Tabela 15. Powierzchnia budynków i budowli w gospodarstwach rolnych.....	32
Tabela 16. Udział form ochrony w Nadleśnictwie Jamy.....	34
Tabela 17. Obiekty wpisane do rejestru zabytków.....	50
Tabela 18. Obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków.....	51
Tabela 19. Nieekspozowane stanowiska archeologiczne w gminie Łasin.....	59
Tabela 20. Zestawienie głównych wskaźników demograficznych dla gminy Łasin.....	85
Tabela 21. Liczba ludności gminy Łasin w latach 2002 – 2011.....	86
Tabela 22. Ruch naturalny według płci w latach 2001 – 2011 w gminie Łasin.....	87
Tabela 23. Ludność wg grup wiekowych w latach 2001 – 2010 w gminie Łasin.....	88
Tabela 24. Ruchy migracyjne latach 2001 – 2011 w gminie Łasin.....	89
Tabela 25. Zestawienie głównych wskaźników dotyczących zatrudnienia w gminie Łasin w latach 2001 – 2010.....	91
Tabela 26. Bezrobotni zarejestrowani w gminie Łasin w latach 2003 – 2011.....	91
Tabela 27. Bezrobotni w gminach powiatu grudziądzkiego według płci.....	92
Tabela 28. Zasoby mieszkaniowe w gminie Łasin w latach 2001 – 2010.....	93
Tabela 29. Zasoby mieszkaniowe według form własności.....	93
Tabela 30. Wyposażenie mieszkań w gminie Łasin w podstawowe instalacje na tle powiatu grudziądzkiego.....	95

Tabela 31. Uczniowie i absolwenci w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w gminie Łasin.....	97
Tabela 32. Dostęp do Internetu w szkołach podstawowych i gimnazjalnych w latach 2007 – 2010.....	97
Tabela 33. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON według sektorów własnościowych.....	100
Tabela 34. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON według sekcji PKD 2004 w latach 2002 – 2009.....	101
Tabela 35. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON według sekcji PKD 2007 w latach 2009 – 2011.....	102
Tabela 36. Stan prawny gruntów w gminie Łasin.....	108
Tabela 37. Pomniki przyrody na terenie gminy Łasin.....	117
Tabela 38. Użytki ekologiczne na terenie gminy Łasin.....	120
Tabela 39. Zasięg sieci telekomunikacyjnych.....	138

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Powierzchnia gmin położonych w powiecie grudziądzkim.....	10
Wykres 2. Liczba ludności w gminach położonych w powiecie grudziądzkim.....	11
Wykres 3. Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych użytków rolnych.....	28
Wykres 4. Gospodarstwa domowe według struktury dochodów.....	30
Wykres 5. Gospodarstwa według wykształcenia osoby kierującej.....	32
Wykres 6. Powierzchnia lasów w gminie Łasin w latach 2002 – 2011.....	33
Wykres 7. Ludność gminy Łasin w latach 2002 – 2011.....	86
Wykres 8. Ruch naturalny w gminie Łasin w latach 2001 – 2011.....	88
Wykres 9. Ludność gminy Łasin według grup ekonomicznych w latach 2001 – 2010.....	90
Wykres 10. Ludność gminy Łasin według płci w latach 2001 – 2011.....	90
Wykres 11. Bezrobotni zarejestrowani w gminie Łasin w latach 2003 – 2011.....	92
Wykres 12. Zasoby mieszkaniowej według form własności.....	94
Wykres 13. Stan prawny gruntów położonych w obszarze wiejskim gminy Łasin.....	108
Wykres 14. Stan prawny gruntów położonych w obszarze miasta Łasin.....	109

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Położenie gminy Łasin na tle powiatu grudziądzkiego.....	7
Rysunek 2. Położenie gminy Łasin na tle województwa kujawsko – pomorskiego.....	8

Rysunek 3. Podział gminy Łasin na sołectwa	13
Rysunek 4. Jednostki fizyczno – geograficzne i typy krajobrazów według Kondrackiego	18
Rysunek 5. Teren i obszar górniczy Szczepanki I.....	23
Rysunek 6. Obszar natura 2000 Dolina Osy mający znaczenie dla Wspólnoty.	116
Rysunek 7. Przedsiębiorcy telekomunikacyjni na terenie gminy Łasin.....	138
Rysunek 8. Oznaczenia do rysunku nr 7 – przedsiębiorcy telekomunikacyjni na terenie gminy Łasin.....	138
Rysunek 9. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego. Uwarunkowania rozwoju sieci osadniczej	144
Rysunek 10. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego. Strefy polityki przestrzennej	145
Rysunek 11. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego. Uwarunkowania energetyczne	145
Rysunek 12. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego. Uwarunkowania komunikacji.....	146
Rysunek 13. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego. Uwarunkowania rozwoju turystyki	147
Rysunek 14. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego.....	147
Rysunek 15. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko – Pomorskiego. Przyrodnicze uwarunkowania gospodarki zasobami i rozwoju rolnictwa.....	148

SPIS FOTOGRAFII

Fotografia 1. Wieża przy pałacu w Nowych Jankowicach	55
Fotografia 2. Wjazd do zespołu pałacowo – parkowego w Nowych Jankowicach.....	55
Fotografia 3. Pałac w Nowych Jankowicach.	56
Fotografia 4. Dwór w Nogacie	56
Fotografia 5. Dąb „Chrobry” przy dworze w Nogacie.....	57
Fotografia 6. Pałac w Szynwałdzie z 2 poł. XIXw. o powierzchni 0,12 ha	58
Fotografia 7. Pałac w Wydrznie	59
Fotografia 8. Kościół parafialny p.w. św. Katarzyny w Łasinie	79
Fotografia 9. Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca w Szczepankach.....	80
Fotografia 10. Kościół parafialny p.w. Narodzenia Najświętszej Marii Panny w Szynwałdzie	81
Fotografia 11. Pomnik przyrody nr 16 – buk czerwony położony przy parafii w Świątem.	120